TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRK İŞARET DİLİNDE ÇOKLU EYLEM DURUMLARI: DERLEM TABANLI BİR İNCELEME VE SINIFLANDIRMA

TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN GÜÇLÜTÜRK

Ankara - 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRK İŞARET DİLİNDE ÇOKLU EYLEM DURUMLARI: DERLEM TABANLI BİR İNCELEME VE SINIFLANDIRMA

TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN GÜÇLÜTÜRK

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İCLÂL ERGENÇ

Ankara - 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

TÜRK İŞARET DİLİNDE ÇOKLU EYLEM DURUMLARI: DERLEM TABANLI BİR İNCELEME VE SINIFLANDIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hacer İclâl Ergenç

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1-Prof. Dr. İclâl ERGENÇ (Danışman)	
2- Prof. Dr. Gülsün Leyla UZUN	
3- Doç. Aytaç ÇELTEK KAİLİ	
4-	
5-	

Tez Savunması Tarihi

20 Nisan 2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. İclâl Ergenç danışmanlığında hazırladığım "TÜRK İŞARET DİLİNDE ÇOKLU EYLEM DURUMLARI: DERLEM TABANLI BİR İNCELEME VE SINIFLANDIRMA (Ankara.2021)" adlı yüksek lisans ■ - doktora/bütünleşik doktora □ tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:
Adı-Soyadı ve İmza

Yasemin GÜÇLÜTÜRK

ÖNSÖZ

Yineleme olgusuyla, konuşma ve işaret dillerine yönelik dilbilimsel çalışmaların ilgilendiği görülmektedir. Yineleme olgusu, sözcüğe sayı bilgisi yüklemenin yanı sıra farklı anlamsal işlevlere de sahiptir. Eylem ulamına ait sözcüklerde kullanılan yinelemenin kodladığı sayı ve dağılımın esasen uyum olduğu kabul edilirken, güncel çalışmalar bu yapıların uyum değil çoklu eylem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple çoklu eyleme yönelik çalışmalar oldukça önem taşımaktadır.

İşaret dillerinde çoklu eyleme yönelik yapılmış sınırlı çalışma bulunması, bu çalışmaların kısıtlı veri ve sınırlı görünüm sergilemesine yol açmıştır, dolayısıyla çoklu eylem olgusunun yapısını çizebilmek için derlem tabanlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu gereklilikten yola çıkan bu araştırma, bir yandan TİD çoklu eylem yapısına dair bir sınıflandırma ortaya koymayı, diğer yandan da çoklu eylem üzerine dil tipolojisine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

TEŞEKKÜR

Öncelikle hem lisans hem yüksek lisans eğitimim boyunca bana sabırla dayanabilen, tezim boyunca bana destek olan ve sabreden, Türkçemi geliştirmemde çok emek veren ve çok yol katetmemi sağlayan; hiçbir sorumu yanıtsız bırakmadığı, daima sabırla beni dinleyip hepsini yanıtladığı ve bana güvendiği için Prof. Dr. İclâl ERGENÇ hocama,

Lisans ve yüksek lisans eğitimimde sürekli yanımda olup, desteğini eksik etmeyen, her fırsatta elimden tutan ve bana yol gösteren Prof. Dr. Gülsün Leyla UZUN'a,

Lisans hayatımda Türk İşaret Dili ile tanıştırıp beni bu alana yönlendirdiği ve bana inandığı için; pandemi öncesinde odasına sıkça uğrayıp bitmeyen sorularımı yanıtlayan, pandemi sürecinde ise telefon üzerinden darladığım ve ne kadar yoğun olursa olsun bana daima destek olan Dr. Bahtiyar Makaroğlu'na

Dr. Pınar BEKAR'a lisans ve yüksek lisans eğitimimde daima yanımda olduğu, bana güvendiği ve ne kadar yoğun bir temposu olsa da her zaman bana destek olup yanımda olduğu için,

Bu tez sürecinde, sabırla bıkmadan günde 40 kere 'tezin ne zaman bitecek artık?' diye sormanın yanı sıra kullanılan videoların teknik işlerinde bana yardımcı olan ve yorulduğum günlerde 'merak etme ben üniversiteye başlamadan bitecek' diyip bana güvenip destek olan oğlum Osman ÖZKAN'a,

Bana hayata hep umutla bakmayı öğreten, özellikle pandemi ile birleşen süreçte her bunalımımda beni rahatlatmaya çalışan, 'yeter ki tezin bitsin' diyerek çayımı kahvemi eksik etmeden düzensizlikte kurduğum düzeni kabul eden ve hayatımın her anında bana destek olan ve arkamda daima duran, gücüme güç katan aileme,

Verileri inceleme aşamasında, yoğun iş tempoları arasında bile her danıştığımda asla geri çevirmeden sabırla destek olan, Türk İşaret Dili anadili konuşucuları olarak ve mankenim olarak tezime katkıda bulunan Ersan YÜCEL'e, Mesut ÖZTÜRK'e ve Sinan BİLGİÇ'e,

Tezimin özellikle teknik işlerinde destek olan, ayrıca gece gündüz demeden karekodlarıma yardımcı olan, daralmış zamanlarımda sabredip yanımda duran Erdem ÖNAL'a

Hayatıma Henry Maynard ilkokulunda giren ve o yıldan bu yana daima yanımda olan, Türkiye'ye taşındıktan sonra dahi mesfalere aldırmadan güvenini hissettiren ve hayatımdaki her anımda bana destek olan, sürekli sabırla yılmadan arayıp 'bitecek, yapacaksın inanıyorum!' diyen, çocukluğum diyebileceğim canım arkadaşım Sadia RAFİQ'e,

Tez sürecinde sürekli darladığım asla rahat bırakmadığım, bana bu yolda destek olan ve kafamdaki deli tümceleri düzenlememe daima sabırla dinleyip yardımcı olan Berna AÇIKYILDIZ, Cihan BAŞOĞLU ve Gözde BENT'e,

Burada tek tek adlarını anamadığım ama hem hayatımda hem de bu yoğun çalışma sürecimde daima bana katlanıp, beni dinleyip, destek olan canım arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yasemin Güçlütürk

Ankara, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

İŞARET DİLİ KISALTMALARI ..... **ix**

KISALTMALAR ..... **x**

TABLOLAR ..... **xi**

ŞEKİLLER ..... **xii**

RESİM ..... **xiii**

1. Giriş **1**

1.1 Tezin Adı **1**

1.2 Tezin Konusu **1**

1.3 Tezin Amacı **1**

1.4 Araştırma Soruları **2**

1.5 Tezin Yöntemi **2**

1.6 Tezin Sınırlıkları **3**

2. KURAMSAL ÇERÇEVE **3**

2.1 Yineleme **8**

2.1.1 Konuşma Dillerinde Yineleme **10**

2.1.1.1 Yapısal görünüm **10**

2.1.1.2 İşlevsel Görünüm **14**

2.1.2 İşaret Dillerinde Yineleme **15**

2.1.2.1 Yapısal Açıdan Yineleme Türleri **16**

2.1.2.1.1 Ele Ait Yineleme **16**

2.1.2.1.2 El Dışı Yineleme **21**

2.1.2.2 İşlevsel Açıdan Yineleme Türleri **22**

2.1.2.2.2 Görünüş **25**

2.1.2.2.3 Uyum **27**

2.1.2.2.4 Çoklu Eylem **28**

2.2 Çoklu Eylem **32**

2.2.1 Çoklu Eylem Türleri **32**

2.2.1.1 Olay-İçi Çoklu Eylem **32**

2.2.1.2 Olay-Dışı Çoklu Eylem **34**

2.2.2 Konuşma Dillerinde Çoklu Eylem **35**

2.2.3 İşaret Dilinde Çoklu Eylem **38**

2.2.3.1 Fransız İşaret Dilinde Çoklu Eylem **39**

2.2.3.2 Katalan İşaret Dilinde Çoklu Eylem **43**

2.2.3.3 Türk İşaret Dilinde Çoklu Eylem **44**

3. YÖNTEM **48**

3.1 Veri Toplama Yöntemi **50**

3.2 Veri Çözümlemesi **51**

4. BULGULAR ve DEĞERLENDİRME **55**

4.1 TİD'de Çoklu Eylemin Sıklık Görünümleri **55**

4.2 TİD'de Çoklu Eylem Görünümleri **60**

4.2.1 Bağımsız Yineleme Türleri **60**

4.2.1.1 Tekrarlamalı (TEK) Hareket **60**

4.2.1.2 Değişmeli (DEĞ) Hareket **61**

4.2.1.3 Yay (YAY) Hareketi **63**

4.2.1.4 İki-Elli (2EL) Kullanım **65**

4.2.1.5 El Dışı Hareketler **68**

4.2.1.5.1 Yanak Şişirme (YŞ) Hareketi **68**

4.2.1.5.2 Beden Kaydırma (BK) Hareketi **70**

4.2.2 Birleşimsel Çoklu Eylem Türleri **71**

4.2.2.1 İki-Elli Tekrarlama (2EL + TEK) Hareketi 71

4.2.2.2 İki-Elli Yay (2EL + YAY) Hareketi 72

4.2.2.3 Tekrarlama ve Yay (TEK + YAY) Hareketleri 74

4.2.3 Tekrarlamalı Ve El Dışı Hareketler 76

4.2.3.1 Tekrarlamalı ve Beden Kaydırma (TEK + BK) Hareketleri 76

4.2.3.2 Tekrarlamalı ve Yanak Şişirme (TEK + YŞ) Hareketleri 78

4.2.4 Değişmeli ve El Dışı Hareketler 79

4.2.4.1 Değişmeli ve yanak şişirme (DEĞ + YŞ) hareketleri 79

4.2.4.2 Değişmeli ve Beden Kaydırma (DEĞ + BK) Hareketleri 80

4.2.5 Yay ve El Dışı Hareketler 81

4.2.5.1 Yay ve Beden Kaydırma (YAY + BK) Hareketleri 82

4.2.5.2 Yay ve Yanak Şişirme (YAY + YŞ) Hareketleri 82

4.3 Değerlendirme 83

4.3.1 Çoklu Eylem Ve Gösterimsellik İlişkisi 91

4.3.2 Araştırma Kapsamında Karşılaşılan Kimi Gözlemler 97

4.3.2.1 Eylemcil Yapılarda Çoklu Eylem 97

4.3.2.1.1 Eylemcil Yinelemesi: VAR İşareti 98

4.3.2.1.2 Eylemcil Yinelemesi: AYNI İşareti 101

4.3.2.1.3 Eylemcil Yinelemesi: TEKRAR İşareti 104

4.3.2.2 Dağılımsal İşlemci Olarak Çoklu Eylem Belirleyicileri 105

5. SONUÇ 108

6. KAYNAKÇA 109

Özet 121

ABSTRACT 122

İŞARET DİLİ KISALTMALARI

TİD	-	Türk İşaret dili
ASL	-	Amerikan işaret dili
GSL	-	Ghana işaret dili
SSL	-	İsveç işaret dili
RSL	-	Rus işaret dili
TSL	-	Tayvan işaret dili
LSC	-	Katalan işaret dili
DGS	-	Alman işaret dili
BVS	-	Belçika-fransız işaret dili
VGT	-	Flamanca işaret dili
HKSL	-	Hong kong işaret dili
LSF	-	Fransız işaret dili

KISALTMALAR

ELAN – EUDICO Dilsel Açımlayıcı-Linguistic Annotator

YB – Yüz buruşturma

Gbi – Geriye baş itme

KK – Kaş kaldırma

TEK – Tekrarlama

YAY – Yay hareketi

DEĞ – Değişmeli hareket

VÇ – Vücut çevirme

BS – Baş sallama

2El – İki elli üretim

AŞ – Ağız şişirme

P – İşaret

YAY_{ileri} – İleriye doğru hareket

LL – Log-likelihood değeri

ED – El dışı işaretler / hareketler

CODA – Ebeveynleri Sağır Olan İşiten Bireyler

EÇ – Çoklu Eylem

Ç – Çoğul

BEL – Belirteç

TAM – Tamlayıcı

T – Tekil

D – Dişil

TABLOLAR

Tablo 1: Konuşma Dillerinde Yinelemenin Genel Görünümü

Tablo 2: İşaret Dillerinde Görülen Yineleme Yapıları

Tablo 3: İşaret Dillerinde Yineleme İşlevleri Ve Bulunduğu Diller

Tablo 4: Sözcük/Konu listesi

Tablo 5: ELAN Dosyası Kodlamaları

Tablo 6: Çalışmada İncelenen Derlem ile Makaroğlu (2021) Derlemin Eylem Ulamına Ait Sözcük Sıklıkları

Tablo 7: Çoklu Eylem Yapılarının Kullanıldığı Sözcük Sıklıkları

Tablo 8: Çoklu Eylem Türlerinde Kullanılan En Sıklık Sıralaması

Tablo 9: Kullanılan Çoklu Eylem Türleri ve Sıklıkları

Tablo 10: Çoklu Eylemde Tek ve Birleşimsel Türler

Tablo 11: TİD Çoklu Eylem Sınıflandırması Ve Anlamsal Kodlaması

ŞEKİLLER

Şekil 1: Sayı Uyumu Biçimleri (Sandler & Lillo-Martin, 2006)

Şekil 2: Yineleme Biriminin Yönelim Şekilleri

Şekil 3: Değişmeli Hareket

Şekil 4: Yana Doğru Yineleme Hareketi

Şekil 5: Yay Hareketi

Şekil 6: Çoklu Eylem Dağılım Görünümleri

Şekil 7: LSF'de /-TEK/ ve /-DEĞ/ türlerin anlamsal kodlaması

Şekil 8: LSF'de 'Hız' ve gösterimsellik ilişkisinin şeması

Şekil 9: İşaret Dillerinde Eylem Uyumu İçin Şablon Modeli

Şekil 10: Eylemin Zaman Çizgisinde Görünümü

Şekil 11: a) YAY_{ileri} türlerinde zaman görünümü, b)YAY ve TEK + YAY zaman görünümü

RESİM

Resim 1: ELAN Programı Görüntüsü

Resim 2: ANLATMAK-TEK

Resim 3: GİTMEK^GELMEK-DEĞ

Resim 4: SORMAK-DEĞ

Resim 5: KARŞILAŞMAK-YAY

Resim 6: BAKMAK-YAY

Resim 7: BAĞIRMAK

Resim 8: BAĞIRMAK (şiddetli)

Resim 9: GÖRMEK-2EL

Resim 10: ÇIKMAK-2EL

Resim 11: BAŞARMAK-YŞ

Resim 12: KALABALIK^GİRMEK-YŞ

Resim 13: ÇOĞALMAK-YŞ

Resim 14: SIKILMAK-BK

Resim 15: GÖRMEK-2EL-TEK

Resim 16: BAKMAK-2El-YAY

Resim 17: GİTMEK-TEK-YAY

Resim 18: KAZANMAK-YAY

Resim 19: BİLGİ^VERMEK-TEK-YAY

Resim 20: BAKMAK-TEK-BK

Resim 21: ÇİLE-TEK-BK

Resim 22: ZORLAMAK-AŞ-TEK

Resim 23: KESMEK-AŞ-DEĞ

Resim 24: GELMEK-DEĞ-YŞ

Resim 25: GÖRMEK-DEĞ-BS

Resim 26: BAKMAK-YAY-BK

Resim 27: BAKMAK-YAY-YŞ

Resim 28: YEMEK

Resim 29: ÇIKMAK-TEK-BS

Resim 30: X3 EMİR^VERMEK X1-TEK-BK

Resim 31: GELİŞMEK

Resim 32: BİSİKLET^KULLANMAK –TEK(YAVAŞ-HIZLI-YAVAŞ

Resim 33: KOŞMAK-TEK(HIZLI)

Resim 34: ASL: GELECEK

Resim 35: TİD: GİTMEK^GELMEK

Resim 36: MAAŞ^ÖDEMEK-TEK-YAYileri

Resim 37: VAR2-YAY

Resim 38: VAR-TEK+O-YAY

Resim 39: VAR-DEĞ

Resim 40: VAR-TEK-BK

Resim 41: AYNI-TEK

Resim 42: AYNI-YAY

Resim 43: AYNI-TEK-YAY

Resim 44: AYNI-İLERİ

Resim 45: TEKRAR-TEK

Resim 46: TEKRAR-YAVAŞ

1. Giriş

1.1 Tezin Adı

"Türk İşaret Dilinde Çoklu Eylem Durumları: Derlem Tabanlı Bir İnceleme ve Sınıflandırma"

1.2 Tezin Konusu

Bu çalışmanın konusunu, işaret dili alanyazınında klasik eylem sınıflandırmasına göre sayı uyumu paradigmasına ait olan Türk İşaret Dili'ne ilişkin, derlem-tabanlı doğal veri kullanılarak çoklu eylem olgusunun olup olmadığının sorgulanması ve buna bağlı olarak çoklu eyleme ilişkin kapsayıcı bir sınıflandırma önerisi oluşturmaktadır.

1.3 Tezin Amacı

Derlem verisi kullanılan bu tezde, derlem temelli yöntem kullanılarak hem ele ait hem el dışı işaretler açısından Türk İşaret Dilinde çoklu eylem olgusunun kullanımının, işlevinin ve yapısının incelenmesi amaçlanmıştır. Derlem temelli yapılan çalışmaların detaylı doğal dil verisi üzerinden gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırmanın dil tipolojisi alanına katkı sağlamayı amaçladığını da söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın birincil amacı, TİD'deki çoklu eylem olgusunun betimlenmesi ve çoklu eylemin işlev, görünüm ve yapılarının incelenerek diller arası görünümünün sunulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda:

(i) TİD'de el dışı işaretlerin çoklu eylem olgusunda biçimbilimsel bir işaretleyici (marker) olup olmadığı ve anlambilimsel açıdan nasıl bir dağılım sergilediği araştırılmaktadır.

(ii) TİD veri tabanı kullanılarak, çoklu eylem içeren işaretler incelenerek, ele ait ve el dışı işaretleyicilerin birlikte kullanılmasında bir sınırlılığın var olup olmadığı ve anlamsal olarak nasıl bir dağılım sergiledikleri araştırılmaktadır.

1.4 Araştırma Soruları

Bu tezde, TİD derleminin incelenmesiyle, tez kapsamında yanıtlanması amaçlanan araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1. Derlem üzerinden ulaşılan çoklu eylemin yapısal ve işlevsel görünümleri ile kullanım sıklıkları betimlendiğinde, TİD çoklu eylem olgusuna ait nasıl bir sınıflandırma oluşturulabilmektedir?
2. TİD'de çoklu eylem yapılarında kullanılan el dışı biçimbirimi ele ait biçimbirimlere benzer dağılımsal işlev sergilemekte midir?
3. Çoklu eylem görülen birden fazla çoklu eylem işaretleyicisinin beraber kullanılmasında bir sınırlılık bulunmakta mıdır?

1.5 Tezin Yöntemi

Doğal ve kendine özgü dil kullanımlarını bir arada sunan derlemler, birçok araştırmacıya göre dil çalışmaları için önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Dillerin biçimine, kullanımına ve yapısına ait dilbilgisel açıdan birçok bilgi sunması nedeniyle dilbilim çalışmalarında da önemli bir yer tutmaktadır (Granger vd., 2002; Sinclair, 2005). Granger vd. (2002)'e göre derlemler sunduğu kanıtların doğası gereği, dillere dair bakış açılarını değiştirebilecek güce ve yöntemlere sahiptir.

Bu doğrultuda derlem tabanlı tipoloji yönteminin, tezin amaçları ve araştırma soruları doğrultusunda TİD'de çoklu eyleme dair bir sınıflandırma sunmak için kullanılacak etkili bir yöntem olacağı düşünülmektedir. İncelenen doğal derlem verilerinin belirlenmesi ve

çözümlenmesinde kullanılan yöntemler, araçlar ve çözümleme ölçütleri tezin *4. Yöntem* bölümünde ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

1.6 Tezin Sınırlıkları

İşaret dili alanyazınında yineleme olgusu; çoğulluk, türetim, ad-eylem ulam belirleyicisi, vurgu ve çoklu eylem gibi birçok dilbilgisel kategoride görünen bir olgudur. Bu tez çalışmasında ise, TİD'de eylem ulamına ait sözcüklerde görülen yinelemenin çoklu eylem kategorisi ve bu kategorinin anlambilimsel açıdan tümceye kazandırdığı katılımcı ve zaman dağılımı görünümleriyle sınırlandırılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

İşaret dilleri, konuşma dillerinin sunduğu sosyal ve bilişsel işlevleri benzer biçimde yerine getiriyor (Sandler & Lillo-Martin, 2006) olmasına karşın, bilgi iletiminde işaret dillerinde kullanılan görsel-uzamsal (*visual-spatial*) yöntem ve konuşma dillerinde kullanılan işitsel-sözel *(audio-verbal)* yöntem, bu iki dilin farklı yapısal özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Uzamsal kanala sahip olan işaret dillerinin aksine konuşma dillerinde uzamsal kavramların kurulamadığı ve dilbilgisel ilişkilerin gösterimsellikle daha sınırlı olarak aktarılabildiği gibi bir takım farklılıklar ileri sürülmüştür (Engberg-Pedersen, 1993; Meier, 2002, 2012; Aronoff vd., 2005). Ancak, uzamsal düzlem işaret dillerinin dilbilgisel boyutunda belirleyici bir konumda olmasına karşın derin düzlemde farklı modaliteye ait her iki dilde birçok benzerliklerin olduğu bilinmektedir (bkz. Klima & Bellugi, 1979; Emmorey, 2002; Aronoff vd., 2005; Meier, 2006; Sandler & Lillo-Martin, 2006).

İşaret dilinde modaliteye özgü üç önemli özellik bulunmaktadır: (i) işaret dillerinde kullanılan üç-boyutlu işaret alanı, (ii) gösterimselliğin dilbilimsel anlama etkisi ve (iii) işaret dili ile jest ve mimik arasındaki arakesit (Aronoff, vd., 2005). Bu özellikler de birçok

farklılaşmayı beraberinde getirmektedir. (i) Modaliteye özgü en önemli özelliklerden ilki olan işaret alanı, işaret dillerine özgü birçok görünüm ve farklılık ortaya koyabilmektedir, bunlardan birisi eşzamanlı üretimdir. Eşzamanlılık, işaret dillerine özgü farklı sözcüksel birimlerin bağımsız ve eşzamanlı olarak üretilerek birimlerin bir çeşit sözdizimsel ilişki ile bir araya gelmesidir (Miller, 1994)[1]. Buna ek olarak eşzamanlılık işaret dilinde, birimlerin sözdizimsel, biçimbilimsel ve sesbilimsel boyutlarda birleşmesine olanak sağlamaktadır (Miller, 1994; Aronoff vd., 2005; Brentari, 2005). (ii) Gösterimsellik olgusu, sözcüğün biçiminin, sözcüğün anlamını belirgin bir şekilde göstermesi ya da aktarmasıdır ve iki dilde de görülen bir olgudur. Konuşma dillerinde sınırlı bir görünüm sergileyen gösterimsellik, işaret dilinin modalitesi sayesinde anlambilimsel ve biçimbilimsel olarak büyük önem taşıyan bir özelliği (Schlenker, 2014) olmasıyla daha işlevsel ve yaygın bir biçimde görülmektedir (bkz. Johnston & Schembri, 1999; Marie-Anne & Cuxac, 2001; Emmorey, 2003; Liddell, 2003; Aronoff vd., 2005; Meir, 2010; Lepic vd., 2016). (iii) El dışı işaretler/hareketler, ellerin dışındaki işaretlerin üretiminde kullanılan baş, vücut ve yüz hareketlerinden oluşmaktadır. El dışı işaretler, sözlükçeden sesbilime, biçimbilimden sözdizime kadar işaret dili dilbilgisinin tüm alanlarının bir parçasıdır (Pfau & Quer, 2010). İşaret dilinde kaş indirme, kaş kaldırma, beden kaydırma, ağızlama gibi birçok farklı el dışı işaretleri bulunmaktadır. El dışı işaretlerinin en önemli özelliklerinden birisi, tümce içinde hem birbirinden bağımsız hem de birlikte kullanılabilmesidir.

Sesbilimsel açıdan bakıldığında, Brentari (2011)'e göre, diller üzerine yapılan modalite çalışmaları fiziksel üretime (ses telleri, el, kol, göz vb.) odaklandığında iki dil arasında sesbilimsel olarak ilginç ama farklı görünümler elde edildiği görülürken, bilişsel açıdan incelendiğinde sesbilimsel olarak pek çok benzerlik gözlemlenmiş ve bu gözlemlerin diller arası sesbilimsel yapıyı daha iyi anlamayı sağladığı görülmüştür. Pfau vd., (2012)'ye göre,

[1] Birçok çalışma eşzamanlılığın işaret dillerine özgü olduğunu belirtirken, Brentari (2005) eşzamanlılığın konuşma dillerinde de var olduğunu ileri sürmüştür. Brentari (2005)'e göre konuşma dillerinde sesletim sırasında var olan tonlama eşzamanlı bir üretimdir ve dolayısıyla konuşma dillerinde de eşzamanlılık, işaret dillerine kıyasla sınırlı da olsa bulunmaktadır.

farklı modalitelere sahip bu iki dilde bulunan benzerliklerden birisi, iki dil türünün dizisel yapısında serbest sözcük biçimlerle serbest ve nedensiz biçimbilimsel yapıya sahip olmasıdır. Bu nedensizlik dillerde var olan nedensizlik ilkesine dayalıdır; anlamlı olan birimlerin birleşmesinde, birimlerin anlamsal değil uzlaşımsal olarak var olması durumunda gösterge nedensizdir. Ancak Aronoff vd., (2005)'e göre, işaret dili iletilerinde uzamsal alanın kullanılması; el, kol, yüz ve beden ile dilsel birimlerin üretilmesini ve görsel olarak algılanmasını, konuşma diline göre kavramları direkt yansıtarak daha doğrudan aktarılabilmeyi sağlamaktadır. Dolayısıyla işaret dilinin biçimbilimsel yapısının tamamen nedensiz olmadığını düşünmektedir. Sonuç olarak işaret dili modalitesinin incelenmesi, tipoloji alanına katkısının yanı sıra konuşma dillerinde daha az dikkat çekilen modaliteye bağlı bazı yapısal özelliklerin görülmesini de sağlayacaktır (Brentari, 2011).

Modaliteye özgü durumlardan bir tanesi de, işaret dillerinde eylemlerin uyum paradigmasına göre bir sınıflandırmayla öne sürülmesidir. Buna göre, işaret dillerinde eylem ulamına ait işaretlerin incelenmesiyle eylemlerin uyuma girdiği belirlenmiş ve bu doğrultuda bir sınıflandırma ortaya konmuştur. Ancak son yıllarda, yapılan klasik sınıflandırmaların yetersiz olduğu düşünülerek yeni sınıflandırmalar ve bakış açıları ileri sürülmektedir (bkz. Meir vd., 2007; Aronoff & Padden, 2011; Schembri vd., 2018). Alanda ileri sürülen ilk eylem sınıflandırması: (i) basit eylem, (ii) uyum eylemi ve (ii) uzamsal eylem türleri şeklindedir (Padden, 1990). Basit eylemler sayı, kişi veya konumsal hiçbir ek almamaktadır, dolayısıyla hiçbir uyum içermemektedir. Uyum eylemleri ise sayı ve kişi uyumuna girerken konumsal bir ek almamaktadır, bu işaretler sadece sayı veya kişi uyumu almaktadır. Uzamsal eylem, konumsal ek almaktadır, bu da işaret dillerinin yerbetimsel (*topographic*) bilgiler aktarabildiğini göstermektedir; olayda nesnenin bulunduğu konumu belirterek olayın gerçekleştiği uzamsal ilişkileri dilsel olarak aktarabilmeyi sağlamaktadır (Padden, 1990). Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar bu eylem türlerinin uyumdan çok bedenin özne olması ile

ilişkili olduğunu ileri sürerek *beden nesnedir* (*body is subject*) teorisini ortaya koymaktadır (bkz. Meir vd., 2007). Bununla beraber bu eylemlerde görülen yönlendirme (*directionality*) ilişkilerine dikkat çekilmektedir (bkz. Rathmann & Mathur, 2003; Meir vd., 2006; Aronoff & Padden, 2011; Lillo-Martin & Meier, 2011; Schembri vd., 2018). Kimi araştırmacılar ise bazı işaret dillerinde bakışların (*eye gaze*) da eylem uyumlarında kullanıldığını ileri sürmektedir (bkz., Neidle vd., 2000; Thompson, 2009; Thompson vd., 2006). Benzer şekilde rol kaydırmanın (*role shift*) uyum için kullanıldığını iddia eden araştırmalar da bulunmaktadır (bkz., Metzger, 1995; Cormier vd., 2015b).

Devam eden süreçte Sandler ve Lillo-Martin (2006), eylem ulamına ait işaretlerin üç tür sayı uyumuna girdiğini öne sürerek bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Bu sınıflandırma şöyledir: (i) tekli (*singular*) tür: tek bir hareketle kodlanmaktadır. (ii) ikili (*dual*) tür: y-düzleminde düşünülecek olursa, bir işaret y-düzleminde bir yol üzerinde peş peşe iki kez gidip gelerek oluşturulmaktadır (şekil, 1a). (iii) tekrarlamalı (*exhaustive*) tür: bu tür ise aynı ikili türdekine benzer şekilde gerçekleşmektedir ancak en az üç ya da dört kere bu yol üzerinde hareket tekrarlanmaktadır (şekil, 1b). Burada bulunan önemli nokta ise, bu iki tür de y-düzleminde bulunan yol üzerinde gerçekleştirilen hareketin sayısı eylemin barındırdığı sayıyı temsil etmektedir. (iv) çoklu (*multiple*) tür: bu türde ise y-düzleminde gerçekleşen yolak hareketi yay şeklinde gerçekleşmektedir (1c).

Şekil 1: Sayı Uyumu Biçimleri (Sandler & Lillo-Martin, 2006).

a. İkili **b. Tekrarlamalı** **c. Çoklu**

Son yıllarda yürütülen çalışmalarda, incelenen eylem ulamına ait işaretlerde kullanılan yineleme, biçimbirimlerin çoklu eylem (*pluractionality*) olgusunun tipolojisini birebir

kapsadığı görülmektedir (bkz. Kuhn & Aristodemo, 2017; Quer, 2019). Güncel kimi çalışmalar, eylem işaretlerinde sayı uyumunun olmadığını iddia etmekte ve bu çoğulluk yapılarının biçim-anlambilim arakesitinde yer alan çoklu eylem olduğunu ileri sürmektedir. Bu yeni görüşe göre, çoklu eylem belirleyicilerinin kullanıldığı eylem işaretleri (i) kişi, (ii) zaman ve (iii) konum çoğulluğuna sahip uyum eylem yapılarını içermektedir (Cusic, 1981; Lasersohn, 1995; Yu, 2003; Wood, 2007).

Özellikle işaret dili çoklu eylem yapılarının içyapısında barındırdığı sayı, katılımcı, nesne dağılımı ve uyum, işaret dillerinde bulunan eylem ulamına ait sözcüklerin görünümüne dair daha açıklayıcı bir sınıflandırma oluşmasını sağlayacağından, bu alanda çoklu eylem konusuna doğru bir eğilimin başladığı görülebilmektedir (Kuhn & Aristodemo, 2017; Makaroğlu, 2019; Quer, 2019). Bu çalışmalara bakıldığında, eylem ulamına ait sözcüklerin biçimbilimsel belirleyicilerin kullanımıyla çoğulluk alması durumunda, sözcüğün anlamsal içeriğine farklı biçimlerde (katılımcı, zaman ve konum gibi) tekrarlı olarak devam etmesi, olayın kendi içinde bölünerek birçok olaydan oluşması gibi anlamlar yüklenmektedir. Dolayısıyla bu çoğulluk alan sözcükler, aslında tümce boyutunda var olan bir sayı uyumundan değil, eylemin kendi içyapısında bir çoğulluk taşıması ve işaret dillerinde bu çoğulluğun yineleme (çoklu eylem belirleyicileri) ile kodlanmasıyla gerçekleştiği öne sürülmektedir.

İşaret dilleri üzerine yapılan bu yeni çalışmalar (LSC için Quer, 2019; LSF için Kuhn & Aristodemo, 2017; TİD için Makaroğlu, 2019), çoklu eylem üzerine temel görünümleri ortaya koyarken söyletim (*elicitation*) yöntemi kullanılmıştır. Söyletim yönteminin kullanılması, derlem tabanlı yöntemle karşılaştırıldığında, doğal veri ve doğal dil görünümünün çeşitliliği açısından sınırlılıklar içermektedir (bkz. Kimmelman vd., 2018). Bu nedenle çoklu eylem üzerine genelleme yapmak ve sınıflandırma ileri sürmek için daha fazla doğal dil verisinden faydalanarak, derlem tabanlı veri ile çalışılmaya ihtiyaç duyulduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca yapılan derlem tabanlı çalışmaların, hem konuşma dilinde hem de işaret

dilinde daha önceden ileri sürülmüş sınıflandırmaları değiştirebileceği ve yeni sınıflandırmalar ortaya koyabileceği de görülmektedir (bkz. Fenlon vd., 2018; Kuder vd., 2018; Johnston, 2018; Makaroğlu & Quer, 2019). Bu doğrultuda çoklu eylem olgusu için derlem tabanlı bir çalışmanın yapılması, kapsamlı ve doğal veri sunacağından, söyletim tekniğiyle elde edilen sınıflandırmalardan farklı olarak daha az görünen olgular ve görünümler saptanmasına olanak sağlayacaktır, dolayısıyla var olan sınıflandırmaları geliştirebilme niteliğindedir. Bu sebeple bu tez çalışmasının, derlem tabanlı yaklaşımla, çoklu eylem olgusuna ait daha genel ve kapsamlı bir sınıflandırma ortaya koyarak, karşılaştırmalı-modalite açısından mevcut olan bakış açısını değiştirip TİD ve çoklu eylem tipolojisine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.1 Yineleme

Genel bir bakış açısıyla yineleme, anlambilimsel ya da dilbilgisel düzlemlerde bir sözcüğün sesbilimsel biriminin/lerinin tekrarlanması olarak ifade edilmektedir (Rubino, 2005). Yineleme üzerine yapılan çalışmalar, biçimbilimin yineleme yapısının biçimlenişinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Broselow, 1983; Aronoff, 1988; McCarthy & Prince, 1999; Downing, 2000, 2006; Haspelmath, 2002; Urbanczyk, 2006). Yineleme yapılarında biçimlenişe uğrayan birime *kök birim*[2] denmektedir. Kök birim dillere göre farklılık sergileyebilmektedir; bazen biçimbirimsel bir birim (bkz. Gomez & van der Voort, 2014) bazen ise sesbilimsel bir birim (bkz. Campbell-Taylor, 2016) olan seslemden oluşabilmektedir. Yinelenen birim, kök birimin kopyası olan ve kök birime eklenerek yineleme yapısını oluşturan birimdir. Yineleme olgusunun yapısında kök birimin belirlenmesi, birçok yineleme çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Diğer yandan bazı dillerde yinelenen birimler değişime uğrayabilmekte (bkz., Endonezya dili için Mcdonald & Darjowidjojo, 1967; Limos Kalinga dili için, Ferreirinho,

[2] Bu tez kapsamında kullanılacak terimler, yineleme üzerine yapılan çalışmalarda en yaygın karşılaşılan *kök birim* (*base unit*) ve *yinelenen birim* (*reduplicant*) terimleri kullanılacaktır (örn., McCarthy & Prince, 1995, 1999; Hurch & Mattes, 2005; Inkelas, 2005). Yineleme sürecinde sözcüğün kendisi, kopyalanan ya da yineleme sürecine alınan birim için *kök birim* terimi kullanılacaktır.

1993) ve bu değişim birçok sorunun sorulmasına yol açarak bazı çalışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yineleme olgusu, araştırılan kök ve yinelenen birimler dışında farklı görünümlerde incelemeye alınmaktadır. Örneğin, Nuxalk dillerinde görülen [n] biriminin eklenmesi gibi, yinelenen ve kök birimden farklı birimlerin de eklenerek yineleme etkisi yüklediği görülebilmektedir (Shaw, 2005). Kısaca yineleme olgusunun biçimlenişinde farklı görünümlerin oluşabilmesi, sorgulanacak ve araştırılacak birçok konu yaratmaktadır.

Yineleme olgusuna girmeden önce, bu olguya benzeyen ve değinilmesinin önemli olduğu düşünülen iki olgu daha vardır. Bunlardan ilki, yineleme olgusuyla bazen beraber bazen de tek başına yer alan ve yineleme olgusundan uzaklaşan ikileme (*doubling*) / tekrarlama (*repetition*) olgularıdır (bkz. Pott, 1862; Wilbur, 2005; Börstell, 2011; Kimmelman, 2012, 2013; Hurch vd., 2008; Gan, 2018). Biçimbilimsel açıdan bakıldığında yineleme ve ikileme olguları bir çatı altında ele alınabilir, sesbilimsel açıdan bakıldığında ise bu iki olgu arasında farklılıklar gözlemlenmektedir ancak detaylı çalışılmadığından keskin çizgiler çizilememektedir. Dolayısıyla özellikle işaret dilleri için, sesbilimsel açıdan bu iki olgunun incelenmesi, iki olgu arasındaki farkın belirlenmesini sağlayacağı düşünülmektedir (Wilbur, 2005). İkileme olgusu dillerde farklı görünümler sergilemektedir ancak bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için bütün ikileme yapılarına yer verilmeyecektir. Genel bir görünüm oluşturabilmek adına, konuşma dillerinde bulunan bir örnek olarak, İngilizcede bulunan *bye-bye* ya da *quick-quick* ikilemeleri verilebilir. Bu ikileme yapıları kök birimin yinelenmesiyle oluşmaktadır, ancak kök birimle bu ikileme yapısı arasında anlamsal olarak hiçbir fark gözlemlenmemektedir. İkinci olgu ise yansıma sözcükleridir, yansıma sözcükleri tamamen var olan bir sesi yansıtmak amaçlı üretilen ve yineleme ile oluşan bir yapıdır fakat yineleme olgusunun dışındadır; bunun sebebi birimlerin birleşmesinin sözcükte anlamsal bir değişikliğe yol açmamasıdır. Örneğin Türkçede bulunan, *şırıl-şırıl* yansıma sözcüğü *şırıl-* biriminin yinelenmesiyle oluşur, ancak anlamsal olarak şırıl sözcüğüne bir anlam kazandırmamaktadır.

Bu bölümde sırasıyla, konuşma dillerinde yineleme olgusunun yapısal ve işlevsel görünümleri, işaret dillerindeki yineleme olgusunun yapısal yineleme türleri; ele ait ve el dışı yineleme konuları aktarılacaktır. Devamında işaret dillerinde işlevsel yineleme türleri; görünüş, uyum ve çoklu eylem aktarılacaktır.

2.1.1 Konuşma Dillerinde Yineleme

Konuşma dillerinde yineleme çeşitli dillerde görülürken alanyazında bulunan araştırmalar daha çok Güney Amerika, Avustralya ve Afrika dillerinde görünüm sergilediklerini göstermektedir (bkz. Kulikov, 2005; Everett & Kern 1997; Sloos & Van Engelhoven, 2011; Gomez & Van der Voort, 2014; Cruz, 2014). Yinelemenin farklı dilbilgisel işlevlerde kullanılması bu dillerde yinelemenin sık görülmesini sağlamaktadır. Bu çalışmalar yineleme olgusunun birçok dilde görünüm ve biçimlerine dair bulgular ileri sürmekte ve yinelemelerde, yinelenen öğelerin sesbilimsel doğaları gereği dilden dile ve yapıdan yapıya göre değişebildiğini göstermektedir. Ayrıca yineleme olgusunun, dillerde sadece biçimbilim ile sınırlı olmamakla birlikte sesbilim (bkz. Kim, 2003; Downing, 2005), anlambilim (bkz. İdris, 1981), sözdizim (bkz. Maas, 2005) gibi diğer alanların da araştırma konusu olduğu bilinmektedir.

2.1.1.1 Yapısal görünüm

Alanyazında yinelemeye ilişkin birçok sınıflandırma bulunmasına (bkz. Mcdonald & Darjowidjojo, 1967; Spaelti, 1997; Shaw, 2005; Rubino, 2005) karşın, incelenen dillerde yinelenen birimin uzunluğu açısından genellikle yaygın görülen iki tür bulunmaktaır; tam yineleme (*full reduplication)* ve parçasal yineleme (*partial reduplication)*. Tam yinelemede, sözcüğün tamamı yinelenip kök sözcüğe eklenmektedir. Örneğin Türkçede *sepet sepet elma* (Sofu, 2005), Sundic dilinde *kərá*

‘maymun’ – *kərá- kərá* ‘maymunlar’ (Cohn, 1989). Parçasal yinelemede sözcüğün bir parçası, bazen seslem bazen de bürünbirim yinelenmektedir. Örneğin, Türkçe de *sap-sarı* yinelemesinde *sarı* sözcüğünün ilk seslemi yani *sa-* alınmaktadır ve yinelenerek sözcüğe eklenmektedir. Rubino (2005), parçalı yineleme türünde yinelenebilen biçimbirimlerin genellikle kopyaya yani yinelenen birime dâhil edilen, C, CV, CVC, V gibi sesbirimlerin sayısı, yinelenecek seslemlerin sayısı, ya da yinelenecek bürünbirimlerin sayısı ile nitelendiğini ortaya koymuştur. Birim sayısının yanı sıra yinelenen birimin yinelenme sayısının da önem taşıdığı bilinmektedir (bkz. Harrison, 1973). Yinelemeler genellikle iki yinelenen birimden oluşurken, yalnızca iki dilde (Tigre- Semitic, Eritrea, Rose, 2003; Mokilese – Austronesian, Micronesian, Harrison, 1973) üç yinelenen birim gözlemlenmiştir (1). Yinelenen birim sayısı biçimbilimsel bir araç olabilmektedir, yani yineleme biriminin tekrarlanma sayısı anlamsal olarak sözcüğe farklı işlevler yükleyebilmektedir.

1) r*oar* ‘ürpermek’
r*oar-roar* ‘ürperiyor’
r*oar-roar-roar* ‘ürpermeye devam etmek’

(Harrison, 1973:426)

Konuşma dillerinde çok farklı yapısal görünümler bulunmaktadır ancak konuşma dillerinde bulunan bu yapısal görünümler çalışma kapsamında bulunmadığından detaylı olarak aktarılmadan genel görünümleri tablo (1)’de örneklerle verilmiştir.

Tablo 12: Konuşma Dillerinde Yineleme Olgusunun Genel Görünümü

Yineleme Türü	**Yineleme Türünde Karşılaşılan Görünümler**	**Örnek**	**Dil- Kaynak**
Tam Yineleme	Kök birimin tamamıyla yinelenmesi	*kərá* ‘maymun’ – *kərá- kərá* ‘maymunlar’	Sundic-Cohn, 1989

Parçasal Yineleme	Kök Birimin ilk sesleminin yinelenmesi	*rokar* ‘ ağladı’ - *ro-rokar* ‘sürekli ağlayarak’	Hintçe-Singh, 2005
	Sesbirim sayısının yinelenmesi (C-, -CV-, CVC-, CVC(C)V-, CVC(C)VN-, vb. bkz. Rubino, 2001a; Rubino, 2005)	-CV- *amigo* ‘arkadaş’ – *ami-mi-go* ‘arkadaşlar’	Pangasinan-Rubino, 2001
	Ünlü ya da ünsüz uzaması	*loca* ‘siyah olmak’ – *looca* ‘zenci olmak’	Alabama-Hardy & Montler, 1988
	m-yinelemesi	*Kapı – kapı-mapı*	Türkçe-Sofu, 2005
	s-yinelemesi	*pelek* ‘hediye’ – *pelek-selek* ‘hediyemsi’	Tuvan-Harrison, 2000
	Ki-yinelemesi	*kaappi* ‘kahve’ – *kaappi-kiippi* ‘kahve ve başka içecekler’	Tamil-Schiffman, 1999
	Kök birim ve yinelenen birim arasında kısa bir boşluk bırakılması	*tedo* ‘yemek pişirmek’ – *tedo a-teda* ‘sadece yemek pişirmek’	Dholuo-Omondi, 1982
	Maka- C_1	*saksak* ‘yıkamak’ – *maka-s-saksa-saksak* ‘yıkamaya devam etmek’	Limos Kalinga-Ferreirinho, 1993
	C_1-ew	*labo’* ‘düşmek’ – *lewlabo’* ‘düşmeye devam etmek’	Yakan-Behrens, 2002
	Kök birimden bazı seslerin değişime uğraması	*umbang* ‘su üstünde süzülmek’ - *umbang-ambing* ‘ileri geri sürüklenmek’	Endonezya- Mcdonald & Darjowidjojo, 1967
	Kök biriminde uzun ünlü bulunmasının yinelenen birimin önek olarak, uzun ünlü bulunmaması durumunda ise sonek olarak eklenmesi	*boozo* ‘çok’ – *boz-booza* ‘çok fazla’ *molo* ‘uzun’ – *molo-lo* ‘çok uzun’	Mangap-Mbula-Spaelti, 1997
	İki ya da üç yinelemenin bulunması	r*oar* ‘ürpermek’ - r*oar-roar* ‘ürperiyor’ - r*oar-roar-roar* ‘ürpermeye devam etmek’	Mikolese-Harrison, 1973
	Kök birimde bulunan bazı seslerin yinelenen birimden düşürülmesi	*mi-petraka* ‘oturmak’ - *mi-petra-petraka* ‘etraflarda oturmak’	Malagasy-
	Kök birim ile yinelenen birim arasına ünlü ya da ünsüz ses eklenmesi	*tohon* ‘tayt’ - *titohonot* ‘taytsız’	Nez Perce-Aoki, 1963

Tablo (1)'de görüldüğü gibi parçasal yineleme, dillerdeki farklı ses özellikleriyle farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bununla beraber parçasal yinelemelerde, önek, sonek ve bazı dillerde içek olarak da yinelenen birimin eklendiği bilinmektedir (bkz. Kimball, 1988; Chapman & Derbyshire, 1991; Singh, 2005).

Rubino (2005), konuşma dillerindeki yineleme olgusunu üç türde incelemektedir; basit (*simple),* karmaşık *(complex)* ve otomatik *(automatic).* Buna göre basit yapılarda, yinelenen kök biriminin biçiminde bir değişiklik ya da ekleme olmadan doğrudan sözcüğün yapısı tekrarlanmaktadır. Örneğin Türkçede *kıtır-kıtır kesmek* yapısında yinelenen *kıtır* sözcüğü hiç bir değişime, çıkarmaya ya da eklemeye uğramadan doğrudan yinelenmektedir. Karmaşık yapılarda yinelenen birimde daha fazla karmaşık görünüm sergilenebilmektedir. Bazen yinelenen birim, sözcükte bulunan seslemlerden sadece bir seslem alınıp farklı ses eklemeleri yapılarak oluşturulmakta ve kök birimle yinelenen birim bütünleştiğinde kök sözcükten çok daha farklı bir görünüm sergilemektedir. Örnek (2)'de Mangarayi dilinde bulunan karmaşık türe ait bir yapı gösterilmektedir. Bu örneğe bakıldığında, *bangal* kök birimine *-ang-* ve *–ji* birimleri içek ve sonek olarak eklenerek daha karmaşık bir görünüm oluşturmaktadır.

2) Mangarayi dili: *baŋgal* 'yumurta' - *baŋgaŋgalji* 'yumurtalara sahip olmak'

(Merlan, 1982; aktaran Rubino, 2005:16)

Otomatik türde bulunan yapılarda, kök birimden farklılaşan yapılar, yinelenen birimle beraber ya da farklı birimlere eklenerek gerçekleşmektedir. Dolayısıyla karmaşık yapılara benzemekte ancak karmaşık yapılardan ayrılan en büyük özelliği ise, meydana gelen farklılıkların kurallı gerçekleşmesidir. Örneğin aşağıdaki Nez Perce diline ait örnek (3)'e bakıldığında, kök birimin ilk sesi olan [i] sesi ile birleşerek kök birime eklendiği görülebilmektedir. Kısacası, Nez Perce'deki bu yinelemede sözcük ne olursa olsun, kök sözcüğün ilk sesine [i] sesinin eklenmesiyle bu yineleme yapısı elde edilmektedir.

3) a. *tohon* 'tayt' - *titohonot* 'taytsız'

(Aoki, 1963:43)

Özetlemek gerekirse, konuşma dillerinde yineleme olgusunun yapısal olarak çok farklı özelliklerde olduğu ve yineleme olgusuna dair geniş bir yapısal yelpaze sunduğu görülmektedir. Bununla beraber yineleme birçok konuşma dilinde var olmasına karşın, bazı dillerde daha sınırlı görünüm sergilemektedir, bazı dillerde ise daha çeşitli yapılar bulunabilmektedir.

2.1.1.2 İşlevsel Görünüm

Alanyazında konuşma dilleri üzerine yapılan yineleme çalışmalarına bakıldığında, işlevsel açıdan farklılıklar sergilendiği görülmektedir (bkz., Gomez & Van der Voort, 2014; Applegate, 1976; Bakker, 2003; Kouwenberg & LaCharite, 1999). Konuşma dillerinde yineleme işlevsel açıdan; bütünlük (*collective*), büyüme (*augmentative*), görünüşsellik (*aspectual*), zamansal görünüm, sınırlılık, karşıtlık (*reciprocal*), belirsizlik, görünüm (*aspect*), koşul (*conditionality*), sözcük türü değiştirme, sürerlilik (*frequentative*), türetim, vurgu, yoğunluk (*intensity*), zamansal dağılım (*aspect distribution*), azaltma (*attenuation*), çoğaltma ve çoklu eylem gibi görünümler sergilemektedir. Her dil yukarıda bahsedilen işlevlerin tümünü taşımamasına rağmen kimi işlevler dillerde genel olarak görülebilmektedir (Botha, 1988).

Tüm türlerin özelliklerinin sunulması doğrudan bu çalışma kapsamı içinde bulunmadığından bu bölüm, konuşma dillerinde en yaygın görünümler ile sınırlandırılmıştır. Tagalog dilinde yineleme türleri farklı zamansal görünümler kodlayabilmektedir (Gomez & Van der Voort, 2014). Örnek (4), Tagalog dilinde yineleme türlerinin işlevlerinin nasıl değişim gösterdiklerini sergilemektedir. (4a)'da bulunan sözcük köküne parçasal yinelemenin uygulanmasıyla sözcüğe gelecek zaman kodlanmaktadır. Bu kodlama (4b)'de de görülebilir; *su-* sesbirimlerinin önek olarak kök birimle birleşmesi, sözcüğün anlamsal yapısına gelecek zaman bilgisini kodlamaktadır. Örnek (4c)'ye bakıldığında ise kök birimin tamamen

yinelenmesiyle oluşturulan yineleme yapısının, sözcüğün anlamsal boyutuna dağılımsal zaman kodladığı görülmektedir.

4) a. *sulat* 'yazmak.'
b. *su-sulat* 'yazacağım.'
c. *sulat-sulat* 'aralıksız yazmak.'

(Gomez & Van der Voort, 2014:1)

Kimi çalışmalarda ise yinelemenin sözcüğe işlevsel olarak çoğulluk kodladığı görülmektedir, bu işleve Krekensa dilinden bir örnek verilebilir. Örnek (5)'de *femi* sözcüğünün ilk sesleminin kök birime eklenmesiyle, yani parçasal yineleme ile ad ulamına ait olan *kadın* sözcüğünden çoğulluk okuması alınarak *kadınlar* sözcüğünü oluşturmaktadır.

5) a. *femi* 'kadın.'
b. *fem-femi* 'kadınlar.'

(Baxter, 1988:102)

Alanyazındaki çalışmalarda sık karşılaşılan bir başka işlev ise yoğunluktur. Örnek (6)'da bu işleve Türkçe'den bir görünüm örneklendirilmiştir. Bu örnekte *yeşil* sözcüğün ilk seslemi *ye-* alınarak kök birime eklenip yinelenmiş sözcük oluşturulmaktadır, bu yineleme *yeşil* sözcüğünün anlamına yoğunluk kodlayarak sözcüğün aldığı okumayı değiştirmektedir.

6) *yem-yeşil*

(Sofu, 2015:493)

Bu örneklerden de görüleceği gibi, konuşma dillerinde farklı yineleme yapıları işlevsel olarak sözcüklere anlamsal açıdan farklı kodlamalar yüklemektedir.

2.1.2 İşaret Dillerinde Yineleme

İşaret dili çalışmalarına bakıldığında, konuşma dillerine benzer şekilde işaret dillerinde de yineleme olgusunun bulunduğu, işlevsel olarak benzerlikler sergileyen bu yinelemelerde bazı yapısal farklılıkların var olduğu gözlemlenmektedir (bkz. Kimmelman, 2018; Fischer,

1973). Fischer (1973)'e göre bu iki dilde bulunan yineleme olgularının yapılarındaki en büyük fark, konuşma dillerinin görünümünde kök birim tek bir kez yinelenirken, işaret dillerinde kök birimin en az iki kere yineleniyor olmasıdır[3].

İşaret dillerinde yineleme olgusunun yapısal olarak farklılaşmasının nedeni, işaret dilinin sözlü dilden farklı bir modaliteye sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Kimmelman, 2018; Fischer, 1973). İşaret dillerinde kullanılan beden, el, el dışı işaretler ve işaret alanı, yineleme yapılarında dairesel hareketler, yönelim değişmesi, uzamsal alanda A ve B noktası arasında yinelenen hareket gibi görünümlerin sergilenmesini sağlamaktadır. Bu bölümde işaret dillerinde yapısal açıdan görülen yineleme türleri ve işlevsel türler aktarılacaktır.

2.1.2.1 Yapısal Açıdan Yineleme Türleri

Bu çalışmada, yapısal açıdan işaret dilinde bulunan yineleme iki türde incelenecektir; ele ait ve el dışı yineleme. Bu bölümde, incelenen bu iki yineleme türünün görünümü ve biçimlenişi aktarılacaktır.

2.1.2.1.1 Ele Ait Yineleme

İşaret dili üzerine yapılan yineleme çalışmaları genel olarak ele ait yineleme yapılarının, elin hareketi ve yönelimi gibi farklı biçimsel görünümlerle sergilendiğini ortaya koymaktadır. Alanda farklı araştırmacıların farklı sınıflandırmalar ileri sürmesine karşın, bu sınıflandırmalarda benzerlikler de gözlemlenmektedir. Bu bölümde işaret dilleri üzerine yapılan çalışmaların, yineleme olgusunda görülen ele ait yinelemelerin yapısal görünümleri ve türleri aktarılacaktır.

[3] Ancak önceki bölümde söz edilen Tigre (Rose, 2003), Mokilese (Harrison, 1973) ve Tupian (Rodrigues & Cabral, 2012) dillerinde yinelemenin, sadece bir kere değil bazı durumlarda iki bazı durumlarda üç kere gerçekleştiği ortaya konmuştur (bkz. Tablo 2'de yer alan Mokilese örneği). Bu açıklama ise, işaret dillerinde yapılan çalışmalarda da görülebileceği gibi, iki dilde de birden fazla yinelenen birim olabileceğini göstermektedir.

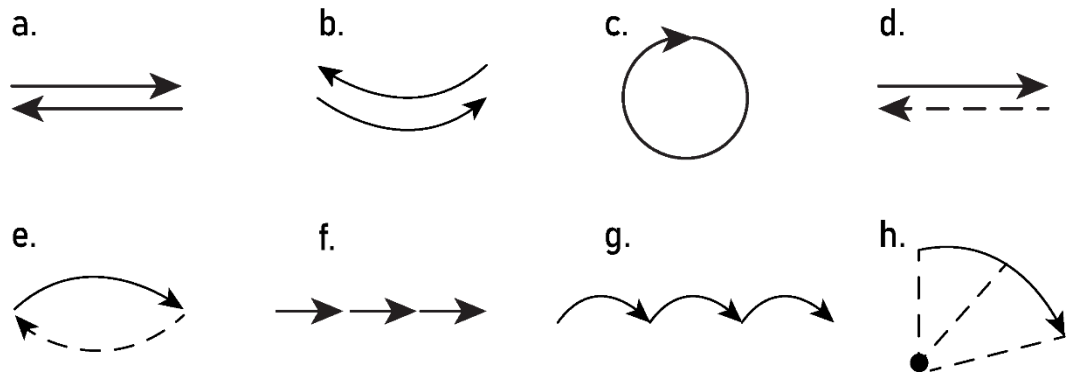
Klima ve Bellugi (1979), yinelemenin biçimlenişine dair altı farklı biçim ileri sürmektedir. Bunlar:

(i) Düzlem boyutu - işaretin yatay ya da dikey düzlemde üretilmesi,
(ii) Döngüsel görünüm - bir işaretin aynı şekilde ve aynı sırada yinelenmesi,
(iii) Yön - işaretin hangi yöne doğru gerçekleştiği, yukarı aşağı vb.,
(iv) İşaretin geometrik dizilimi - işaretin düz, çizgisel, yay, daire gibi belirli düzlemlerde hareket içermesi,
(v) Boyut - işaretin aslından daha küçük ya da daha büyük bir şekilde gerçekleştirilmesi,
(vi) Tarz - işaretin duraksız, duraklı ya da kısıtlanarak yapılması.

Bu sınıflandırmaların tamamının nedensiz olduğu ileri sürülmüş olmasına karşın, güncel yineleme çalışmalarına bakıldığında birçoğunun kullanıldığı görülmektedir (bkz. Rubino, 2005; Börstell, 2011).

Newkirk (1998), işaret dillerinde yinelemenin biçimlenişine dair 10 yönelim şekli belirlemiştir. Bu yönelim şekillerinde bulunan hareketler, işaretin alacağı anlama göre belirlenmektedir; bazı işaretlerde işaretin bittiği noktada tekrar başlayarak başlangıç notkasında bitmektedir (Şekil, 2:a-e) ya da fazladan hareket eklenerek olayların arasındaki ilişki/ler aktarılmaktadır (şekil, 2:f-h).

Şekil 2: Yineleme Biriminin Yönelim Şekilleri (Newkirk, 1998: 175 – 179)

Yönelim şekillerin ilk ikisi yarım ay ve düz olmak üzere iki yönelimli (2a & 2b), üçüncüsü ise daire şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu ilk 3 şekilde (2a-2c) yinelenen birimin, kök birimin bittiği noktada aynı el, parmak şekli, bilek hareketi, konum ve biçimde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bundan farklı olarak, (2d) ve (2e) şekillerinde görülen biçimlerde tekyönlü bir yineleme gerçekleşmektedir. Bu iki şekilde, işaretin bitiminden işaretin başlangıç noktasına sözcüksel bir değer taşımayan (sözcüksel bir anlamı olmayan işaret) bir hareket eklenir. Diğer (2f), (2g) ve (2h) numaralı şekillerde ise bu ilk grubun aksine yinelenen birim, başlama noktasına geri gelmeden, bitiş noktasından yinelemeye devam etmektedir. Newkirk (1998)'e göre yukarıdaki görsellerde boşluklu çizgi ile gösterilen biçimler sadece bitme ve başlama noktaları arasında bağ kurmaya yarayan bağlayıcı ve geçici hareketlerdir; ayrıca bu eklenen hareketler sesbilimsel olarak da betimlenmemektedir.

İşaret dillerinde yineleme birimine bakıldığında, ASL'de yineleme olgusu bir kök birim ve en az iki yinelenen birim olmak üzere toplamda üç yinelemeden oluşmaktadır. ASL'de üçten fazla yapılan yineleme, sözcüğün anlamını etkilememektedir (Wilbur, 2009). Bununla beraber Wilbur (2009), bazı eylemden türemiş adlarda kök birime eşlik eden tek bir yinelenen birim bulunduğunu, bazı durumlarda toplam iki yinelemenin de oluşabileceğini öne sürmektedir. Buna karşın Sandler (1989), ASL'de işaretin hareket sayısının yineleme sürecini etkilediğini ileri sürmüştür. İşaretin iki ya da tek hareketten oluşması, işaretin hangisinin ya da ne kadarının yineleneceğini belirlemektedir. İşaret tek bir hareketten oluşursa işaretin tamamı yinelenmektedir, ancak birbirinden farklı iki hareketten oluşursa, sadece ikinci hareket yinelenmektedir (Sandler, 1989).

ASL alanyazınındaki çalışmalarda ele alınan başka bir yineleme türü ise *titreme* (*trilled movement*) olgusudur (Örn., Padden & Perlmutter, 1987; Sandler, 1989; Hulst, 1993; Brentari, 1996, 1998). Bu olgu konusundaki en büyük tartışma; bazı araştırmacılar bu olguyu yinelemenin bir alt kategorisi olarak kabul ederken, bazı araştırmacılar titremeyi yineleme

dışında bir hareket türü olarak kabul etmektedir. Alt tür olarak kabul edilen titremenin 3 özelliği bulunmaktadır; (i) birçok konumda ve yerde üretilebildiği için belirli bir hareket türüyle sınırlandırılmamaktadır (Brentari, 1996, 1998), (ii) yönelim içeren ve içermeyen tüm işaretlerde kullanılabilmektedir (Liddell, 1990; Hulst, 1993) ve (iii) sadece konum ve yönelimde gerçekleşebilmektedir (Brentari, 1996).

Yineleme konusunda başka bir görünüm ise Fischer (1973)'ün ileri sürdüğü, işaretin hızı ve yineleme arasındaki ilişkidir. Fischer (1973)'e göre işaret dillerinde, ele ait yineleme olgusunda hızlı ve yavaş yineleme bulunmaktadır; bahsedilen yavaş ve hızlı yinelemeye yatay düzlem ve bedenin sallanması eşlik edebilmektedir. Ancak, hızlı yineleme sadece yatay düzlem de gerçekleşirken, yavaş yinelemenin ise sadece beden sallanmasıyla gerçekleştiği görülebilmektedir.

JSL' de ise yineleme, XX(') ve XYX(') olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. İlk biçim en fazla dört kere, ikinci biçim ise en fazla üç kere yinelenebilmektedir (Gan, 2018). Yinelenen birimler, ya kök birime tamamen benzer şekilde ya da küçük değişikliklerle gerçekleşmektedir. Bu biçimlerde de dört farklı yineleme türü bulunmaktadır; (i) tek yönlü yineleme, (ii) iki yönlü yineleme, (iii) yinelenen küçükcül hareket ve (iv) titreme. Mak ve Tang (2011), yaptıkları çalışmada yinelemeye ek olarak *geri dönme* (*return*) olgusunu yineleme olgusunun altında incelemiş ve bulgularına dayanarak; geri dönmenin sözcüksel gerekliliklerden dolayı, bazı yapılarda hareketler arası gereklilik olarak geri dönmeye olanak verdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Brentari (1998)'in aksine sadece yönelimde değil, aynı zamanda işaretlerin küçükcül hareketlerinde de geri dönme ve tekrar görülmektedir.

RSL üzerine yaptığı çalışmada Kimmelamn (2018), üç tür yineleme ileri sürmektedir; (i) basit ele ait yineleme, (ii) iki elli yineleme ve (iii) el dışı yineleme. Basit ele ait yineleme, en yaygın olarak görülen ve işaretin yinelenmesiyle gerçekleşen yineleme türüdür. İki elli yineleme ise, tek elli işaretlerde kullanılmakta ve tek elli işaretin iki elle birlikte

gerçekleştirilmesi ya da iki elin sırasıyla tekrarlanmasıyla üretilmektedir. Üçüncü türde ise yineleme, yinelemeye eşlik eden el dışı hareketlerden oluşmaktadır.

İşaret dillerinde yineleme olgusu üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında çok farklı açılardan incelendiği görülmektedir. Bu durum, pek çok sınıflandırmanın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Aşağıda verilen tabloda, alanda yapılmış olan çalışmalardan elde edilen türlerin bir araya getirilmesiyle, işaret dillerinin genel yineleme yapılarının görünümleri verilmiştir (Tablo, 2).

Tablo 2: İşaret Dillerinde Görülen Yineleme Yapıları

	İşaret Dillerinde Yineleme Yapıları	**Kaynak**
Yineleme Sayısı	2, 3, 4 ve fazlası	Gan, 2018; Sandler, 1989; Wilbur, 2009; Kimmelman, 2018
Hareket Sayısı	Tek hareketli işarette tamamı ~~tümü~~ kök birimi oluşturur İki hareketli işarette ikinci hareket kök birimi oluşturur Sadece küçükcül hareket yinelemesi	Sandler, 1989; Mak & Tang, 2011
Yineleme Zamanı	Ardıl üretim Tek elli işaret iki elle eşzamanlı üretim Tek elli işaret iki elle dönüşümlü üretim Tek elli işaret iki elle üretim Dairesel hareket ardıl üretim	Edward, 2014; Wilbur, 2009; Mak & Tang, 2011; Börstell , 2011; Kimmelman, 2018; Klima & Bellugi, 1979;
Kaynak İşaret Dışı Eklemeler	Yarım ay şeklinde bir hareketin eklenmesi Yinelenen birim arasına bir işaret eklenmesi Yineleme dizilimi arasında birkaç işaret ya da öbek eklenmesi Yinelemeye eklenen geri dönme hareketi Başlama ve bitiş noktası arasına bir hareketin eklenmesi Uzatılmış hareket	Pfau & Steinbach, 2005; Newkirk, 1998; Gan, 2018; Fischer, 1973
Yineleme Yönü	Yanlamasına doğru ardıl üretim Geriye doğru bir hareket yinelemesi Tek yönlü yineleme İki yönlü yineleme	Mak & Tang, 2011; Gan, 2018; Pfau & Steinbach, 2005; Newkirk, 1998

EL dışı yineleme	Ele ait yinelemeye eşlik eden ya da tek başına kullanılan ağızlama Baş ve gövde yinelemesi	Kimmelman, 2018; Quer, 2019; Makaroğlu, 2019
Yineleme Hızı	Hızlı yineleme Yavaş yineleme	Fischer, 1973
Diğer	Titreme	Brentari, 1996, 1998; Hulst, 1993; Mak & Tang, 2011

Tablodan da görülebileceği gibi, işaret dillerinde yapılan çalışmaların yineleme olgusunu farklı açılardan incelemesi, farklı görünümler elde edilmesine ve dolayısıyla farklı sınıflandırmalara yol açabilmektedir.

2.1.2.1.2 El Dışı Yineleme

Genel olarak işaret dilleri üzerine yapılan yineleme çalışmalarına bakıldığında, ele ait yinelemeye ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır (bkz. DGS için Pfau & Steinbach, 2005; ASL için Fischer, 1973; TSL için Piriyawiboon, 2017; HKSL için Gan, 2018). Ancak el dışı yineleme üzerine daha sınırlı araştırmanın bulunduğu görülmektedir (bkz. RSL için Kimmelman, 2018; LSC için Quer, 2019; TİD için Makaroğlu, 2019). El dışı yineleme; ağız hareketleri, tekrarlayan beden ve baş hareketlerinden oluşmaktadır (Börstell, 2011; Kimmelman, 2018; Makaroğlu, 2019; Piriyawiboon, 2017; Quer, 2019).

El dışı yineleme türü RSL, SSL, LSC ve TİD'de ele ait yineleme ile eşzamanlı olarak bir el dışı yinelemenin kullanılması şeklinde görülmektedir. LSC dışında diğer dört işaret dilinde ele ait yineleme olmaksızın el dışı yinelemenin tek başına kullanıldığı görülmektedir. RSL'de el dışı yinelemeler, tekrarlayan baş ve beden hareketleriyle gerçekleşmektedir. Bu çerçevede Börstell (2011), alana beden yinelemesi terimini kazandırmıştır. Beden yinelemesi, çoklu eylem belirleyicisi olarak kullanılan vücut çevirmedir (*body shift*). Vücut çevirme hem SSL'de (Börstell, 2011) hem de TİD'de (Makaroğlu, 2019) duraklama içeren işaretlerde

kullanılmaktadır. Ağız yinelemesi, SSL (Börstell, 2011), LSC (Quer, 2019) ve TİD'de (Makaroğlu, 2019) ele ait yineleme ile eşzamanlı olarak kullanılmaktadır, ancak TİD'de ele ait yineleme olmadan temel işaretle tek başına da kullanılabilmektedir (Makaroğlu, 2019).

Yukarıda bahsedilen bu dillerde el dışı yineleme türü çoklu eylemi kodlamak için kullanılmaktadır. Devam eden eylem anlamını kodlayan ele ait yinelemeye bir el dışı yineleme eklenmesi durumunda, eylemin içyapısında olay ayrı parçalara bölünmektedir. Dolayısıyla bu işaretin devam eden - sürerlilik anlamı değişmektedir ve eylem kendi içinde farklılaşarak birçok olayı barındırma anlamı taşımaktadır (bkz. Makaroğlu, 2019). Karşılaşılan bu örnekler, işaret dili yineleme yapılarında el dışı hareketlere dikkat çekmektedir, Börstell (2011) ise ağız yinelemesinin tek başına kullanabildiğini, dolayısıyla yinelemenin bir alt kategorisi olması gerektiğini ileri sürmektedir.

2.1.2.2 İşlevsel Açıdan Yineleme Türleri

İşaret dillerinde görülen yineleme olgusuna bakıldığında yukarıda bahsedilen biçimlenişler işarete; çoğulluk, yoğunluk, türetim gibi farklı anlamlar kodlanmasını sağlamaktadır (bkz. Wilbur, 2009; Börstell, 2011). Alanyazında yinelemenin dilbilgisel işlevlerine en sık rastlanan türler bu bölümde aktarılacaktır.

DGS'de yineleme sıklıkla çoğulluk kodlamaktadır, bununla beraber işteşlik ve görünüm kodladığı da görülmüştür (bkz., Pfau & Steinbach, 2005). Bununla beraber, ad ulamındaki sözcüklerde çoğulluk kodlamaktadır. Örnek (7)'ye bakıldığında, BLUME işareti çiçek anlamını taşırken, bu işaret yanlamasına doğru bir hareketle tekrarlandığında çoğul bir anlam taşıdığı görülmektedir. Kısaca, DGS'de ad ulamında bir sözcük /-TEK + YAY/ yineleme aracıyla üretildiğinde, o işarete çoğulluk anlamı kodlamaktadır. Tablo (3)'de de görülebileceği gibi, araştırma kapsamında gerçekleştirilen taramalar doğrultusunda incelenen dillerde çoğulluğun, yineleme olgusunun en sık görülen işlevlerinden birisi olduğu görülmektedir.

7) BLUME ‘çiçek’ – BLUME-TEK-YAY ‘çiçekler’

(Pfau & Steinbach, 2005:580)

RSL’de işlevsel açıdan yineleme olgusuna bakıldığında, sağlanan birçok işlevin yanı sıra yineleme olgusunun dağılım da kodladığı görülmektedir (Kimmelman, 2018). Örnek (5)’de görüldüğü gibi, RSL’de iki elli yineleme kullanımı, tümceye dağılım kodlamaktadır. Bu tümcede GELMEK işaretinde her bir elin uzamda hareket ederek bir yol katetmesi, farklı bir kişinin gelişini kodlamakta ve iki farklı elin uzamdaki dönüşümlü hareketi dağılımsal bir okuma sunmaktadır. Dağılım, her dilde olmasa da özellikle işaret dillerinden ASL, BSL, SSL, HKSL, DGS, TSL, RSL ve TİD’de (Wilbur, 2009; Sutton-Spence & Woll 1999; Börstell, 2011; Mak & Tang, 2011; Pfau & Steinbach, 2016; Piriyawiboon, 2017; Kimmelman, 2018; Makaroğlu, 2019) yineleme olgusunun işlevi olarak yer almaktadır.

8) THEN START PEOPLE COME-2El-TEK LIVE
SONRA BAŞLAMAK İNSANLAR GELMEK-2El-TEK YAŞAMAK
‘Sonra insanlara buraya yaşamaya geldi.’

(Kimmelman, 2018:6)

TSL’de yinelemenin başka bir işlevi ise sözcük türetimidir. Örneğin TSL’de SİNEK işareti tek yolak üzerinde tek hareketle üretilmektedir, bu işaret yinelenerek üretildiğinde *uçak* sözcüğünü oluşturmaktadır (Piriyawiboon, 2017). Burada görüldüğü gibi işarete eklenen yinelenen birim, yeni bir sözcüğün türetilmesine olanak sağlamaktadır.

Yinelemenin önemli işlevlerinden birisi olan ve güncel çalışmaların araştırma konusunu oluşturan işlev, çoklu eylemdir. Börstell (2011), çalışmasında SSL’de yinelemenin işlevlerinden birisinin çoklu eylem olduğunu belirtmiştir. Örnek (9)’da, SLALOM işaretinin yinelenmesi, *kayak yapma* eyleminin içyapısında eylemin birçok kez tekrarlandığı anlamını

kodlayarak işarete zaman çizgisi üzerinde çoğulluk anlamını vermektedir, dolayısıyla bu yineleme çoklu eylem kodlamaktadır.

9) WHOLE-DAY FROM TEN TO FOUR SLALOM-TEK
TÜM GÜN ONDAN DÖRDE KAYAK-TEK
'Bütün gün, saat 4-10 arasında defalarca slalom kayağı yaptık.'

(Börstell, 2011:31)

Çoklu eylem, çoğulluk işlevinden farklı olarak, bir olayın içyapısında (bir eylem bütününün birçok olaydan oluşması) ya da dış yapısında (bir eylemin tekrarlanarak gerçekleşmesi yani çoğulluğu) çoğulluk içermesidir (bölüm 2.1.2.2.4 detaylı şekilde anlatılacaktır). Alanyazın taramaları doğrultusunda saptanan, yinelemenin işaret dillerindeki işlevleri ve işlevlerin gerçekleştiği diller Tablo (3)'de verilmiştir.

Tablo 3: İşaret Dillerinde Yineleme İşlevleri Ve Bulunduğu Diller

İşaret Dillerinde Yinelemenin İşlevleri	**Dil**	**Kaynak**
Çoğulluk	RSL, BVS VGT, TSL, SSL, DGS, ASL, GSL	RSL: Kimmelman, 2009; Burkova & Filimonova, 2014 SSL: Börstell, 2011; Bergman, 1983; Bergman &Dahl, 1994 TSL: Piriyawiboon, 2017 BVS ve VGT: Notarrigo, 2017 GSL: Edward, 2014 DGS: Pfau & Steinbach, 2005 ASL: Klima & Bellugi, 1979; Wilbur, 2005, 2009; Fischer, 2011
Dağılım	RSL, TSL, DGS, SSL, ASL	
Yoğunluk	RSL, BVS, VGT, SSL, ASL	
Türetim	RSL, GSL, TSL, SSL, ASL	
Sözcük Türü değiştirme	TSL, GSL, RSL, ASL	
Jenerik	SSL	
Görünüş	DGS, SSL, RSL, TSL, ASL	
Durum	SSL	
İşteşlik	DGS, BVS, VGT, TSL	
Zaman: tekrarlama, alışkanlık, sürerlilik, süre	RSL, BVS, VGT, TSL, SSL, ASL, DGS	

Çoklu Eylem	SSL, ASL, LSF, TİD, LSC
Sayı	RSL, GSL, ASL

Tablo (3)'te de görülebileceği gibi, işaret dillerinde yineleme olgusunun birçok işlevi bulunmaktadır. Bununla beraber konuşma dillerinde olduğu gibi, bazı işlevlerin sınırlı diller özelinde, bazı işlevlerinse daha yaygın olarak görüldüğü sezdirilmektedir.

2.1.2.2.2 Görünüş

İşaret dilinde yinelemenin üstlendiği yaygın ve önemli işlevlerinden birisi görünüştür; görünüş eylemin zamansal bilgilerinin iç yapısını gösteren bir dilbilgisel birimdir. Wilbur (2005), işaret dillerinde olayların zamansal biçimlenişi üzerinden yineleme olgusunu, bitmişlik (*perfective*) ve bitmemişlik (*imperfective*) görünümünü ve biçimlenişini inceleyerek, anlamsal boyutta kullanılan öğelerin üç boyutta aktarıldığını ileri sürmektedir: (i) çizgi, (ii) zaman üzerinde bir nokta ve (iii) hız. İşaretin hızı, işaretin konumu, ya da işaret alanında bulunan iki nokta arasındaki işaretin yineleme sayısını ve hızını; bir olayın nasıl gerçekleştiği ve nerede başlayıp nerede sonuçlandığına dair zamansal bilgiyi vermektedir. Bununla birlikte Wilbur (2005), olay sürecini aktarırken, zamanın uzunluğunun eğimli bir hareketin eklenmesiyle gerçekleştiğini ve bu eğimin dairesel harekete kadar gidilebileceğini aktarmaktadır. Dairesel hareket ve dairesel hareketin yinelenmesini Wilbur (2005), olayın yinelenme sayısını kodladığını ve olaylar arasındaki zamanın sesbilimsel biçimde yansıtılmadan, düz bir çizgide ya da eğimli bir çizgide aktarıldığı şeklinde ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, alışkanlık görünümünde başlama zamanı, bitme zamanı ve tekrar başlama zamanı belirli olan bir olayda, işaret düz çizgi üzerinde tekrarlanarak üretilmektedir. Başlama zamanı ve bitiş zamanı arasında uzun bir süre bulunan olaylarda ise, işaretin sonuna ya eğri ya da yarım ay şeklinde bir hareketin eklenmesiyle aktarılmaktadır. Bitmemişlik görünüşüne sahip tekrar eden bir olayda ise, işarete dairesel bir hareket eklenerek sürerlilik görünüşü aktarılmaktadır. Son olarak hızlı

yinelemelerle işaretin yinelenmesi, süreklilik anlamını kazandırmaktadır ve bu tür bir yinelemede eylemin başlama, bitiş ve tekrar başlama zamanlarına belirsizlik kodlanmaktadır.

Özetle, eylemlerin zaman üzerinde dağılımları ya da sürecine dair bilgilerin verilmesi, o eylemin bitmişlik ya da bitmemişlik görünümüne dair bilgilerin yüklenmesiyle gerçekleştirilmektedir. ASL'de LOOK AT 'bakmak' işaretine bakıldığında, eylemin başlama ve bitiş zamanları belirs-izdir ve bu durum işaretin tekrarlanmasıyla kodlanmaktadır, böylelikle eylem süreklilik anlamı almaktadır (10a). Alışkanlık anlamında olaylar arasında bir süre bulunmaktadır ve olayın başlama ve bitiş zamanları belirlidir, işarete alışkanlık anlamını kodlamak için işaret gerçekleştirilir sonra başlama noktasına geri gelinir ve işaret tekrarlanır (10b). Son olarak, tekrarlayan olayda her olay arasında uzun süre bulunmaktadır, dolayısıyla başlama ve bitiş zamanları belirlidir, bu durumu işarete kodlamak için işaret yay şeklinde üretilmektedir (10c).

10) a. LOOK AT-TEK: başlama bitiş belirsiz - süreklilik
b. LOOK AT-TEK-GERİ: başlama bitiş belirli - alışkanlık
c. LOOK AT-TEK-YAY: başlama bitiş belirli – tekrarlama

(Wilbur, 2005:611)

Diğer işaret dillerinde zamansal görünümün kodlanması farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Fischer (2011), işaret dilinde yavaş yinelemenin bitmemişlik görünüşü sergilediğini ileri sürmektedir. Börstell (2011) ise, verilerinde SSL'de ağız yinelemesinin tek başına kullanımı ile bitmişlik görünüşü; tek başına ele ait yinelemenin kullanımı ile de bitmemişlik görünüşü sergilediğini ortaya koymaktadır. Chu (2017), HKSL üzerine yaptığı derlem tabanlı çalışmada, yinelenen eylem ulamına ait sözcüklerde, sürerlilik ve tekrarlayan işlevler kodlandığını ve bu görünüşlerin kök işaretin anlamındaki bitmişlik ile ilgili olduğunu iddia etmektedir.

2.1.2.2.3 Uyum

İşaret dillerinde eylemler üçe ayrılmaktadır, bunlar; (i) basit, (ii) uzamsal ve (iii) uyum eylemleridir (Lilo-Martin & Meier, 2011). Basit eylemler, tümce içinde bulunan kişi ve sayı uyumuna girmeyen eylemlerdir. Bu eylemler tek elle ya da sesbilimsel olarak bağımsız olmayan (her iki elin sözcüksel değeri eşit olduğu) iki elle üretilen işaretlerle gerçekleşir. Uzamsal eylem ise GİTMEK, KOYMAK gibi uzamsal konuma göre yönelim içeren eylemlerdir. Uyum eylemleri ise, tümcede bulunan kişi ve sayı bilgisi ile uyuma giren ve kişi ya da sayı çekimi alan eylemlerdir. Bu eylemler tek elli ve iki elli üretilmektedir, iki el kullanımı hem ayrı sözcüksel değere sahip olmayan hem de eşzamanlı olarak iki farklı sözcüksel değere sahip olan iki el kullanımı ile üretilebilmektedir. Uzamsal alanda kişi/ sayı/ nesne uyumuna göre işaretin başlama ve bitme konumları değişmektedir, örneğin SORMAK işaretinin üretiminde, işaret işaretçinin konumundan başlayıp uyumun kodlandığı konuma doğru bir yolak üzerinden devam etmektedir. BULUŞMAK gibi işteşlik içeren işaretlerde ise iki el belirli bir noktada birleşmektedir (Lilo-Martin & Meier, 2011). Özetlemek gerekirse, uyum eylemleri işaret alanı üzerinde gerçekleşen yönelim ya da işaretin tekrarlanmasıyla kişi ya da sayı uyumuna girmektedir. Örneğin kişi uyumlarında 2. Tekil kişi uyumu, işaretin başlama konumunun işaretçi olup bitiş konumunun işaretçiden dışarı doğru bir konumda üretilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu üretimin tekrarlanmasıyla işarete sayı kodlanmaktadır.

Uyum eylemlerinde tekrarlanan üretim açısından Kimmelman (2018), RSL'de iki tekrarlama içeren uyum eylemlerinin işteşlik kodladığını, iki kereden fazla tekrarlama içeren uyum eylemlerinin ise çoklu eylem kodladığını ileri sürmektedir. Uyum ve çoklu eylem olguları, kişi ve sayı bilgisi barındırabildiğinden iki olgu birbirine benzese de, çoklu eylem olgusu tümce içinde bulunan kişi ya da sayı bilgisi ile uyuma girmemektedir; çoklu eylem, eylemin içyapısındaki görünüm ile ilişkilidir (Bybee, 1985).

DGS' de uyum eylemleriyle kullanılan iki yineleme türü bulunmaktadır: yanlamasına ve geri yineleme. Pfau ve Steinbach (2016)'ya göre, yanlamasına ve geri yinelemeler çoğulluk ve işteşlik için bir biçimbilimsel belirleyicidir (*morphological marker*). Geri yinelemeyle işteşlik kodlama sadece uyum eylemlerinde gerçekleşir ve işaretin geriye doğru üretilmesiyle gerçekleşmektedir. Çoğulluk kodlaması ise, sadece yanlamasına hareket içeren işaretlerde, yanlamasına yineleme ile gerçekleşmektedir (Pfau & Steinbach, 2005). İşteşlik içeren uyum eylemlerinde kullanılan yineleme ve hareket dönüşümlüdür ve görünümleri şöyledir: (i) baskın elin şekil özellikleri baskın olmayan ele kopyalanır ve yineleme işteşli (karşılıklı) bir hareketle aynı anda gerçekleşir. Yani baskın el işaretçiye yakın olan x konumundan, uzak olan y konumuna hareket ederken, baskın olmayan el eş zamanlı olarak y'den x'e hareket eder. (ii) iki elli işaretlerde kopyalama gerçekleşmez, hareketi iki el birlikte gerçekleştirir. (iii) DGS'de farklı olarak düz eylemlerde değişim yapılamamaktadır, yapılabilecek tek şey nesnenin düşürülmesidir ancak kişi uyumu işaretlendiğinde yineleme görevini devralmaktadır (Pfau & Steinbach, 2016).

Genel olarak bakıldığında uyum, tümce içinde bulunan kişi ve/veya sayı ile eylemin çekimlenmesiyle gerçekleşmektedir. İşaret dillerinde ise sesbilimsel parametre olan konum bulunmakta ve konum üzerinden kişi uyumu sağlanırken, tekrarlamalarla sayı kodlanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, uyum ve eylem ulamındaki işaretlerin aldığı kişi ve sayı dağılımlarının aynı şeyler olmadığıdır.

2.1.2.2.4 Çoklu Eylem

Çoklu eylem, yineleme olgusunun bir alt türü olmakla birlikte sözlü dillerde pek çok kez çalışılmıştır (bkz. Newman, 1980; Collins, 2001; Souckova, 2011; Müller & Sanchez-Mendes, 2008). Çoklu eylem terimini ilk kez kullanan Newman (1980), bu kavramı sürerlilik, çoğulluk, dağılım ya da kapsamlı eylem belirten olgu olarak tanımlamaktadır. Bazı

araştırmalarda çoklu eylem olgusu farklı terimlerle de incelenmektedir: eylemsi çokluk (*verbal plurality*), çoğul eylemler (*plural verbs*) ve eylemlerdeki sayı (*number in verbs*). Çoklu eylem olgusunun anlambilimsel etkisinin araştırılmasıyla dillere göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Anlambilimsel boyutta çoklu eylemin, yaygın olarak tekrarlanmış eylem, zaman ve alan üzerinde dağılım, çoğul üye (*plural argument*) ve eklenen eylem olduğu belirlenmiştir.

Bybee (1985), çoklu eylemin sayı ifade etmekten çok eylemsi görünüm ile ilişkili olduğunu belirtmekte ve bazı dillerde sergilenen görünümün çoklu eylem ile sayı uyumunu ayırt ettiğini iddia etmektedir. Lasersohn (1995) ise, çoklu eylemin bir uyum aracı olmadığını, sadece kişi sayısı barındırabilen ama asıl konusu eylemin çoğulluğu olan bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, çoklu eylem eylemin çoğulluk bilgisini taşır ve bununla beraber kişi çoğulluğu bilgisi de içerebilir ancak bu görünüm uyum olarak görülmemektedir. Öte yandan Kimmelman (2015), çoklu eylemi, dağılımsal bir işlemciye sahip biçimbirimsel uyum olarak ifade etmektedir. Kuhn ve Aristodemo (2017) ise, çoklu eylemi, dağılımsal işlemciyi kapsayan yüklem olarak yorumlamaktadır ancak dağılımı sağlayan biçimbirim olmadığını da öne sürmektedir.

Dillerde çoklu eylem sıklıkla biçimbirim ve/veya yineleme olgusu ile gerçekleşmektedir (bkz. Collins, 2001; Henderson, 2017; Müller & Sanchez-Mendez, 2008; Kuhn, 2019). Biçimbilimsel görünümün yanı sıra alanda farklı şekillerde de görülebileceği ortaya konmuştur. Örneğin İspanyolcada dolaylama (*periphrase*) ile çoklu eylem kodlanmaktadır (Laca, 2006). Örnek (11)'de kullanılan dolaylama ile tümce 'bir kerede okuma anlamı' taşıyamaz, eylemin yapısını değiştirerek çoklu eylem anlamı verir, dolayısıyla ya 'azar azar okuyarak gitmek', ya da 'yürüme sürecinde arada okumak' anlamını alabilmektedir.

Kimi çalışmalar çoklu eylem olgusunun biçimbirimsel olduğunu ileri sürerken, kimi çalışmalarda yineleme olgusuyla kullanıldığı görülmektedir (Quer, 2019). Örnek (12)'de

Nheengatu dilinde bulunan bir tümcede yineleme ile çoklu eylem anlamı verilebilmektedir, burada görüldüğü gibi *yuká* 'öldürmek' eylemi yinelendiğinde *birçok X öldürmek* anlamını kazanmaktadır (Cruz, 2014).

11) María fue/anduvo leyendo *Guerra y Paz* (*de un tirón).
María went/walked reading War and Peace in one go
Maria gitmek/yürümek okumak Savaş ve Barış bir kerede
'María read *War and Peace* [little by little/from time to time] (*in one go).'
'Maria [azar azar/ zaman zaman](*bir kerede) *Savaş ve Barış* okudu.'

(Quer, 2019:7)

12) ta-yuká-yuká
'[çok sayıda hayvan] öldürdüler.' (Nheengatu, Cruz, 2014:15)

Çoklu eyleme dair konuşma dillerinde pek çok çalışma bulunurken, araştırmalar doğrultusunda işaret dili alanında üç çalışma bulunduğu gözlemlenmektedir; bunlar: Kuhn & Aristodemo (2017) (LSF), Quer (2019) (LSC) ve Makaroğlu (2019) (TİD). Bahsedilen bu üç çalışma, işaret dillerinin dört farklı ele ait çoklu eylem kodladığını ortaya koymaktadır; tekrarlama, değişmeli hareket, yana doğru tekrarlama ve yay hareketi. Tekrarlama, önceki bölümlerde tam yineleme olarak anlatılan işaretin tamamıyla değişime uğramadan yinelenmesiyle oluşmaktadır. Değişmeli hareket ise, bir işaretin iki elle ardışık bir biçimde sırayla tekrarlanması ile gerçekleşmektedir (şekil, 14). Yana doğru yineleme, işaretin gerçekleştiği konumda işaretin kurulumuna göre yana doğru hareket ederek yineleme gerçekleştirilmesidir (şekil 15). Son olarak, yana doğru yay hareketi ise, işaretin yarım ay şeklinde bir hareketle üretilmesidir (şekil 16).

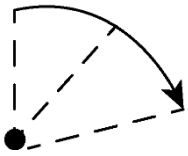
Şekil 3: Değişmeli hareket

Şekil 4: Yana doğru yineleme hareketi

Şekil 5: Yay hareketi

Çoklu eylem kodlayan tam yinelemede eylem, aynı kişi/ler tarafından gerçekleşen ve zaman üzerinde dağılımı olan olayları içermektedir. Dolayısıyla tam yineleme zamansal dağılım sergilemektedir. Örneğin UNUTMAK işareti tam yineleme ile üretildiğinde, X kişisinin tekrar tekrar unuttuğunu belirterek *sürekli unutmak* anlamını taşımaktadır. Çoklu eylem kodlayan dönüşümlü yinelemede ise, olay çoğulluğu zaman değil, kişi (katılımcı) dağılımı sergilemektedir. Örneğin UNUTMAK işareti dönüşümlü yineleme ile üretildiğinde birçok şeyi unutmak ya da birçok kişinin unutması anlamını taşımaktadır (Kuhn & Aristodemo, 2017). Çoklu eylem kodlayan yana doğru yarı ay yinelemede, zaman ile beraber uzamsal konum çoğulluğu okuması taşımakla beraber, kimi örneklerde dağılım ya da kapsam anlamı da kodladığı görülmektedir. Quer (2019) ise, bu kullanımların belirli durumlarda dağılım ve kapsam okuması alınabilen çoklu eylem belirleyicileri olduğunu ileri sürmektedir. Bununla beraber çoklu eylem ile birlikte yoğunluk okumaları da alınabildiği görülmektedir.

Bu bölümde çoklu eylem olgusunun genel bir görünümü aktarılmıştır, bir sonraki bölümde, çoklu eylemin önemli türleri olan olay-içi (*event-internal*) ve olay-dışı (*event-external*) çoklu eylem türleri, konuşma dillerinde görülen çoklu eylem, sonrasında da sırasıyla, LSF, LSC ve TİD'de görülen çoklu eylem yapıları aktarılacaktır.

2.2 Çoklu Eylem

2.2.1 Çoklu Eylem Türleri

Çoklu eylemin kendi içyapısına anlambilimsel olarak bakıldığında tek bir olayın sayıca çok olması, yinelenmesi ya da bir olayın kendi içinde birçok evre ya da olay barındırması olarak ikiye ayrılmaktadır. Cusic (1981) eylem türü sözcüklerinde var olan bu iki çoğulluk görünümünü, iki farklı anlambilimsel boyutta belirgin görünüm olarak ortaya koymuş ve bunları olay-içi ve olay-dışı olarak adlandırmıştır. Bu bölümde bu iki çoklu eylem türüne değinilecektir.

2.2.1.1 Olay-İçi Çoklu Eylem

Olay-içi çoklu eylem türünde, eylem içsel olarak birçok parçadan ya da olaydan oluşmaktadır. Örneğin Türkçede *didiklemek* (13) eyleminden yola çıkıldığında, *didikledi* eylemi kendi içinde bir çoğulluk taşımaktadır, yani bu eylemde bir şeyi daha küçük parçalara bölmek anlamı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu eylem ulamındaki sözcük kendi içinde bir çoklu eylem taşımaktadır (Aksan & Aksan, 2008). Wood (2007) olay-içi çoklu eylemin bir olaylar çoğulluğu olduğunu, yani bir grup olayın bütüncül olarak birlikte görülmesi olarak ifade etmektedir. Örneğin *kemirmek* sözcüğü kendi içinde defalarca minik minik ısırma hareketlerini içerir. Örnek (14)'e bakıldığında tavşan havucu kemirirken, birden fazla küçük ısırma eylemi gerçekleştirmektedir. Benzer şekilde örnek (15)'de *alkışladı* sözcüğü de kendi içinde bir eylem grubu bulundurmaktadır. Kısaca bu örneklerden de görülebileceği gibi, bu sözcükler bir eylem grubu içermektedir.

13) 'Annem tavukları didikledi.'
14) 'Tavşan havucu kemirdi.'
15) 'Öğretmen konuşmamı alkışladı.'

Katılımcı açısından bakıldığında olay-içi çoklu eylem, katılımcı ya da nesnenin tümce içinde bir çoğulluk içerebilmesidir (Wood, 2007). Aşağıdaki örneklere bakıldığında, eylemin içinde nesne çoğulluğu görülmektedir. Örnek (16)'da *tekws* 'kesmek' eylemi yinelenerek birçok nesneyi kesmek anlamını taşımaktadır, yani burada kesmek tekrarlanmamakta sadece kesilen nesneye dair bir çoğulluk içermektedir. Örnek (17)'de benzer şekilde *katlamak* eyleminin gerçekleşmesinde katlanan nesneler çoğulluk içermektedir.

16) *tekws* 'kesmek' *tekw-tekws* 'kesmek'(çoğul nesne)

17) *yekwoh(s-)* 'katlamak ' *yekwo-yekwoh(s-)* 'katlamak'(çoğul nesne)

(Yoruk dili, Wood, 2007:431)

Bu türde çoklu eylem, geçişli eylem ve belirtisiz geçişsiz eylemlerde bulunan nesnelere çoğulluk anlamı katmaktadır. Ayrıca bu türde içsel üye çoğullaştırılır, çoğul yapılan üye özgünlük seviyesi az olan varlıklardır. Kısacası buradaki çoğulluk içeren eylem *birçok şeye* ve/ya da *hepsine* uygulanmaktadır (Henderson, 2011). Örnek (18)'de *'Xikitz'et'* 'bakmak' eylemi özgün olmayan bir kalabalık tarafından gerçekleşmiştir ve orada bulunan herkesi kapsamaktadır, ayrıca herkesin teker teker baktığı anlamını değil, herkesin defalarca baktığı anlamını taşımaktadır.

18) Xikitz'et-etz'a' ri winaqi'
-a bakmak-Ca' insanlar
'İnsanlar bakıp durdu.'

(Kaqchikel, Henderson, 2017; aktaran Kuhn, 2019:15)

Diğer yandan işaret diline bakıldığında, olay-içi çoklu eylem sadece Makaroğlu (2019) tarafından incelenmiştir. Makaroğlu (2019), TİD'de kullanılan el dışı işareti olan ağız şişirmenin (YŞ), eylem ulamında bulunan sözcüğe/işarete olay-içi çoğulluk kodladığını ortaya koymaktadır. Örnek (19)'a bakıldığında, /-YŞ/ el dışı çoklu eylem belirleyicisinin kullanımı, *bölme* eylemini kendi içinde aşamalı olarak tekrarlanması anlamını katarak sözcüğe bir olay grubu anlamını yüklemektedir.

19) PARA BÖLMEK-YŞ

‘Parayı tekrar tekrar küçük parçalara böldüm.’

(TİD, Makaroğlu, 2019:14)

Zamansal açıdan olay-içi çoklu eylem türüne bakıldığında, Cusic (1981) bu yapılarda zaman dağılımı bulunmadığını iddia etmektedir. Diğer bir deyişle, olay-içi eylem türünde farklı zamanlarda gerçekleşen olay ve aralıklı ya da alışkanlık belirten zaman dağılımı kodlanmamaktadır. Bu yapılara zamansal açıdan bakıldığında, kendi içinde bir çoğulluk taşıyan olay tek bir zamanda gerçekleşmektedir.

2.2.1.2 Olay-Dışı Çoklu Eylem

Olay-dışı çoklu eylem türü, farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen en az iki eylemden oluşmaktadır. Bu tür genel olarak alışkanlık gibi bir olayın ya da eylemin düzenli olarak tekrarlanmasını simgelemektedir (Cusic, 1981; Wood, 2007). Wood (2007), olay-dışı çoklu eylemi çoğul eylem olarak görmektedir. Örnek (20)’ye bakıldığında, *ısırma* eylemi tek bir eylemden oluşmaktadır ve eylem bu tümcede çoğullaştırılmıştır, yani tekrarlanan bir eylem anlamı verilmiştir.

20) ‘Tavşan havucu defalarca ısırdı.’

Olay-dışı çoklu eylemde katılımcı çoğullaştırılabilir ancak genel olarak geçişli ve geçişsiz eylemlerin öznelerine çoğulluk vermektedir (Wood, 2007). Bu türde, çoğulluk insanlara ya da özgün varlıklara gönderimde bulunarak anlamsal düzeyde *her birine* okuması veren dağılım içermektedir. Kısaca, katılımcı dağılımı içeren olay-dışı çoklu eylem yapılarında eylem her bir kişiye ya da özneye uygulanır (Wood, 2007). Örnek (21)’de *vermek* eylemi ‘her bir çocukla gerçekleştiği’ anlamını taşımaktadır. Bu durumda eylem tekrarlandığı için çoğulluk içerir ancak her tekrarlandığında nesne farklılaştığından olay-dışı çoklu eylem içermektedir.

21) ‘Her bir çocuğa çikolata verdim.’

Bu türde gerçekleşen zamansal dağılım ise, ya bir olayın zaman üzerinde gerçekleşmesini ya da tek bir seferde aralıklı gerçekleşen bir olayı aktarmaktadır. Örnek (22)'de bir yere sürekli gidip gelmekten bahsedilmektedir, yani aralıklı bir yorum içermektedir; bir alışkanlık gibi aynı eylem belirli bir sırada gerçekleştirilmektedir. Örnek (23)'de ise farklı zamanlarda gerçekleşen *gitmek* eyleminden bahsedilmektedir; tümce *kampa farklı zamanlarda gitmek* yorumunu içermektedir.

22) OKUL GİTMEK^GELMEK-TEK
'Sürekli okula gidip geldim.'

23) BEN KAMP GİTMEK-TEK-YAY
'Ben birçok kampa gittim.'

Özetlemek gerekirse, olay-içi çoklu eylem, bir eylem içinde bir olay grubu taşımasına karşın, olay-dışı çoğulluk eylemin kendisinin çoğulluğunu taşımaktadır. Ayrıca olay-dışı çoğulluğunun aksine olay-içi çoğulluk zamanda dağılım içermemektedir.

2.2.2 Konuşma Dillerinde Çoklu Eylem

Konuşma dillerinde çoklu eylem konusu pek çok dilde çalışılmış ve farklı çözümlemeler ortaya konmuştur (bkz. Afrika diller için Brooks, 1991; Dravidian ve Chadic dilleri için Lasersohn, 1995; Hoan dili için Collins, 2001; Türkçe için Aksan & Aksan, 2008; Hausa dili için Souckova, 2011; Mẽbengokre dili için Salanova, 2014; Karitiana dili için Müller ve Sanchez-Mendes, 2008).

Genel olarak bakıldığında konuşma dillerinde çoklu eylem; ek, ünlü değişmesi, ikizleşme, değişik biçimleniş, parçasal ya da tam yineleme gibi farklı biçimlerde görülebilmektedir (bkz. Cusic, 1981; Lasersohn, 1995; Xrakovskij, 1997; Müller & Sanchez-Mendes, 2008). Örneğin, Yurok dilinde iki tane çoklu eylem belirleyicisi bulunmaktadır (bkz., Wood & Garrett, 2002; Wood, 2007). Hoan dilinde beş farklı çoklu eylem belirleyicisi görülmektedir (Collins, 2001). Hatta Cuzco Quechua ve İtonama gibi dillerde beşten fazla çoklu

eylem belirleyicisinin bulunduğu ileri sürülmektedir (bkz., Faller, 2008; Crevels, 2006). Çoklu eylem olgusuna işlevsel açıdan bakıldığında, aşağıda açıklandığı gibi, dillerde sayı açısından farklı dağılım sergilediği görülmektedir.

Cusic (1981), çoklu eylem olgusunun birçok işlevi olduğunu aktarmıştır. Bu çerçevede işlevleri dört farklı parametrede toplamıştır;

(i) Olay oran parametresi; kısaca eylemin içerdiği çoğulluk türünün olay-içi çoğulluk ve olay-dışı çoğulluk düzlemlerini içermektedir.
(ii) İlişki ölçüm parametresi; çoklu eylem belirleyicilerin sözcüğe aktardığı küçültücü ya da yoğunluk kodlarını içermektedir.
(iii) Bağlılık parametresi; devam eden olayların ilişkisi açısından bağlı olan olayları içerir, bu parametre daha çok sürerlilik içeren anlamları barındırır.
(iv) Dağılımsal parametre; çoklu eylem ile kurulan tümcede eylemin barındırdığı katılımcı, yer, zaman ve konuların dağılımını içerir.

Bu parametrelere yakından bakıldığında, parametrelerin birbirinden tamamıyla ayrışmış olmadığı, birbirlerine yakın ve ilişkisel olduğu görülebilmektedir. Bununla beraber Cusic (1981), çoklu eylem belirleyicilerinin bu parametrelerin dışında eylem üye çoğulluğu, bitmişlik/bitmemişlik görünümü, çoğalma/azalma gibi farklı anlamsal etkilerinin de olduğunu belirtmektedir. Bu konuda diğer bir önemli nokta ise, birçok dilde bulunan çoklu eylem olgusunun her dil için farklı anlamsal değer kodlamakta olduğudur. Diğer bir deyişle, çoklu eylem yapısının tümceye kazandırdığı anlamsal etki dillere göre değişkenlik göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında, sayı ve kütle olarak anlamsal boyutta farklılık bulunmaktadır (Müller & Sanchez-Mendes, 2018). Çoklu eylem kodlaması, bir şeyin çoğulluğunu sayı olarak ortaya koymaktadır. Diğer yandan kütle okuması içeren yapılar daha çok devam eden süreyi ve yoğunluk gibi sayılmayan okumaları kodlamaktadır. Cusic (1981), çoklu eylemin yoğunluk içerdiğini iddia etmesine karşın Newman (1980; 2000); çoklu eylemin sayı ya da çoğulluk dışında yoğunluk gibi anlamlar kodlamadığını ileri sürmektedir. Ayrıca Newman (2000) tanımında çoklu eylemin çoğulluk, sürerlilik, sıklık, dağılım ya da geniş kapsamlı eylem

belirttiğini söylemektedir. Çoklu eylem belirleyicisi, bahsedildiği gibi alana farklı bir anlamsal boyut katmaktadır ancak en yaygın olarak bir olayın zaman, katılımcı ve uzamsal alan üzerinde bir dağılım kodlaması ile görülmektedir (bkz. Cusic, 1981; Cabredo-Hofherr & Laca, 2012; Müller & Sanchez-Mendes, 2008). Bu anlamsal boyutlara dair farklı dillerden örnekler aşağıda görülmektedir (24-29).

24) Yaleq'-et-es te theqat.
düşmek$_{EÇ\text{-}EK\text{-}3.KİŞİ}$ BEL ağaç

Olası okumalar:

a. 'O Ağaçları devirdi.' (Hepsini bir kerede ya da peş peşe devirdi)
b. 'O aynı (sihirli) ağacı tekrar tekrar devirdi.'
c. 'onlar ağacı devirdiler.'
d. 'onlar ağaçları devirdiler.'

(Upriver Halkomelem, Thompson, 2009:1)

Bu örnek (24)'te görülen çoklu eylem sebebiyle, 'tek bir kişi bir ağacı sadece bir kere devirdi' yorumu kesinlikle alınamaz, olası okumalardan da görülebileceği gibi farklı biçimlerde çoğulluk taşıyabilmektedir.

25) Yapariwa anï ba'ï apïpï
Yapariwa o paca ateş etmek-$_{TEK}$
'Yapariwa o paca'ya defalarca ateş etti.'

(Yudja, Lima, 2008:184)

Yukarıda verilen örnek (25)'e anlamsal boyutta bakıldığında, yinelenen *ateş etmek* eylemi, çoğulluk okuması alarak defalarca *ateş etmek* anlamını almaktadır.

26) X-in-kan-ala' jun wuj.
1.kişi-aramak-$_{EÇ}$ bir kitap

'Bir kitap aradım (farklı zamanlarda).'

(Kaqchikel, Henderson, 2011:219)

Örnek (26)'da çoklu eylem ile üretilen *aramak* eylemi zamansal dağılım alarak, belirli bir zaman düzleminde eylemin tekrarlanmasıyla çoğulluk anlamı almasına yol açmaktadır.

27) wa’-k-nata-hr-onnion’
Gerçek-1.KİŞİ.KILICI-ziyaret-DAĞILIM

‘Oraya buraya gezdim.’

(Mohawk, Mithun, 1999:90)

Örnek (27)’de *ziyaret* sözcüğü konumsal dağılım alarak ‘farklı yerleri *ziyaret etme*’ anlamını taşımaktadır.

28) ʔinanta-siʔ ʔana ʔi=ʤom-t-i
kız-BEL ben 3=ısırmak-Ç-3.T.D-TAM

‘Kız beni birçok yerimden ısırdı.’

(Konso, Oda, 2010; aktaran Souckova, 2011:1)

Örnek (28)’de bulunan tümcede, bir kere gerçekleştirilen *ısırma* eylemi kendi içinde ‘birçok *ısırma’* eyleminden oluşmaktadır.

29) Yârân sun rur-ruudee
Çocuklar-TANIMLIK 3Ç-PF REP-olmak kafası karışık

‘Çocukların (hepsi) kafası çok karışık.’

(Hausa, Souckova, 2011:1)

Örnek (29)’da katılımcı dağılımıyla *kafası karışmak* eylemi, bütün çocuklarda gerçekleşmektedir, dolayısıyla bu tümce de, diğer tümcelerde olduğu gibi çoğulluk okuması almaktadır. Bu örnek tümceler tek okuma almamakta ve Lasersohn (1995)’i destekler şekilde çoklu eylem belirleyicinin sadece iki olay değil *çok* olay kodladığını, bununla beraber sayının nispeten belirsiz ve söylemsel okumaya açık olduğunu göstermektedir.

2.2.3 İşaret Dilinde Çoklu Eylem

Konuşma dillerinin aksine işaret dillerinde çoklu eylem çalışmalarına daha az rastlanmaktadır. Yineleme çalışmalarında çoklu eyleme kısaca değinilmektedir ancak çoklu eylem alanında birkaç öncül çalışma bulunmaktadır (LSF için Kuhn ve Aristodemo, 2017, LSC

için Quer, 2019 ve TİD için Makaroğlu, 2019). Bu bölümde, bahsedilen öncül çalışmalarda ortaya konulan çoklu eylem görünümleri aktarılacaktır.

2.2.3.1 Fransız İşaret Dilinde Çoklu Eylem

İşaret dilleri üzerine çoklu eylem incelemesi ilk defa Kuhn ve Aristodemo (2017) tarafından LSF üzerine yapılmıştır. Söyletim tekniği uygulanan çalışmada, üç anadili konuşucusundan belirlenen tümceleri işaret dilinde üretmeleri istenmiş ve videolar kaydedilmiştir. Devamında bu kişilere üretilen tümceler üzerinden bazı sorular sorulmuş ve dilbilgisellik düzeylerini değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan çalışma, LSF'de bulunan tam tekrarlama /-TEK/ ve değişmeli hareket /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicilerini incelemiştir.

LSF'de /-TEK/ ve /-DEĞ/ çoklu eylem yapıları, eylemin uyuma girme potansiyeline bakmaksızın, geniş kapsamlı eylem ulamına ait sözcüklerde görülmektedir. Çoklu eylem belirleyicilerinden /-TEK/ hareketi, sözcüğe zaman üzerinden dağılım kodlamaktadır. Örnek (30)'da da görülebileceği gibi, zaman üzerinden kodlanan dağılım 'tekrar tekrar *unutmak*' okuması alabilmektedir. Ancak bu tümce, 'farklı kameraların unutulması' okuması alamamaktadır. Bunun sebebi ise /-TEK/ hareketinin zamansal dağılım kodlamasıdır. Bu türün nesne ya da katılımcı dağılımı almamasına karşın, Kuhn ve Aristodemo (2017) çalışmasında uzamsal alanda /-TEK/ belirleyicisinin farklı konumlarda gerçekleşmesinin katılımcı ve yer kodlayabilme ihtimalinin olduğunu ancak bunun çok zayıf bir anlam olacağını belirtmiştir. Çalışma kapsamında incelenen /-DEĞ/ hareketinin ise katılımcı dağılımı kodladığını ortaya koymuşlardır. Örnek (30)'a bakılacak olursa, bu tümcenin alabileceği okuma 'her bir arkadaşın kamerayı getirmeyi unutmasıdır', bu tümcede /-DEĞ/ belirleyicisi kullanıldığından 'tek bir arkadaşın defalarca kamera getirmeyi unutması' ya da 'tek bir arkadaşın kamerasını unutması' okumasını almamaktadır. /-DEĞ/ kullanımında zaman dağılımı /-TEK/ hareketinde olduğu gibi kodlanabilir, ancak sadece zaman dağılımı yeterli değildir ve mutlaka bir katılımcı dağılımı

gerektirmektedir. Bundan dolayı, zaman ile katılımcı dağılımı içerebilirken tek başına zaman dağılımı içerememektedir.

30) FRIEND POSS-1 1X-YAY CAMERA BRING FORGET-DEĞ
ARKADAŞ 1.KİŞİ IX-YAY KAMERA-GETİRMEK-UNUTMAK-DEĞ
'Her bir arkadaşım kamera getirmeyi unuttu.'

31) JEAN CAMERA BRING FORGET-TEK
JEAN KAMERA-GETİRMEK-UNUTMAK-TEK
'Jean kamerasını getirmeyi tekrar tekrar unuttu.'

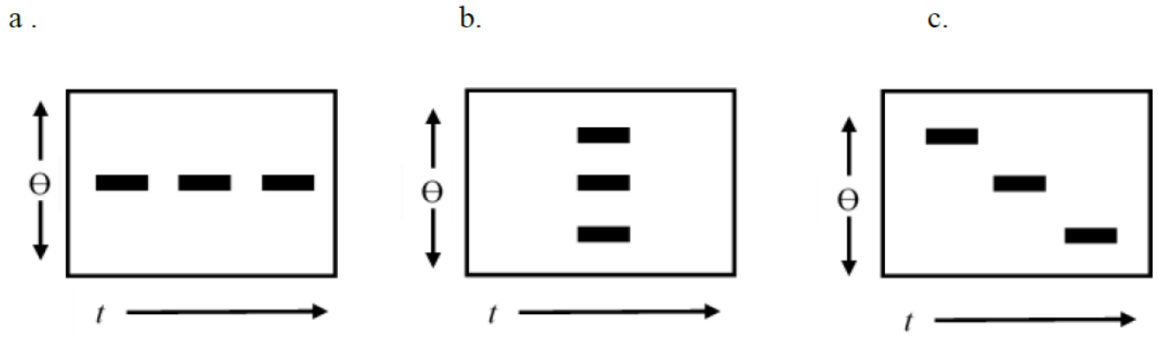
(LSF, Kuhn & Aristodemo, 2017:2-3)

Konuşma dillerinde yaygın olarak yineleme aracı ile kullanılan çoklu eylem kodlamaları, katılımcı ve zaman üzerinde gerçekleştirdiği anlamsal değerlere benzer şekilde LSF'de bulunan bu iki biçimbirimsel çoklu eylem araçları aynı anlamsal değerle bu dağılımı yansıtmaktadır; bu çoklu eylem yapıları tek okuma alamazlar.

Çoklu eylem olgusunun anlamsal boyutunda kodladığı dağılım, şekil (6)'da daha iyi görülebilmektedir. Şekil (6a), bir olayın bir zaman dizgesi üzerinde tekrarlanmasını yansıtmaktadır. Örnek (31) üzerinden bakıldığında, bu şekil *unutmak* eyleminin belirli zamanlarda tekrarlanmasını temsil etmektedir; zaman çizgisi üzerinde blokların dizili olarak yerleşmesiyle zaman dağılımı simgelenmektedir. Şekil (6b)'de ise aynı zaman diliminde farklı kişiler ile gerçekleştirilen eylemi yansıtan katılımcı dağılımı yansıtılmaktadır. Şekil (6c) ise hem zaman hem katılımcı dağılımı içeren anlamı yansıtmaktadır. Örnek (30) üzerinden bakıldığında, 'her bir arkadaşın farklı zaman dilimlerinde bir kere kamerayı getirmeyi unutması'nı yansıtmaktadır; ɵ düzleminde bulunan bloklar kişiyi temsil ederken, zaman çizgisi üzerinden farklı yerlerde dizili olarak yerleşmesi hem zamanı hem katılımcı dağılımını simgelemektedir. Bu şekle örnek (31) üzerinden bakıldığında, *unutmak* eyleminin katılımcı üzerinde gerçekleşen dağılımını yani 'her bir arkadaşın kamerayı unutması'nı göstermektedir; katılımcı dağılımının aynı zaman diliminde gerçekleşmesi, üst üste dizilen bloklar ile

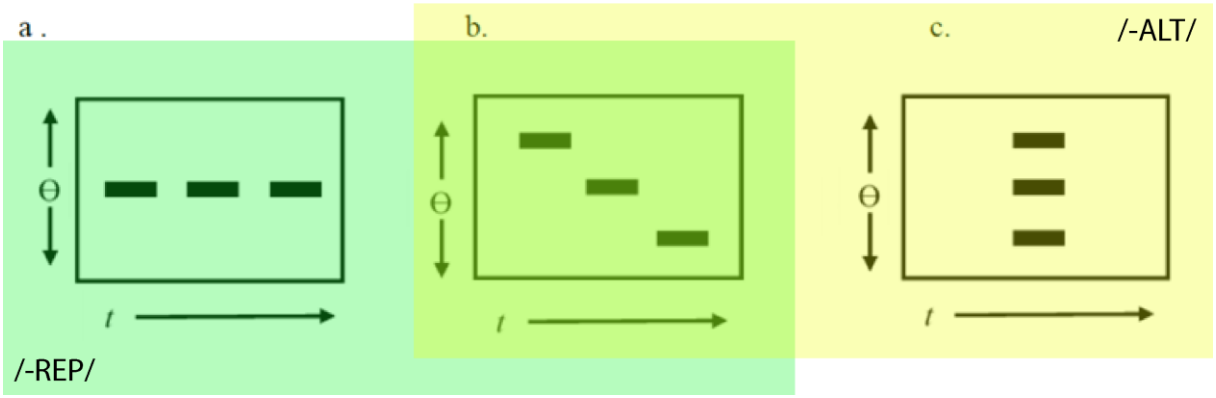
simgelenmektedir. Dolayısıyla bu şekiller çoklu eylem belirleyicilerin tümceye anlamsal boyutta kodladığı okumaları göstermektedir.

Şekil 6: Çoklu Eylem Dağılım Görünümlerin Şeması (Kuhn & Aristodemo, 2017)

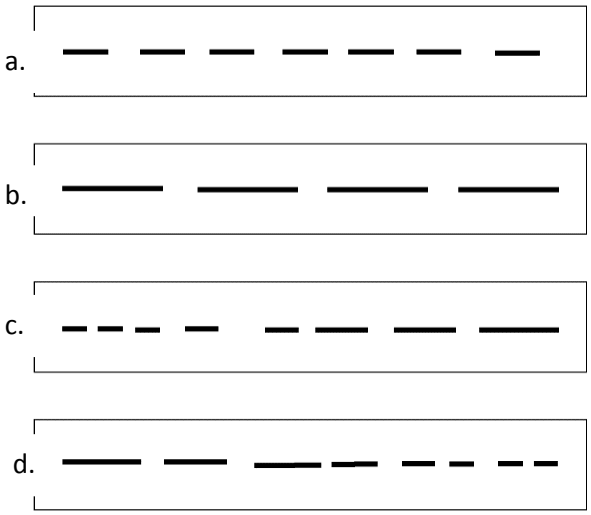
Genel olarak bakıldığında şekil (7)'de görülebileceği gibi, (7a) ve (7b) okumaları /-TEK/ hareketinin olası anlamsal kodlamasını taşımakta, Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin (şekil 6) anlamsal dağılım türlerinden (a) ve (c) okumalarını temsil etmektedir. /-DEĞ/ hareketi ise (b) ve (c) okumalarının anlamsal kodlamasını göstermekte, Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin (şekil 6) anlamsal dağılım türlerinden (b) ve (c) okumalarını temsil etmektedir. Burada görüldüğü gibi, iki biçimbirim de zaman ve katılımcı dağılımını birlikte kodlayabilmektedir. Klima ve Bellugi (1979)'un yineleme üzerine yaptıkları çalışmalarında, çoklu eylem yapısına değinerek, çoklu eylem yapılarında uzamsal dağılım ve uyum bulunduğunu ileri sürmesine karşın Kuhn ve Aristodemo (2017) LSF'de görülmediğini iddia etmiştir.

Şekil 7: LSF'de /-TEK/ ve /-DEĞ/ Türlerin Anlamsal Kodlaması (Kuhn & Aristodemo, 2017)

Gösterimsellik, işaret dillerinin büyük önem taşıyan anlambilimsel ve biçimbilimsel bir özelliğidir (Schlenker, 2014); işaret dillerinde işlevsel ve yaygın bir biçimde görülmektedir (bkz. Emmorey, 2003; Liddell, 2003). İşaret dillerinin x ve y düzlemlerinde, işaretin yatay düzlemde hızlı ya da yavaş biçimlerde üretilerek hızlanan ve yavaşlayan süre görünümleri gibi farklı gösterimsel bilgiler kodlayabilmesi, işaret dillerinin gösterimsellik özellikleriyle daha fazla bilgi barındırabileceğini göstermektedir (Kuhn & Aristodemo, 2017). LSF'de bulunan hız ile gösterimsellik ilişkisi şekil (8)'de verilmiştir; (8a) hızlı yineleme, (8b) yavaş yineleme, (8c) yavaşlayan yineleme ve (8d) hızlanan yinelemeyi göstermektedir.

Şekil 8: LSF'de 'Hız' ve gösterimsellik ilişkisinin şeması

Bu görünümlere dayanarak Kuhn & Aristodemo (2017), LSF'de çoklu eylem yapılarının mantıksal anlamla beraber görsel olarak da hızlanma ve yavaşlama anlamlarını

aktardığını ve çoklu eylemin LSF'de gösterimsel etkileri olduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde Börstell ve diğ. (2016), inceledikleri 10 işaret dili sonrasında işaret dillerindeki çoğulluğun gösterimsel olduğunu ortaya koymuşlardır. Üretim sürecinde, iki elin kullanımında bulunan sesletimsel çoğulluk doğrudan sözcüksel çoğulluğa bağlıdır, bu ise işaret dillerinin sözlükçelerinde sistematik bir biçimde gösterimsel işaret üretme olanaklarına sahip olduğunu göstermektedir (Börstel vs., 2016).

Sonuç olarak, LSF'de incelenen /-TEK/ ve /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicileri tümce, zaman ya da katılımcı dağılımı kodlamaktadır. Bununla beraber LSF'de karşılaşılan çoklu eylem yapılarında bulunan yavaş ve hızlı yinelemeler, eylem ulamlı sözcüklerde gösterimsel olarak eylemin gerçekleşme hızını aktarmaktadır.

2.2.3.2 Katalan İşaret Dilinde Çoklu Eylem

LSC üzerine yaptığı çoklu eylem çalışmasında Quer (2019), /-TEK/, /-DEĞ/ ve birleşimsel hareket olan /-TEK + YAY/ biçimbirimlerinin çoklu eylem kodladığını ortaya koymuştur. LSC'de /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi, aynı LSF'de olduğu gibi eyleme katılımcı dağılımı kodlamaktadır. Örnek (32)'ye bakıldığında /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımının, birçok öğrencinin aynı zaman diliminde *unutmak* eylemini gerçekleştirme anlamını kodladığı görülmektedir. Ayrıca LSF'den farklı olarak tek bir katılımcı ile kullanılabilmekte ve uzamsal alanda dağılım kodlayabilmektedir. Örnek (33)'e bakıldığında, tek bir katılımcı tarafından gerçekleşen bir eylem bulunmaktadır ve tümcede yer dağılımı da alarak 'farklı *yerlerde* şifresini *unuttu'* anlamanı vermektedir.

/-TEK/ biçimbirimi, LSF'de görüldüğü gibi zaman üzerinde dağılım kodlamaktadır. Örnek (34)'e bakıldığında, öğrenci grubunun *unutma* eylemini belirli zamanlarda ya da düzenli bir şekilde tekrar tekrar gerçekleştiği okumaları alınabilmektedir. LSF'de görülmeyen /-TEK + YAY/ birleşimi, LSC'de zamansal dağılımın yanı sıra çoğul uzamsal konum kodlamaktadır.

Örnek (35)'de *gitmek* eylemi konumsal olarak 'farklı yerlere gitme' anlamı kodlamaktadır. Bu örneğin sadece /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisiyle kullanılması durumunda tümceden 'aynı okula defalarca gitmek' okuması alınmaktadır. Bu durum /-TEK-YAY/ birleşiminin sadece /-TEK/ görünümünden farklı olarak zaman dağılımı ile birlikte uzamsal dağılım da kodladığını göstermektedir.

32) STUDENT OWN IX3-Ç BOOK BRING FORGET-DEĞ
ÖĞRENCİ KENDİ IX3-Ç KİTAP GETİRMEK UNUTMAK-DEĞ
'Öğrencilerim kitaplarını getirmeyi unuttu.'

33) JUAN PASSWORD FORGET-DEĞ
JUAN ŞİFRE UNUTMAK-DEĞ
'Juan şifresini unuttu (farklı yerlerde).'

34) STUDENT OWN 1X3-Ç BOOK BRING FORGET-YİN
ÖĞRENCİ KENDİ IX3-ÇOĞUL KİTAP GETİRMEK UNUTMAK-TEK
'Öğrenciler kitaplarını getirmeyi (sürekli) unutuyor.'

35) SUPERVISOR SCHOOL GO-YİN-YAY
MÜFETTİŞ OKUL GİTMEK-TEK-YAY
'Müfettiş birçok okula gitti.'

(LSC, Quer, 2019:13)

Sonuç olarak LSC'de çoklu eylem olgusunun, üç farklı biçimbilimsel belirleyici (/-TEK/, /-DEĞ/ ve /-TEK + YAY/) ile sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte LSF'den farklı olarak Quer (2019), /-DEĞ/ biçimbiriminin uzamsal konum dağılımı da kodladığını ve /-TEK-YAY/ biçimbirimlerinin hem zaman hem de uzamsal konum kodladığını belirtmektedir.

2.2.3.3 Türk İşaret Dilinde Çoklu Eylem

Makaroğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen TİD'de çoklu eyleme ilişkin ilk çalışmada, hem ele ait hem de el dışı biçimbilimsel belirleyicilerin çoklu eylem görünümleri incelenmiştir. Bu araştırma LSF ve LSC'den farklı olarak, TİD'de el dışı çoklu eylem belirleyicinin

bulunduğunu ortaya koyarak /-YŞ/ ve /-YŞ + YAY/ türlerinin kullanıldığını aktarmıştır. TİD'de kullanılan /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi, tümcede yer alan eyleme aynı katılımcı ile zaman üzerinde bir dağılım kodlamakta ya da katılımcı ve zaman dağılımını beraber kodlamaktadır. Örnek (36)'ya bakıldığında, iki tür okuma gerçekleşebileceği görülmektedir. Bu tümcede kullanılan /-YŞ/, (i) arkadaşının bir olayı tekrar tekrar başarmasını, ya da (ii) arkadaşının birçok farklı şeyi farklı zamanlarda başarmasını kodlayabilmektedir. Ayrıca LSF ve LSC'den farklı olarak, Makaroğlu (2019) TİD'de /-BK/ biçimbiriminin bir çoklu eylem belirleyicisi olarak kullanıldığını ileri sürmüştür. Vücut bağımlı işaretlerde görülen /-BK/ çoklu eylem belirleyicisi, etkili bir biçimbilimsel role sahiptir; bu yapıda bedenin hafif kayması eylem ulamlı sözcükte tekrarlanma anlamında belirlilik kazanarak, sistematik bir şekilde eylemin içyapısında yinelemeyi belirlemektedir. /-BK/'in TİD'de birleşimsel hareket olarak /-TEK/ ile birlikte kullanıldığı görülmüştür.

36) IX1 FRIEND IX ACHIEVE-YŞ
IX1 ARKADAŞ IX BAŞARMAK-YŞ
'Arkadaşım (aynı şeyi) sürekli başardı.'
'Arkadaşım birçok şeyi farklı zamanlarda başardı.'

(TİD, Makaroğlu, 2019: 10)

TİD'de /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisi, bir katılımcı ile olayın tekrarlanmasını kodlamaktadır. Örnek (37)'de SORMAK işaretinin /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilmesi sonucunda tümce 'tekrar tekrar sormak' okumasını almaktadır; dolayısıyla bu sözcük (6a) okumasını alarak zaman dağılımı içermektedir. Aynı LSC ve LSF'de olduğu gibi, /-DEĞ/ biçimbirimi eyleme katılımcı dağılımı kodlamaktadır. Tümce (38)'de kullanılan /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi, bu tümceye 'birçok kişinin *sormak* eylemini gerçekleştirmesi' anlamını kodlamaktadır, dolayısıyla (6b) okuması alınarak tümceye katılımcı dağılımı yüklenmektedir.

37) FRIEND IX-1 TELEPHONE NUMBER POSS1 ASK-YİN
ARKADAŞ IX1TELEFON NUMARA POSS1 SORMAK-TEK
'Arkadaşım defalarca telefon numaramı sordu.'

38) MEETING DATE? ALL 3ASK1-DEĞ

TOPLANTI TARİH? HERKES 3SORMAK1-DEĞ

‘Hepsi bana toplantının ne zaman olacağını sordu.’

(TİD, Makaroğlu, 2019:7-10)

Çalışmada üç tür birleşimsel çoklu eylem yapısından bahsedilmektedir, bu yapılar iki farklı çoklu eylem belirleyicisinin eşzamanlı olarak üretilmesi ile meydana gelmektedir. Birleşimsel yapılardan ilki /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi; aynı LSF de olduğu gibi /-YAY/ hareketinin eklenmesiyle anlamsal olarak bir dağılım daha eklemekte ve TİD’de uzamsal yer dağılımı kodlamaktadır. Örnek (39)’da kullanılan bu birleşimsel yapı, tümceye ‘birçok farklı kuruma farklı zamanlarda başvurma’ okumasını kodlamakta dolayısıyla (6c) okuması almaktadır. Birleşimsel çoklu eylem türlerinden ikincisi olan /-TEK + BK/ çoklu eylem belirleyicileri, örnek (40)’da görülebileceği gibi, tümcede bulunan *unutmak* eylemine zaman dağılımı kodlayarak, belirli bir sürede tekrar tekrar bu eylemin gerçekleşmesi okumasını yüklemektedir. Çalışmada belirtilen üçüncü birleşimsel yapı ise /-YŞ + YAY/ çoklu eylem belirleyicisidir (Örnek 41). Bu birleşimsel hareket, tümceye zaman ve katılımcı dağılımını birlikte kodlamaktadır. Bu yapıda dikkat çeken nokta ise, /-YŞ/ belirleyicisinin (7a) okuması kodlama özelliğinin kaybolmasına sebep olmasıdır. Dolayısıyla, bu yapının katabileceği tek anlamsal değer katılımcı ve zaman dağılımı, yani (7c) okumasıdır.

39) WORK INSTITUTION APPLY-TEK-YAY

İŞ KURUM BAŞVURMAK-TEK-YAY

‘Birçok kuruma iş için başvurdum.’

40) IX1 FATHER IX TICKET BUY FORGET-TEK-BK

IX1 BABA IX BİLET ALMAK UNUTMAK-TEK-BK

‘Babam bileti almaya sürekli unuttu.’

41) IX1 DEAF ASSOCIATION INFORM-YŞ-YAY

IX1 SAĞIR DERNEK HABER-VERMEK-YŞ-YAY

‘Farklı sağır derneklere farklı zamanlarda haber verdim.’

(TİD, Makaroğlu, 2019:8,13)

Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin çalışmasını destekler şekilde Makaroğlu (2019), TİD'de gösterimselliğin çoklu eylem yapılarında da etkili olduğunu ileri sürmektedir. Buna ek olarak, TİD'de gösterimsellik sadece ele ait belirleyicilerle sınırlanmamakta, el dışı çoklu eylem belirleyicileri ile de görülebilmektedir. El dışı çoklu eylem belirleyicisi /-YŞ/, hızlı ya da yavaş gerçekleştirildiğinde çoklu eylem ile gösterimselliğin arasında bir eşleme gerçekleştiğini ileri sürülmektedir. Örnek (42)'de /-YŞ/ hızlı bir şekilde gerçekleştirildiğinde, İMZALAMAK eyleminin 'hızlı bir şekilde tekrarlanması' anlamını kodlamaktadır. Yani bu hareketin hızlı ya da yavaş yapılması, gerçekleşen eylemin hangi hızda gerçekleştiğini ifade etmektedir.

42) IX1 STUDENT IX SIGN-YŞ-HIZLI
IX1 ÖĞRENCİ IX İMZA-YŞ-HIZLI
'My student was signing incredibly better at an accelerating pace.'
'Benim öğrencim artan hızla imzalarken inanılmaz derecede daha iyi imzalıyor.'

(TİD, Makaroğlu, 2019:16)

LSF, LSC ve TİD'de çoklu eylem üzerine yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, üç dilde de /-TEK/, /-DEĞ/ bulunurken, LSC ve TİD'de birleşimsel çoklu eylem /-TEK + YAY/'da bulunmaktadır.

Özet olarak Makaroğlu (2019), ele ait yineleme biçimbirimlerinin yanı sıra el dışı yineleme biçimbirimlerine de bakarak, çoklu eylem belirleyicilerde el dışı hareketlerin de yer aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca TİD'de birleşimsel hareketlerin özellikle ele ait ve el dışı çoklu eylem araçlarının birleşimsel olarak beraber kullanıldığını öne sürmektedir. Bu savlar özellikle TİD için ve işaret dillerinde diller-arası görünüm açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak kısıtlı veri, çoklu eylem araçlarının yaygınlığına, yapısına ve işlevine dair daha detaylı ve derin bilgi sunulmasını sınırlamaktadır. Bu çalışmadan yola çıkarak, derlem tabanlı bir çalışma olarak gerçekleştirilen bu tez; alana TİD çoklu eylem yapısı, işlevi ve kullanım sıklığına

dair kapsamlı ve detaylı bilgiler kazandırmakla beraber, TİD'e ve diller arası tipolojiye katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3. **YÖNTEM**

Geçmiş derlem tabanlı çalışmalar, derlem verilerinin söyletim verilerine göre daha çeşitli ve farklı örüntüler ortaya koyduğunu göstermektedir (Örn., Oomen & Pfau, 2017; Geraci vd., 2015). Derlemin örneklem grubu, farklı ağızlara sahip pek çok farklı kişiden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu veri havuzu dile ait örüntüleri, dili ve toplumu yansıtan dilsel görünümler barındırmaktadır. Bu da, araştırmacılara dilin doğal kullanım düzlemindeki yansımasını inceleme fırsatı vermektedir. Tüm bunlarla birlikte son yıllarda farklı özellikteki derlemler, işaret dili çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir yöntem haline gelmiştir (bkz. Schembri vd., 2018; Couvee & Pfau, 2018; Klomp, 2019; Kuder vd., 2018; Makaroğlu, 2019). Derlem odaklı çalışmalarda dilbilimcinin rolü, verileri birleştirmek, amaca yönelik derlemden kapsamlı çıkarımlar ve betimlemeler yapmaktır. Sinclair (1991), bu yaklaşımın sonuca katkısını kısaca şöyle özetlemektedir: "Gözlem bir hipoteze yol açmaktadır, hipotez bir genellemeye, genelleme de teorik açıklamada bir birleştirmeye yol açmaktadır. Bu yaklaşımda tümevarım ya da varsayım yoktur." Bu görüş takip edilerek, TİD çoklu eylem araçlarının yaygınlığı, yapısı ve işlevine dair kapsamlı ve detaylı bilgi sunulmasına olan ihtiyaç kapsamında ve dili ve toplumu yansıtan, geniş doğal veri olanaklarına sahip derlembilim yaklaşımları çerçevesinde bu çalışmada, derlem odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu tezde kullanılacak olan veriler, Aile Çalışmaları ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 'Türk İşaret Dili Araştırma Projesi' kapsamında yapılan, geniş ve kapsamlı veri tabanı olma özelliği taşıyan derlemden alınmıştır. Bu derlem 2015 yılında, 26 farklı ilde bulunan sağır bireylerden toplanan 800,000 sözcüklük doğal TİD üretim verilerinden oluşmaktadır. Kullanılan bu derlemde, katılımcıların 0-3 yaş aralığında işitme yetisini kaybetmiş olmaları ve verilerin elde edildiği tarihten son 10 yıl içerisinde düzenli

bir şekilde TİD'e maruz kalmaları bir ölçüt olarak belirlenmiştir (dilbilimsel çalışmalarda işaretçi katılımcıların özellikler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mathur & Rathmann, 2006). Veri toplama sürecinde Türkçe'nin etkisini en aza indirmek amacıyla uzun metinler yerine sadece tek sözcükten oluşan bir konu listesi (Tablo, 4) ya da konu görselleri kullanılarak, görsellerde verilen konulara ilişkili spontane üretim istenmiştir (derlem çalışmaları için yöntemler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Fenlon vd., 2015). Bu projede saha uygulamalarında kullanılan 68 konu içerikli sözcük / konu listesi şöyledir:

Tablo 4: Sözcük/Konu listesi

Sözcük / Konu Listesi			
Psikoloji	Muhasebe	Spor	Televizyon
Anılar	Hastane	Market	Fotoğrafçılık
Hobi	Göç	İletişim	Kitap Okumak
Üniversite	Ekonomi	Yabancı Ülkeler	İlk Yardım
Coğrafya	Askerlik	Trafik	Teknoloji
Doğum	Tercüman	Turizm	Dernek
Mahkeme	Türk İşaret Dili	Ulaşım	Yemek
Deniz	Özel Eğitim	Sinema	Doğa
Türkçe	Hayvanlar	Meslek	Konferanslar
Reklam	Fizik	Eğlence	Kültür
Yabancı Dil	Din	Teknik İşler	Futbol
Araştırma	Kimya	Fabrika	Orman
Resim	Ayrımcılık	Giyim	Terör
Güvenlik	Matematik	Gençlik	Şiddet
Müzik	Banka	Eğlence	Politika
Evlilik	Yaşlılık	Seçim	Gezilecek Yerler
Aile	Okul	Hastalıklar	Altyazı

Bu konu listesi ile beraber, farklı veri toplama çalışmalarında da kullanılan başka materyaller de kullanılmıştır. Bunlar: Benjamin Bruening Scope Fieldwork Projesi; 77 görselden oluşan materyal, Zeshan'ın Picture Contrast Test (resimli karşılaştırma testi); 29 resimden oluşan bir materyal ve Pixar kısa filmleri; 12 tane kısa filmden oluşan bir materyal.

Bütün bu materyaller, katılımcıların üretim sırasındaki sohbetlerini tetikleyici olarak kullanılmıştır, buradan yola çıkarak katılımcılardan konu bağlamlı karşılıklı sohbete başlamaları istenmektedir.

Veri toplama sürecinin ardından videoların TİD transkripsiyonu yapılmıştır. Derlemin veri çözümleme aşaması öncesinde iki haftalık açımlama, veri toplama ve transkripsiyon eğitimi verilmiş, daha sonra transkripsiyonlar ikisi lise, ikisi ön-lisans ve ikisi lisans mezunu olmak üzere altı sağır TİD anadili konuşucusu tarafından yapılmıştır. Proje kapsamında gerçekleştirilen bu açımlama işlemleri, Johnston (2010)'da belirlenen kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Açımlama kurallarına genel olarak değinilecek olursa, (i) sözcükler büyük harflerle yazılır, (ii) olumsuz yapılar BİLMEK-DEĞİL seklinde, (iii) numaralar BİR-İKİ-ÜÇ şeklinde, (iv) bileşikler GİTMEK^GELMEK şeklinde ve (v) yinelenen işaretler SORMAK++ şeklinde yazılmaktadır. Bu tez çalışmasında, derlemden transkripsiyonları tamamlanmış videolar incelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan tümcelere ait işaret dili videoları karekod uygulaması ile teze eklenmiştir; böylelikle karekod üzerinden veritabanından alınan videolar görülebilmektedir. Her karekodun altına, tümcenin alındığı videonun dosya numarası ve tümcenin başlama ve bitme saatleri eklenmiştir: [41-004:03:44.12-03:45.77]. Burada verilen ilk numaralar '41-004' videonun dosya numarası, 03:44.12, numaraları tümcenin başlama saati, 03:45.77 ise tümcenin bitme saatidir.

3.1 Veri Toplama Yöntemi

Bu tez çalışmasının örneklemini oluşturan veriler TİD veri tabanından, 26 ilden rastlantısal yöntem ile seçilerek elde edilmiş ve her ilden 2'şer video görüntüsünün incelemeye alındığı verilerdir. Tezin örneklemini oluşturan her bir video ortalama 10 dakikadan oluşmakta ve incelenen verilerin tümü 8 saat 40 dakikadan ve 67.036 sözcükten oluşmaktadır. Videolar karşılıklı konuşma içerdiğinden her videoda iki sağır birey yer almış ve katılımcı sayısının fazla

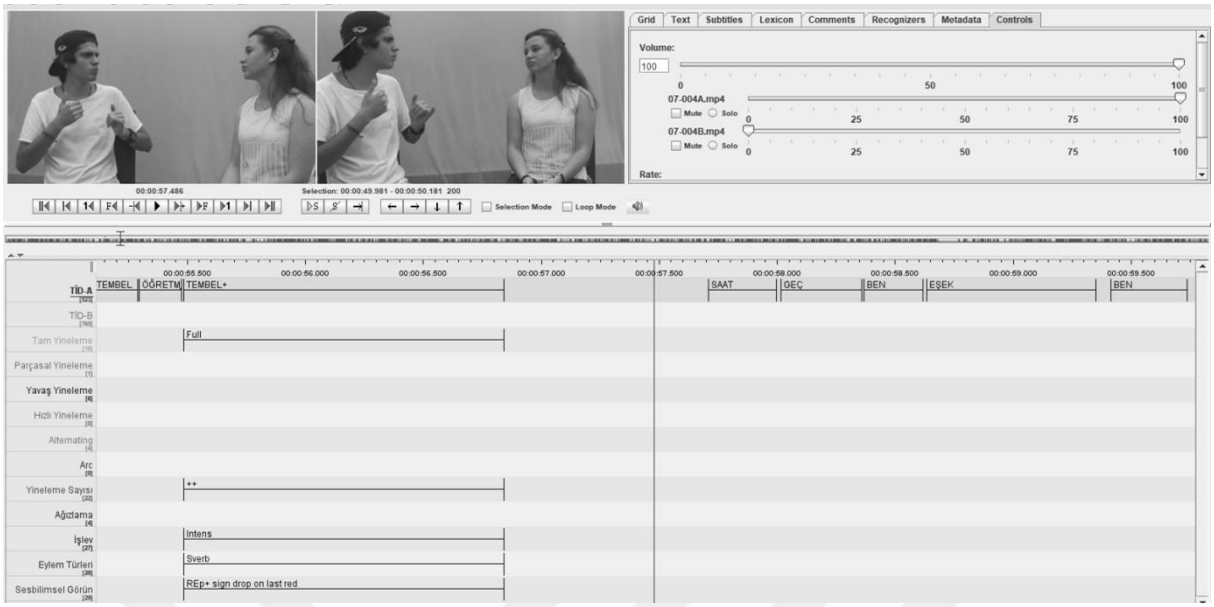
olması daha farklı kullanımları da görme olanağı yaratacağından, incelenen her videoda farklı katılımcılar olmasına dikkat edilmiştir. Bu çalışma kapsamında 104 sağır bireyden alınan üretimler incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı kapsamında, veritabanında yer alan eylem ulamındaki sözcüklerde karşılaşılan yineleme görünümleri çözümlenmiş ve tezin sınırlılıkları doğrultusunda diğer sözcük ulamlarındaki yineleme görünümleri inceleme dışı bırakılmıştır.

3.2 Veri Çözümlemesi

Bu tezin amacı doğrultusunda elde edilen örneklemin veri çözümleme süreci üç aşamadan oluşmaktadır, (i) Transkripsiyon, (ii) Yineleme kodlaması ve (iii) İnceleme. Derlemden alınan örneklemin çözümlenmesinde, pek çok işaret dili araştırmasında kullanılmış olan video açımlayıcısı (*annonator*) işlevinde kullanılan ELAN (Sloetjes and Wittenburg 2018) programı kullanılmıştır. ELAN programı, video dosyalarının zamanla hizalı bir şekilde, aynı anda birçok katman (*tier*) açma özelliği ile videonun süresine göre birebir kodlama yapma olanağı sağlamaktadır (Resim, 1). Bu özellik, bir videoda birçok farklı tür kodlama yapma olanağı sunmaktadır. Böylelikle herhangi bir açımlama için bir sıklık istatistiği çıkarma ve sözcüklerin çevresel özelliklerini değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Kodlamalar eşzamanlı olarak yapılabileceği için, örtüşen görünümler de ELAN sayesinde açıkça görülebilmektedir.

Resim 1: ELAN programı görüntüsü

Çözümlemenin ikinci aşaması olan yineleme kodlamasını gerçekleştirmek için, her ELAN dosyasında yineleme ile ilgili transkripsiyon katmanları oluşturulmuştur. Bu katmanlar oluşturulurken, yapısal açıdan işaret dillerinde yapılan çalışmalar (Fischer, 1973; Kuhn & Aristodemo, 2017; Quer, 2019, Makaroğlu, 2019), işlevsel açıdan ise konuşma ve işaret dili alanında yapılan çalışmalar (Hurch, 2005; Collins, 2001; Souckova, 2011; Börstell, 2011) göz önünde bulundurularak dokuz katman belirlenmiştir. Tablo (5)'de katmanlarda ne tür kodlamalar bulunduğu ve ne için yapılacağı açıklanmaktadır. Bu kodlamalar, yineleme olgusunda görülen yineleme türü, yineleme sayısı, işlevi, eylem türleri ve sesbilimsel görünümlerden oluşmaktadır. Bu çözümleme, çalışmanın çoklu eylem amacının dışında yineleme olgusu ile ilgili kodlamalar da içermektedir. Bunun sebebi, daha detaylı bir kodlama ile yineleme için bir örneklem oluşturarak ileriki çalışmalarda da kullanılabilmesini sağlamaktır. Videolar incelenirken, işaretlerin yineleme içermesi durumunda gerekli katmanlara gerekli kodlamalar yapılmaktadır, yineleme yapısı içerip içermediği net olmayan işaretler '?' ile işaretlenmiştir.

Tablo 5: ELAN Dosyası Kodlamaları

Katman	Birim	Açıklama	Kodlama
1	TİD-A	Video görüntüsünde solda bulunan katılımcının işaretlerinin transkripsiyonu yani, videoda bulunan işaretlerin Türkçesinin yazılması	SÖZCÜK
2	TİD-B	Video görüntüsünde sağda bulunan katılımcının işaretlerinin transkripsiyonu yani, videoda bulunan işaretlerin Türkçesinin yazılması	SÖZCÜK
3	**Yineleme türü:**		
	Tam Yineleme	Bir işaretin tamamıyla tekrarlanması	TAM
	Parçasal Yineleme	Bir işaretin bir bölümünün tekrarlanması	PAR
	Değişmeli (Alternating)	Bir işaretin iki elli üretimi sırasında, ellerin işareti ardışık bir şekilde gerçekleştirmesi	Alt
	Yay (Arc)	İşaretin yay şeklinde gerçekleştirilmesi	Arc
4	Ağızlama	İşarete eşlik eden ya da işaretten bağımsız bir şekilde gerçekleşen ağız hareketleri	MOUTH
5	**Hız:**		
	Yavaş Yineleme	Bir işaretin hızının yavaşlatılarak yapılması	Y
	Hızlı Yineleme	Bir işaretin hızının arttırılarak yapılması	H
6	Yineleme Sayısı	Bir işaretin kaç kere tekrarlandığı, her tekrar için bir artı kullanılacaktır	+
7	**İşlev:**		
	Çoğulluk	Yinelemenin anlamsal olarak sözcüğe çoğulluk katması	Ç
	Yoğunluk	Yinelemenin anlamsal olarak sözcüğe yoğunluk katması	Y
	Dağılım	Yinelemenin anlamsal olarak dağılım etkisi vermesi	D
	Türetim	Yinelemenin yeni bir sözcük oluşmasına yol açması	T
	Değişme	Yinelemenin, sözcüğün bulunduğu sözcük grubundan başka bir sözcük gurubuna geçmesini sağlaması	DEĞ
	Koşul	Yinelemenin koşulluluk katması	K
	Karşıtlık	Yinelemenin bir karşıtlık sağlaması	KAR
8	**Eylem Türü:**		
	Basit Eylem	Uyum içermeyen eylem	Sverb
	Uyum 1 eylemi	Tek elli uyum içeren eylem	Agr1
	Uyum 2 eylemi	İki elli uyum içeren eylem	Agr2
9	**Sesbilimsel Görünüm**	Yineleme içeren işarette görülen sesbilimsel görünüme dair açıklama	

Çözümlemenin son inceleme aşamasında araştırma sorularına göre incelemeler gerçekleştirilip, gerekli betimlemeler ve haritalanmalar ortaya konmuştur. İstatistik içeren ilk çalışmalar için öncelikle örneklemde bulunan 67.036 sözcüklük veri Excell dosyasına aktarılmış, bütün sözcükleri tek düze hale getirebilmek için düzeltmeler yapılmıştır. Devamında bu veriler SPSS programına aktarılmış ve verideki eylem oranı ve eylem sıklıkları elde edilmiştir. Örneğin, 67.036 sözcüklük veride, 27,226 eylem ulamına ait sözcük kullanılmıştır. ELAN dosyalarından Excel dosyasına aktarılan verilere bakılarak, bu eylemlerde hangi oranda yinelemenin ve çoklu eylemin bulunduğu istatistik olarak ortaya konmuştur. İlk istatistik olan sıklık incelemesi, bin sözcükte yinelemenin görülme sıklığıdır (*frequency per thousand word*). Bu sıklık hesaplamasının formülü aşağıda verilmiştir:

$$\text{Bin Sözcükte Görülme Sıklığı} = \frac{\text{Görülme Sayısı}}{\text{Toplam Sözcük Sayısı}} \times 1.000$$

Bu hesaplamada, yinelemenin örneklemde görülme sayısı, örneklemde bulunan sözcüklerin toplam sayısına bölünür ve 1.000 ile çarpılır. Böylelikle yinelemenin 1.000 sözcükte görülme sıklığı ortaya konmaktadır. Aynı hesap çoklu eylem için de verilmiştir.

Çoklu eylem betimlenmesi ve sınıflandırmasının ortaya konmasını hedefleyen araştırmanın ikinci sorusunu cevaplamak için, çoklu eylem içeren işaretlerin sesbirimsel görünümleri ve yapıları incelenerek bir harita oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle, örneklemde çoklu eylem taşıyan işaretler biçimsel görünümleri açısından incelenmekte (örneğin el dışı yineleme, yay, dönüşümlü hareket vs.) ve ne tür hareketlerin ya da belirteçlerin çoklu eylem kodladığına dair görünümler belirlenmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında üç sağır anadili konuşucusu danışmanlara (*informant*) karşılaşılan yapıların geçerliliğine dair sorular sorulup tartışılmıştır, bu danışmalara sonucunda karşılaşılan ve sınıflandırmaya eklenen belirleyiciler danışmanlar tarafından %87 oranda kabul edilmiştir. Daha sonra bu sesbirimsel haritalanmalar ve işlevsel özelliklerin hepsi göz önünde bulundurulup karşılaştırılarak, TİD'deki çoklu eylem olgusunun yapılanmasına dair bir sınıflandırma ortaya konulmaktadır. Bu sınıflandırmada

görülen türlerin işlevsel olarak kodladığı anlam boyutu, Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin ileri sürdüğü dağılım ışığında (Şekil, 6) incelenmekte ve hareketlerin kodladığı dağılımlar belirlenmektedir.

4. BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

4.1 TİD'de Çoklu Eylemin Sıklık Görünümleri

Kullanılan veritabanı üzerinden 8 saat 67 dakikalık veride yer alan kodlamalar Excel dosyasına aktarıldıktan sonra, SPSS programı ile verilerin sıklık değerleri elde edilmiştir. Devamında çoklu eylemde kullanılan sözcüklerin sıklığı, eylem yinelemesi türlerinin sıklığı ve tek yineleme türleri ile birleşimsel yineleme türlerinin sıklıkları elde edilmiştir. Bu bölümde ise, bu sıklıkların görünümleri aktarılacaktır.

İncelemeler sonucunda, 67.036 sözcükten oluşan verilerin %43,68'i eylem ulamında bulunan sözcüklerden oluştuğu görülmektedir. Verilerde toplamda 6.458 sözcük türü bulunmaktadır, türlerin %39,89'u eylem ulamına ait türlerden oluşmaktadır. İncelenen eylem ulamına ait işaretlerin 1.611 tanesinde yineleme olgusu kullanılmıştır ve bu yapıların %84,73'ünde çoklu eylem görülmüştür.

Tablo (6)'da çalışma kapsamında incelenen verilerde bulunan eylem ulamına ait sözcüklerin sıklık görünümünde en sık görülen 15 sözcük ile Makaroğlu (2022) çalışmasında ortaya konulan TİD eylem ulamına ait sözcüklerin sıklıkları verilmiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde görülen ilk 5 sözcük şöyledir: GİTMEK, VAR-OLMAK, BAKMAK, OLMAK, BİLMEK ve İŞARETLEŞMEK. Makaroğlu (2022)'nin sıklıkları ile karşılaştırıldığında, 15'inci sırada bulunan İSTEMEK ve İŞ işaretleri dışında, iki derlemde de ilk 14 sözcük farklı sıralamalarda görülmesine rağmen aynı sözcükler görülmektedir. Dolayısıyla, derlemde var olan sözcüklerin sayısı artsa da, en çok kullanılan 15 sözcük listesinde aynı sözcüklerin

bulunması, TİD'in kullanım özellikleri ile sözcük dağılımının değişmediğini ve doğası gereği böyle bir kullanıma sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Çalışmada İncelenen Derlem ile Makaroğlu (2021) Derlemin Eylem Ulamına ait Sözcük Sıklıkları

Sıralama	Sözcük	Sayı	Sözcük	Sayı
	Tezde kullanılan derlem 67.036 sözcük		**Makaroğlu, 2021 103.087 sözcük**	
1	GİTMEK	673	GİTMEK	1333
2	VAR-OLMAK	640	BİLMEK	1157
3	BAKMAK	579	VAR-OLMAK	1133
4	OLMAK	442	OLMAK	1088
5	BİLMEK	424	ANLAMAK	844
6	İŞARETLEŞMEK	416	BAKMAK	801
7	AYNI-OLMAK	375	SÖYLEMEK	759
8	BİTMEK	347	İŞARETLEŞMEK	705
9	ANLAMAK	344	VERMEK	685
10	SÖYLEMEK	304	GELMEK	677
11	VERMEK	274	YAPMAK	661
12	BİLMEK^DEĞİL	266	AYNI-OLMAK	496
13	GELMEK	262	BİTMEK	481
14	ÇALIŞMAK	254	İSTEMEK	455
15	YEMEK-YEMEK	253	YEMEK-YEMEK	437

Tablo (7)'de çoklu eylem kodlanan sözcüklerin sözcük sıklıkları verilmiştir, bu tablo en sık 15 eylem ile sınırlandırılmıştır. Tabloda bulunan sıklık görünümüne bakıldığında, çoklu eylem kullanımının en sık görüldüğü ilk 5 sözcük şöyledir; BAKMAK, GİTMEK, GÖRMEK, GELMEK ve SORMAK. Bu sözcükler genel verilerde bulunan eylem ulamındaki sözcüklerin sıklığıyla (Tablo, 6) karşılaştırıldığında, iki listede de sadece BAKMAK, GİTMEK, BİTMEK, ANLAMAK ve VERMEK sözcükleri görülmektedir. Çoklu eylem kodlanan sözcüklere bakıldığında, anlamsal olarak kılış ve durum eylem türleriyle daha sık kullanıldıkları görülmüştür.

Tablo 7: Çoklu Eylem Yapılarının Kullanıldığı Sözcük Sıklıkları

Sıralama	Sözcük	Sayı	Yüzde
1	BAKMAK	64	3,97%
2	GİTMEK	59	3,66%
3	GÖRMEK	48	2,98%
4	GELMEK	47	2,92%
5	SORMAK	36	2,23%
6	ÖĞRENMEK	35	2,17%
7	GİTMEK^GELMEK	31	1,92%
8	ANLAMAK	24	1,49%
9	VERMEK	17	1,06%
10	KONUŞMAK	16	0,99%
11	ALMAK	14	0,87%
12	BIRAKMAK	13	0,81%
13	BİTMEK	13	0,81%
14	ÇALIŞMAK	13	0,81%
15	İZLEMEK	13	0,81%

Verilerde karşılaşılan çoklu eylem türlerine göre, en sık kullanılan türlerin uygulandığı sözcük türü sıklıkları aşağıda tablo (8)'de verilmiştir. Bu verilere bakıldığında, özellikle /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanıldığı eylem türleri, diğer türlerden farklı olarak süreç aktaran sözcüklerde kullanıldığı görülmektedir. Diğer çoklu eylem belirleyicilerinin ise daha çok hareket eylemleri ile kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 8: Çoklu Eylem Türlerinde Görülen Sözcük Türü Sıklık Sıralaması

Sıra	TEK	Sayı	DEĞ	Sayı	YAY	Sayı	TEK + YAY	Sayı	YŞ	Sayı
1	BAKMAK	36	SORMAK	23	BAKMAK	14	GİTMEK	20	GELİŞMEK	8
2	GÖRMEK	21	ÖĞRENMEK	18	GİTMEK	10	SEÇMEK	5	ÇOĞALMAK	6
3	GİTMEK^GELMEK	27	GELMEK	16	AYNI	5	KOYMAK	4	BÜYÜMEK	3
4	GİTMEK	20	GÖRMEK	13	ARAMAK	2	BAĞLI-OLMAK	3	ZORLAMAK	3
5	GELMEK	15	ANLAMAK	8	DOLAŞMAK	2	GİRMEK	3	BAŞARILI-OLMAK	2
6	SORMAK	12	HATA-YAPMAK	8	GEZMEK	2	MÜRACAAT-ETMEK	3	BAŞARMAK	2
7	ÇALIŞMAK	11	ALMAK	7	PARA^ÖDEMEK	1	VERMEK	3	YÜKSELMEK	1
8	KONUŞMAK	9	AYRI-OLMAK	5	BÖLMEK	1	ARKA^DESTEK	2	AŞAĞI^İNMEK	1
9	ÖĞRENMEK	9	İĞNE^VURMAK	5	GÖRMEK	1	BAKMAK	2	ÇEKİLMEK	1
10	YAZMAK	9	SÖYLEMEK	5	İNSAN^KAVGA	1	BIRAKMAK	2	KALABALIK^GİRMEK	1

Ayrıca verilerde tek başına kullanılan çoklu eylem belirleyicilerinde görülen eylem türleri şöyledir: /-TEK/ = 308, /-DEĞ/ = 113, /-YŞ/ = 34, /-YAY/ = 28, /-BK/ = 6, /-2EL/ = 10. Bunun yanı sıra, en sık karşılaşılan birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin kullanıldığı eylem ulamına ailt sözcük türleri ise 70'dir. Çoklu eylem belirleyicilerinde görülen tür sayısı, kullanılma sıklıklarına bağlı olarak çoklu eylem belirleyicilerinin sınırlılıklarına dair bulgular sunmaktadır.

İncelenen verilerde en sık olarak karşılaşılan çoklu eylem belirleyicileri; tekrarlamalı hareket, ikinci sık belirleyici değişmeli hareket ve üçüncü en sık kullanılan belirleyici ise birleşimsel yineleme ve yay hareketleridir (Tablo, 9).

Tablo 9: Kullanılan Çoklu Eylem Türleri Ve Sıklıkları

EÇ Türü	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
TEK	633	47,17%	47,17%
DEĞ	266	19,82%	66,99%
TEK + YAY	125	9,31%	76,30%
TEK + 2EL	67	4,99%	81,30%
YAY	66	4,91%	86,21%
2EL	61	4,54%	90,76%
YŞ	52	3,87%	94,63%
TEK + BK	26	1,93%	96,57%
TEK + YŞ	12	0,89%	97,47%
BK	10	0,74%	98,21%
DEĞ + YŞ	8	0,60%	98,81%
YAY + 2EL	6	0,45%	99,25%
YAY + YŞ	6	0,45%	99,70%
DEĞ + BK	5	0,37%	100,07%
YAY + BK	1	0,07%	100,15%
TOPLAM	1342	100,00%	

Diğer çalışmaların aksine tablo (9)'da da görüleceği gibi, verilerde sıklıkla birleşimsel hareket türleri ile karşılaşılmıştır. Çoklu eylem belirleyicilerin tek ya da birleşik kullanımına bakıldığında, çoklu eylem yapılarının %85,86'sında tek başına görülen bağımsız belirleyici

kullanılırken, %14,14'ünde birleşimsel olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kullanım türünün görülme sıklığı Tablo (10)'da verilmiştir.

Tablo 10: Çoklu Eylemlerde Bağımsız Ve Birleşimsel Türler

	Sayı	**Yüzde**
Bağımsız Türler	1162	85,86%
Birleşimsel Türler	193	14,14%
TOPLAM	1355	100%

Çalışma kapsamında incelenen verilerde, TİD'de eylem ulamına ait sözcüklerde yinelemenin sıklıkla kullanılmasının yanı sıra, çoklu eylemin daha fazla kodlanmasıyla beraber anlamsal olarak daha çok kılışsal ve durum eylem türleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca *tekrarlamalı hareket* gibi sık görülen belirleyicilerin yanında, daha az görülen belirleyicilerin de bulunduğu görülmektedir. Bölümün devamında incelenen verilerde karşılaşılan çoklu eylem belirleyicilerin görünümleri, verilerden alınan örneklerle sunulacaktır.

4.2 TİD'de Çoklu Eylem Görünümleri

4.2.1 Bağımsız Yineleme Türleri

4.2.1.1 Tekrarlamalı (TEK) Hareket

Veri tabanı göz önünde bulundurulduğunda, çoklu eylem belirleyicisi olarak en sık tekrarlamalı hareket ile karşılaşılmıştır. Örnek (43)'e bakıldığında, ANLATMAK işareti iki kere tekrarlanmaktadır. Bu tümcede yinelemenin kullanımı '*anlatma* sürecini' aktarmakta ve 'bu eylemin bir zaman üzerinde defalarca tekrarlanması' anlamını kodlamaktadır. Dolayısıyla zaman dağılımı alarak (a) okuması yüklenmektedir.

43) BU SEBEP ANLATMAK-TEK
'Sebebini defalarca anlattım.' √(a) *(b) *(c)

[26-014:00:09:01 -00:09:04]

Resim 2: ANLATMAK-TEK

Örnek (43)'te görüldüğü gibi, eylem ulamına ait bir işaret konumunun yönelimi değişmeden yinelendiğinde, olayın aynı şekilde tekrarlandığını gösterilmektedir. Dolayısıyla katılımcı ya da nesne gibi tümce öğelerini taşımadığından, işarete katacağı tek anlam 'olayın zaman üzerinde dağılımı' anlamıdır. Böyle bir kullanım, sözcüğe sadece (a) okuması vermektedir. İşaretin farklı konum ya da farklı yönelim ile üretilmesi, sözcüğe katılımcı ve yer anlamı yüklemektedir; buna dair bulgular aşağıda verilmektedir.

4.2.1.2 Değişmeli (DEĞ) Hareket

Veri tabanı göz önünde bulundurulduğunda 266 kez rastlanan değişmeli hareket, ikinci en sık karşılaşılan çoklu eylem belirleyicisidir. İşaret dillerinde bulunan topografik dağılım sayesinde, işaretlerin uzamsal alanda üretimleri lokasyona dair anlamsal kodlamalar yüklenmektedir. Bu sayede /-DEĞ/ hareketi katılımcı / yer çoğulluğu anlamını yükleyebilmektedir. Bununla birlikte yineleme içeren bu hareket, zaman dağılımı da kodlayabilmektedir ve bu kullanım ile birlikte (c) okuması almaktadır.

Örnek (45)'de GİTMEK^GELMEK işareti, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi ile kullanılmıştır. Sözcüğün, her iki elin yöneliminin farklı uzamsal noktalara doğru dönüşümlü olarak hareket ederek üretilmesi, sözcüğe 'farklı yer' anlamını yüklemektedir.

Dolayısıyla, bu tümce /-DEĞ/ biçimbirimi ile üretilen GİTMEK^GELMEK eylemi ile *farklı zamanlarda farklı yerlere gidip gelmek* anlamını kodlayarak anlamsal olarak tümceye (c) okumasını vermektedir.

45) ARAMAK OYNAMAK SAĞLIK SAĞLAM GİTMEK^GELMEK-DEĞ
'Sağlıklı bir şekilde gezdim dolaştım, oynadım' *(a) *(b) √(c)

[17-002:03:21.63-03:23.63]

Resim 3: GİTMEK^GELMEK-DEĞ

Örnek (46)'ya bakıldığında, tümcede SORMAK eylemi /-DEĞ/ hareketiyle üretildiğinde '*Anneme, farklı birçok konu hakkında sürekli soru sordum'* anlamını yüklemektedir. Dolayısıyla /-DEĞ/ hareketinin bu tümcede kullanılması, tümceye nesne dağılımı ile birlikte zaman dağılımı kodlamakta ve bir önceki tümce gibi (c) okuması almaktadır.

46) HEP BEN ANNE SORMAK-DEĞ
'Hep anneme soruyorum.' *(a) *(b) √(c)

[42-012:00:42.86-00:44.01]

Resim 4: SORMAK-DEĞ

/-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi, verilerde fazlaca karşılaşılmış bir çoklu eylem belirleyicisidir. Uzamsal alandaki üretimler, lokasyona dair anlamsal kodlamalar yapmayı sağlamaktadır. İşaret dillerinde bulunan topografik dağılım sebebiyle, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilen işaretlere nesne, katılımcı ya da zamansal bağlamda anlamlar yüklenmektedir.

4.2.1.3 Yay (YAY) Hareketi

Verilerde görülen çoklu eylem belirleyicilerinin kullanım istatistiğine göre, yay hareketi dördüncü sıradadır. Bu çoklu eylem belirleyicisi türü, işaretin uzamsal alanda sağa ya da sola doğru bir yönelim ile üretilmesiyle gerçekleşmektedir. Uzamsal alanda böyle bir yönelimle üretilen eylem ulamına ait işaretler, anlamsal olarak katılımcı / yer ve zaman dağılımı alarak (b) ya da (c) okuması kodlamaktadır. Örnek (47)'de bulunan KARŞILAŞMAK işareti, sağ yöne doğru bir yönelimle gerçekleştirilmiştir; uzamsal alanda bu yana doğru gerçekleştirilen yönelim, iki farklı anlama yol açabilmektedir. Bunlardan ilki, *belirli bir zaman içinde birçok kişi ile karşılaşmak* anlamıdır. İkinci anlam olasılığı ise, *farklı zamanlarda farklı birçok kişiyle karşılaşmaktır*. Dolayısıyla bu tümcede /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi, KARŞILAŞMAK işaretine (b) ve (c) okumalarını verebilmektedir.

47) ÇOK KARŞILAŞMAK-YAY GÜZEL

'Sürekli karşılaşmak (birçok kişi ile) güzel.'

'Sürekli karşılaşmak (farklı zamanlarda) güzel.'

*(a)√(b) √(c)

[35-028: 04:47.586-04:48.871]

Resim 5: KARŞILAŞMAK-YAY

Örnek (48)'de BAKMAK işareti, /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilmiş ve nesneye çoğulluk yüklemiştir. Bu örnekte, 'belirli bir zaman diliminde birçok farklı nesneye bakma' anlamı kodlanması sebebiyle, /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi bu tümceye (b) okuması yüklemektedir.

48) ESKİ SAVAŞ ESKİ BEN BAKMAK-YAY

' Eski savaşlara baktım.' *(a) √(b) *(c)

[48-019: 04:21.899-04:23.566]

Resim 6: BAKMAK-YAY

Verilen örneklerde de görülebileceği gibi, işaretin belirli bir yöne doğru yay şeklinde bir hareketle üretilmesi, işaret alanının kullanımıyla nesne ya da katılımcı dağılımını yükleyerek tümceye çoğulluk kodlanmasını sağlamaktadır. Bununla beraber bazı örneklerde katılımcı ve nesnenin yanı sıra, zaman dağılımı da kodlayabildiği ve anlamsal okuma olarak (b) okuması ile birlikte (c) okuması da alabildiği görülmüştür.

4.2.1.4 İki-Elli (2EL) Kullanım

TİD'de diğer işaret dillerinde de olduğu gibi iki el kullanımı yaygındır, ancak verilerde de karşılaşıldığı gibi, iki el kullanımının pek çok farklı görünüm ve anlam özelliği bulunmaktadır. Bazı işaretler doğasında iki el ile üretilmektedir, bu sebeple bu işaretlerde görülen iki el kullanımı, işarete herhangi bir yineleme özelliği katmamaktadır. Verilerde, yineleme içeren iki elli kullanım kapsamında en çok şu iki görünüm oluşmuştur: (i) yoğunluk, iki elin birlikte kullanımı işarete anlamsal olarak sadece yoğunluk ya da pekiştirme katmaktadır. Örneğin, BAĞIRMAK işareti tek elli bir işarettir (Resim 7) ancak bu işaret iki el ile birlikte üretildiğinde (Resim 8) *bağırmak* eylemine yoğunluk katarak *şiddetli bağırmak* anlamı kodlamaktadır. (ii) Katılımcı dağılımı / katılımcı + zaman dağılımı. Sağır danışmanlarla gerçekleştirilen görüşmelere ve incelenen verilere bakılarak, iki kişi ile gerçekleştirilen eylemlerde iki el kullanıldığı ve bu kullanımda da her elin bir kişiyi temsil ettiği gözlemlenmiştir. Bununla beraber GÖRMEK gibi işaretlerde ise, kişi sayısına ikiden fazla çoğulluk anlamı ekleyebilmektedir.

Resim 7: BAĞIRMAK

Resim 8: BAĞIRMAK (şiddetli)

Örnek (50)'de /-2EL/ ile üretilen GÖRMEK işareti, zaman üzerinde farklı tekrarlayan olaylar zinciri olarak aktarılmaktadır, ancak bununla beraber kişi çoğulluğu da eklendiği için hem katılımcı hem zaman dağılımı almaktadır. /-2EL/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımıyla bu tümce, *çok televizyon gördük* anlamını alarak anlamsal boyutta (c) okuması almaktadır.

50) BÜYÜMEK TELEVİZYON TELEVİZYON GÖRMEK-2El

'Büyürken televizyon gördüm (çok).'

'Büyürken (aynı) televizyon gördüm.' √(a) *(b) √(c)

[21-002:05.05.46-05:07.99]

Resim 9: GÖRMEK-2EL

Örnek (51)'de, iki-elle üretilen ÇIKMAK işareti hem 'teknolojinin zaman üzerinde *çıkmak'* eyleminin tekrarlaması hem de 'farklı teknolojik ürünlerin *çıkması'* anlamlarını barındırmaktadır. Dolayısıyla /-2EL/ kullanımı, bu tümceye nesne ve zaman dağılımını yüklemektedir. Sonuç olarak bu tümce (c) okuması almaktadır.

51. YENİ TEKNOLOJİ ÇIKMAK-2EL MEMNUN KALMAK

'Birçok yeni teknoloji çıktığı için memnunum.' *(a) *(b) √(c)

[20-002:00:11.876-00:13.430]

Resim 10: ÇIKMAK-2EL

Verilen örneklerden de görülebileceği gibi, TİD'de çoklu eylem belirleyicisi olarak kullanılan /-2EL/ üretimi, işarete nesne ve zaman dağılımı verebilmektedir. Böylece tek elli işaretlerin çoklu eylem işlevinde iki elle üretilmesi tümceye (c) okuması verebilmektedir. Bir örnekte (a) ve (c) okumaları alabildiği de görülmüştür. Yeterince örnekle karşılaşılmadığından, tümcenin (a) okuması almasını /-2EL/ çoklu eylem belirleyicisinden kaynaklandığını kesin

olarak söyleyebilmek için konu üzerine daha fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4.2.1.5 El Dışı Hareketler

İncelenen örneklem kapsamında TİD çoklu eylem yapılarında el dışı hareketlerinin de birer çoklu eylem belirleyicisi olarak kullanıldığı görülmektedir. Verilerde TİD'de el dışı çoklu eylem yapıları ağız şişirme /-YŞ/ ve beden kaydırma /-BK/, biçimbirimlerinden oluşmaktadır. Bununla beraber özellikle /-YŞ/ olmak üzere, el dışı işaretlerin tek başına kullanılarak da çoklu eylem kodlayabildiği görülmüştür. Dolayısıyla, el dışı işaretler de TİD çoklu eylem yapılarında bir alt tür olarak kabul edilebilmektedir.

4.2.1.5.1 Yanak Şişirme (YŞ) Hareketi

El dışı çoklu eylem belirleyicilerinde /-YŞ/, verilerde hem tek hem de birleşimsel türlerde kullanılan en sık el dışı çoklu eylem belirleyicisidir. Çoklu eylem kodlanan 1,355 işaret içinde, hem bağımsız hem birleşimsel olarak 79 tümcede kullanıldığı görülmüştür. /-YŞ/ el dışı belirleyicisi, işarete eşlik eden ağızın şişirilip bırakılmasıyla gerçekleşen bir harekettir. Bu çalışmada karşılaşılan /-YŞ/ belirleyicisinin tek başına kullanıldığı tümcelerin %65'i (a) okuması almıştır, diğer tümceler ise (b) okuması almıştır. Örnek (52)'de BAŞARMAK işareti /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisiyle üretilmiştir, bu kullanım ise tümceye 'düzenli ya da tekrarlı olarak *başarmak'* anlamını yükleyerek tümceye (a) okumasını vermektedir.

52) MUSA İŞ EKONOMİK BAŞARMAK-YŞ
'Musa ticaret yaparak gelişti.' √(a) *(b) *(c)

[33-002:08:55.42-08:56.82]

Resim 11: BAŞARMAK-YŞ

Verilerde karşılaşılan tümce (53)'de GİRMEK işaretinin bütün parmaklarla açık bir biçimde gerçekleştirerek KALABALIK^GİRMEK işaretinin oluşturulması sözlükselleşmemiş bir eylem olup, tümceye kolektif bir 'çokluk' anlamı vermektedir. Diğer bir deyişle, katılımcı çoğulluğu ekleyerek 'birçok kişi' anlamını yüklemektedir. Bu işaretle gerçekleştirilen /-YŞ/ biçimbirimi ise, *girmek* eyleminin kısa sürede olsa da farklı zamanlarda gerçekleştiği anlamını vererek, tümceye zaman dağılımı yüklemektedir. Dolayısıyla bu işarette görülen /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi, tümceye anlamsal boyutta (c) okuması kodlamaktadır.

53) SAĞIR İŞ KALABALIK^GİRMEK-YŞ
'Sağırlar işe girdi.' *(a) *(b) √(c)

[55-015:05:33.95-05:35.22]

Resim 12: KALABALIK^GİRMEK-YŞ

/-YŞ/ belirleyicisinin tek başına kullanıldığı diğer bir görünümü Örnek (54)'te verilmiştir. Bu örnekte, ÇOĞALMAK eyleminin /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisiyle üretilmesi

tümceye hem zaman hem de nesne çoğulluğu kazandırmaktadır. Anlamsal olarak bakıldığında bu tümce *zaman üzerinde farklı zamanlarda birçok camiinin inşa edilmesi* anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla bu tümcede /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanılması anlamsal boyutta tümceye (c) okuması kodlamaktadır.

54) 1-9-8-0 GÖRE CAMİİ İNŞAAT ÇOĞALMAK 2-0-0-2 2-0-0-5 ÇOĞALMAK-YŞ
'1980 yılına göre camiler arttı, 2002-2005'de camiler çoğaldı.' √(a) *(b) *(c)

[61-015:04:13.98-04:21.66]

Resim 13: ÇOĞALMAK-YŞ

Verilerde karşılaşılan /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanılması, anlamsal boyutta zaman ve zaman + katılımcı dağılımını yükleyerek, tümceye (a) ve (c) okumalarını kodlamaktadır.

4.2.1.5.2 Beden Kaydırma (BK) Hareketi

Beden kaydırmanın, verilerde ele ait yineleme belirleyicilerinin yanı sıra tek başına da işarete eşlik edebildiği görülmektedir, dikkat çeken nokta ise karşılaşılan bu kullanımlarda işarete bir yavaşlama ve/ya da duraklama eşlik ettiği görülmektedir. Tümcelerde /-BK/ çoklu eylem belirleyicisi sadece (a) okuması kodlamaktadır. Örnek (55)'de işaretçi, SIKILMAK işaretini vücut kaydırma ile üretmiştir. Böyle bir kullanım ise, tümceye 'düzenli olarak ya da belirli bir sürede tekrarlayan bir *sıkılma* eyleminin gerçekleştiği'ni aktarmaktadır.

55) KALMAK SIKILMAK-BK SAHİL ZEVK HİÇ ALMAK DEĞİL

‘Kalmaktan sıkıldım, sahilden de zevk almadım.’ √(a) *(b) *(c)

[22-016:01:59.20-02:02.40]

Resim 14: SIKILMAK-BK

Verilerde karşılaşılan /-BK/ çoklu eylem belirleyicisinin işarete uygulanması sonucunda, tümceye sadece zaman üzerinde bir dağılım yükleyerek, anlamsal boyutta (a) okumasını kodlamaktadır.

4.2.2 Birleşimsel Çoklu Eylem Türleri

4.2.2.1 İki-Elli Tekrarlama (2EL + TEK) Hareketi

İki-elli yineleme çoklu eylem belirleyicisi, tek el ile üretilen işaretlerin hem iki elle hem de tekrarlanarak üretilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu türde iki elin kullanımı işarete katılımcı sayısını yüklerken, tekrarlama ise zaman dağılımını vermektedir. Bunların birleşiminde eylemin farklı zamanlarda farklı katılımcılarla gerçekleşmesiyle işarete (c) okuması yüklenmektedir[4].

[4] İki elli üretim ile çoklu eylem ilişkisi sağır danışmanlara sorulup, farklı tümceler üzerinden bu yapının denenip değerlendirilmesiyle, iki elli üretimin çoklu eylem belirleyicisi olarak görev yaptığı teyit edilmiştir.

Örnek (44)'de GÖRMEK işareti iki el ile üretilerek katılımcı dağılımı almaktadır. Bununla beraber /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımı işarete katılımcı + zaman dağılımı vermektedir, dolayısıyla /-2EL + -TEK/ kullanımı anlamsal olarak (c) okuması vermektedir. Bu tümce, *farklı zamanlarda farklı sağır bireylerin namaz kıldığını görmek* anlamını taşımaktadır.

44) BEN SAĞIR NAMAZ GÖRMEK-2EL-TEK

'Namaz kılan sağırlar gördüm.' *(a) *(b) √(c)

[41-004:03:44.12-03:45.77]

Resim 15: GÖRMEK-2EL-TEK

Verilerde görülen /-2EL/ ve /-TEK/ belirleyicileri ile üretilen örneklerde farklı işlevlerin yanı sıra çoklu eylem belirleyicisi olarak da fazlaca kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca iki-elli çoklu eylem belirleyicisi olarak kullanıldığı yapılarda, katılımcı ve zaman okumalarını birlikte kodladığı da görülmektedir.

4.2.2.2 İki-Elli Yay (2EL + YAY) Hareketi

İncelenen verilerde, bazı işaretlerin yay hareketini iki el ile gerçekleştirdiği görülmektedir. Karşılaşılan bu görünümlerinin anlamsal olarak sadece katılımcı dağılımını kodladığı görülmektedir. Örnek (49)'a bakıldığında, yay hareketinin kullanımı eylemin üyesine çoğulluk kodlamaktadır. Dolayısıyla /-YAY/ hareketiyle üretilen BAKMAK işaretinin, *birçok*

farklı kişiye bakmak anlamını taşıyarak (b) okuması aldığı görülmektedir. /-YAY/ hareketinin iki elle üretilmesi ise özgünlük okuması vererek '*her birine* bakma' anlamını yüklemektedir. Böylelikle, 'işaretçinin baktığı gruptaki kişilerin toplu özelliklerine değil, her birine tek tek bakma' okuması vermektedir. Dolayısıyla /-2EL + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi, tek elli üretimden farklı olarak zaman dağılımı içermeden tümceye sadece katılımcı çoğulluğu kodlayarak, anlamsal olarak (b) okumasını yüklemektedir.

49) BEN BAKMAK-2El-YAY

'Her birine baktım.' *(a) √(b) *(c)

[20-002:01:07.16-01:07.73]

Resim 16: BAKMAK-2El-YAY

İncelenen verilerde /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi fazlaca kullanılırken, iki-elli olarak da üretildiği görülmüştür. /-YAY/ hareketinden farklı olarak anlamsal boyutta /-2EL + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi, işarete sadece katılımcı dağılımı vererek tümceye (b) okuması kodlamaktadır.

4.2.2.3 Tekrarlama ve Yay (TEK + YAY) Hareketleri

Tekrarlama ve yay hareketleri birleşimsel çoklu eylem türlerindendir. Bu türde, işaret uzamsal alanda yay yönelimi üzerinde tekrarlanarak üretilir. Örnek (57)'de GİTMEK işareti üretilir, el sola doğru ilerleyip bu yeni konumda tekrarlanır, tekrar sola doğru ilerleyip yeni konumda işaret tekrarlanır. Bu tür bir üretim, /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicisini oluşturmaktadır. Bu tümcede kullanılan bitmişlik görünümü, /-BN/ biçimbiriminin her yinelenen GİTMEK işaretiyle tekrarlanmasıyla her olaya bitmişlik görünümü vermektedir. Dolayısıyla tekrarlanan her işaret farklı bir olaya gönderimde bulunmaktadır. İşlevsel boyutta ise, /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilen GİTMEK işareti, tümceye *farklı zamanlarda farklı yerlere gitmek* anlamını yükleyerek tümceye (c) okumasını vermektedir.

57) GEZMEK SÜPER GİTMEK-TEK-YAY GÖRMEK-DEĞ-BK GEZMEK ŞEHİR GÜZEL

'Harika yerler gezdim gördüm, şehir çok güzel.' *(a) *(b) √(c)

[48-002:00:04:37-00:04:40]

Resim 17: GİTMEK-TEK-YAY

Örnek (58)'de uzamsal alanda gerçekleştirilen KAZANMAK işareti, /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilmiştir. Böyle bir üretimle, işaretin her yeni konumda üretilmesi *kazanmak* eyleminin farklı bir zamanda ve farklı bir kişi ile gerçekleşmesini kodlamaktadır. Dolayısıyla /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımı sonucunda bu tümce (c) okuması almaktadır.

58) AMA ENGELLİ KAZANMAK-TEK-YAY

‘Ama engelliler kazanıyor.’ *(a) *(b) √(c)

[42-005: 01:22.762-01:23.940]

Resim 18: KAZANMAK-TEK -YAY

Örnek (59)’da kullanılan /-TEK + YAY/ birleşimsel çoklu eylemin kullanımı tümceye, ‘belirli bir zaman diliminde *birçok kişiye bilgi vermek’* anlamını yüklemektedir. Dolayısıyla bu tümce katılımcı dağılımı içermektedir ve /-TEK + YAY/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi bu tümceye anlamsal boyutta (b) okuması kodlamaktadır.

59) O BİLGİ AD BİLGİ^VERMEK-TEK-YAY OLMAK

‘Ona isim bilgisi verdi.’ *(a) √(b) *(c)

[72-014:01:46.25-01:49.43]

Resim 19: BİLGİ^VERMEK-TEK-YAY

İncelenen verilerde karşılaşılan /-TEK + YAY/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi, kullanıldığı işaretlere zaman ve katılımcı / nesne dağılımı ya da sadece katılımcı dağılımı vererek tümcenin (c) ya da (b) okumalarını almasını sağlamaktadır.

4.2.3 Tekrarlamalı Ve El Dışı Hareketler

Verilerde el dışı çoklu eylem belirleyicilerinin birleşimsel olarak, ele ait /-TEK/ belirleyicisi ile diğer /-DEĞ/ ve /-YAY/ belirleyicilerinden daha daha sık birlikte kullanıldıkları görülmektedir. Bu bölümde /-TEK + ED/, /-DEĞ + ED/ ve /-YAY + ED/ türlerinin hepsi, verilerden alınan örnek tümceler eşliğinde aktarılacaktır.

4.2.3.1 Tekrarlamalı ve Beden Kaydırma (TEK + BK) Hareketleri

Yineleme ve beden kaydırma hareketi, yineleme ve el dışı hareketlerin birleşimsel türlerde en sık görülen türüdür. Verilerdeki kullanımlara bakıldığında, /-TEK + BK/ çoklu eylem türünün (a) ve (c) okumaları aldığı görülmüştür. Örnek (60)'da BAKMAK işareti hem tekrarlanarak hem de bedeni sağa doğru kaydırarak üretilmiştir. Böyle bir kullanım, BAKMAK işaretine hem 'aynı zaman içerisinde', hem de 'farklı zaman dilimlerinde yola bakmak' anlamlarını kodlayabilmektedir. Dolayısıyla bu tümce (c) okuması almaktadır. İşarette /-BK/'nin kullanımı, tümcenin nesnesine çoğulluk yüklediğinden, tümce kesinlikle *tek bir yola bakmak* ya da *tek bir yola tekrar tekrar bakmak* okuması alamaz. Bununla beraber verilerde görülen tümcelerde, nesne çoğulluğu alan tümcelerin (c) okuması aldıkları görülmektedir.

60) YOL-TEK BAKMAK-TEK-BK GELİŞMEK-YŞ
'Yollar bakıyorum çok gelişti.' *(a) *(b) √(c)

[17:007:00:08.29–00:08:33]

Resim 2027: BAKMAK-TEK-BK

Örnek (61)'de ÇİLE işaretinde kullanılan /-TEK + BK/ çoklu eylem belirleyicileri, bu eylemin tekrarlı bir şekilde gerçekleştiği anlamını vermektedir. Diğer bir deyişle, bu tümcede kullanılan /-TEK + BK/ çoklu eylem türü tümceye *bir süre boyunca sürekli çile çekmek* anlamını yüklemektedir, dolayısıyla bu tümce (a) okuması almaktadır.

61) ÇİLE-ÇEKMEK-TEK-BK SONRA OKUL MEZUN

'Birçok çile çektikten sonra mezun olabildim.' √(a) *(b) *(c)

[07-009:00:08.50-00:11.89]

Resim 21: ÇİLE-TEK-BK

Genel olarak elde edilen verilere bakıldığında, /-TEK + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin işarete uygulanması sonucunda, hem zaman hem de zaman ve katılımcı / nesne dağılımı kodlayabildiği görülmektedir. Dolayısıyla, işlevsel açıdan bu birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi tümceye (a) ve (c) okumalarını kodladığı görülmektedir.

4.2.3.2 Tekrarlamalı ve Yanak Şişirme (TEK + YŞ) Hareketleri

Verilerde görülen yineleme ve ağız şişirme türlerinde, birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin sözcüklere (a) okuması kodladığı görülmüştür. Bu birleşimsel türde /-YŞ/'nin kullanılma sayısı, işaretin tekrarlanma sayısı ile aynıdır. Örnek (62)'ye bakıldığında, ZORLAMAK işareti /-TEK + YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilirken hem işaret hem de /-YŞ/ iki kere gerçekleştirilmiştir. Bu tümcede kullanılan /-TEK + YŞ/ çoklu eylem belirleyicileri, tekrarlı bir şekilde gerçekleşen *zorlamak* anlamını kodlamaktadır. Dolayısıyla tümcede zaman dağılımı kodlayan /-TEK + YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi sözcüğe (a) okumasını yüklemektedir.

62) VÜCUT^FARKLI^YERLER^AĞRIMAK ZORLAMAK-TEK-YŞ ÖLMEK
'Vücudumun her yeri ağrıyordu bir süre çok zorlandım öldüm.' √(a) *(b) *(c)

[17-002:06:21.635-06:23.947]

Resim 22: ZORLAMAK-TEK -YŞ

Genel olarak bakıldığında, tek başına kullanılan /-YŞ/ biçimbiriminin sözcüğe katılımcı / nesne ya da zaman dağılımı yüklemesine karşın, /-TEK/ ile birleştiğinde sadece zaman dağılımı yüklemektedir. Dolayısıyla /-TEK + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi, tümceye sadece (a) okuması kodlamaktadır.

4.2.4 Değişmeli ve El Dışı Hareketler

Değişmeli ve el dışı birleşimsel hareket türleri, /-TEK + ED/'den daha az görülmektedir ve aynı /-TEK + ED/ türünde kullanılan el dışı araçların aynısının /-DEĞ/ hareketi ile beraber kullanıldığı da görülmüştür. Bu bölümde, verilerde bulunan tümceler kullanılarak bütün /-DEĞ + ED/ birleşimsel çoklu eylem türleri aktarılacaktır.

4.2.4.1 Değişmeli ve yanak şişirme (DEĞ + YŞ) hareketleri

/-DEĞ + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi, bu türde verilerde içerisinde en sık karşılaşılan birleşimdir. Verilerde karşılaşılan 8 kullanımın 3'ü (a) okuması, geri kalanı ise (c) okuması almaktadır. Örnek (64)'te kullanılan /-DEĞ/ hareketi, farklı eylemlerin gerçekleştirilmesi anlamını alırken hareketin aynı nesneye uygulanması nesne ya da özne dağılımına engel olmaktadır. /-YŞ/ belirleyicisinin kullanılması bu örnekte direkt zaman üzerinde bir dağılım vermektedir ve bu birleşimle KESMEK eylemi tekrarlanan bir eylem olayından oluşarak tümce (a) okuması almaktadır. Bu tümce *aynı anda farklı odunların kesilmesi*, ya da *farklı zamanlarda farklı odunların kesilmesi* okumasını alamaz.

64) BEN KULAK^ASMAMAK ODUN KESMEK -DEĞ-YŞ

'Ona kulak asmadım, odun kesmeye devam ettim.' √(a) *(b) *(c)

[06-015:00:01:16 -00:01:18]

Resim 23: KESMEK -DEĞ-YŞ

Verilerde karşılaşılan, (c) okuması alan /-DEĞ + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin kullanımında ise, /-DEĞ/ hareketinin özne ya da nesne dağılımını yüklediği ve /-YŞ/ hareketinin zaman kodladığı, ikisinin birleşimiyle de tümcelerin (c) okuması aldıkları görülmektedir. Örnek (65)'e bakıldığında, GELMEK işaretinde kullanılan /-DEĞ + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicileri, tümceye *birçok turistin farklı zamanlarda geldiklerini gördü* anlamını kodlamaktadır. Bu tümce *bir turistin bir kere gelmesi* anlamını taşıyamaz.

65) TURİST GELMEK-DEĞ-YŞ BEN GÖRMEK

'Turistlerin geldiğini gördüm.' *(a) *(b) √(c)

[72-004:04:19.73-04:22.08]

Resim 24: GELMEK-DEĞ-YŞ

Verilerde karşılaşılan /-DEĞ + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi tümceye zaman dağılımı verirken, bazı tümcelere zamanla birlikte katılımcı / nesne dağılımı da verebildiği görülmektedir. Dolayısıyla karşılaşılan örneklere bakıldığında, bahsedilen birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi tümceye işlevsel açıdan (a) ve (c) okumaları kodlamaktadır.

4.2.4.2 Değişmeli ve Beden Kaydırma (DEĞ + BK) Hareketleri

Değişmeli ve beden kaydırma, verilerde sadece beş kere görülmüştür. /-DEĞ/ hareketinin katılımcı dağılımı kodlamasıyla /-BK/'nin, hem katılımcı hem de bazı durumlarda

zaman dağılımı kodlamasının birleşiminde (b) ve (c) okumaları aldığı görülmektedir. Örnek (66)'da, /-DEĞ + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicilerinin kullanıldığı GÖRMEK işareti, farklı nesnelere *aynı zamanda görmek* ya da *farklı zaman dilimlerinde görmek* anlamlarını yükleyebilmektedir. Dolayısıyla bu örnekte /-DEĞ + BK/ birleşimsel belirleyicisi tümceye (b) ve (c) okumalarını kodlamaktadır.

66) ELBİSE AYAKKABI MODA ALMAK BEN GÖRMEK-DEĞ-BK

'Elbise ayakkabı alıyorlar gördüm.' *(a) √(b) √(c)

[21-002:00:03:51-00:03:53]

Resim 25: GÖRMEK-DEĞ-BS

Bu bağlamda, verilerde karşılaşılan örnekler ve danışmanlardan alınan geri dönütlerde, /-DEĞ + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin kullanımının anlamsal boyutta tümceye hem katılımcı dağılımı hem de zaman ve katılımcı dağılımı yükleyerek (b) ve (c) okumalarını kodladığı görülmektedir.

4.2.5 Yay ve El Dışı Hareketler

Yay ve el dışı hareketlerden oluşan birleşimsel çoklu eylem türleri en az görülen türdür ve toplamda sadece 8 tümcede karşılaşılmıştır. Diğer /-ED/ birleşimsel türlerde kullanılan aynı el dışı işaretler, bu türlerde de görülmektedir. Bu bölümde, verilerde var olan tümceler eşliğinde söz konusu türlere değinilecektir.

4.2.5.1 Yay ve Beden Kaydırma (YAY + BK) Hareketleri

Yay ve beden kaydırma, verilerde sadece bir tümcede karşılaşılmıştır. Bu tümcenin, tek başına kullanılan /-BK/ çoklu eylem belirleyicisinin aksine zaman dağılımı değil, zaman ve katılımcı / nesne dağılımı kodladığı görülmektedir. Örnek (68)'de /-YAY + BK/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilen BAKMAK işareti, katılımcı dağılımı ve zaman dağılımı kodlayarak, *farklı zamanlarda farklı kişilere bakmak* anlamını yüklemektedir, dolayısıyla bu tümce (c) okumasını almaktadır.

68) BEN AİLE BAKMAK-YAY-BK SAĞIR BİR VAR

'Aileme bakıyorum ve tek bir sağır var.' *(a) *(b) √(c)

[65-004:09:35.38-09:39.90]

Resim 26: BAKMAK-YAY-BK

Verilerde bir örnekte karşılaşılan /-YAY + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi, verilen örnekte görüldüğü gibi tümceye zaman ve katılımcı / nesne dağılımı katmaktadır.

4.2.5.2 Yay ve Yanak Şişirme (YAY + YŞ) Hareketleri

Yay ve ağız şişirme hareketlerine verilerde dört kere karşılaşılmıştır ve bu tümcelerin hepsi (b) okuması almaktadır. Örnek (69)'da /-YAY + YŞ/ hareketleriyle üretilen ULAŞMAK işareti, katılımcı dağılımı alarak, belirli süre içinde *birçok kişiye / yere telefonla ulaşmak*

anlamını almaktadır. Dolayısıyla bu tümcede kullanılan /-YAY + YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi tümceye (b) okuması vermektedir.

69) BİR+DK TELEFON^ARAMAK ULAŞMAK-YAY-YŞ

‘Aradı bir dakikada birçok yere ulaştı telefonla.’ *(a) √(b) *(c)

[33-002:00:06:03-00:06:04]

Resim 27: BAKMAK-YAY-YŞ

İncelenen verilerde karşılaşılan /-YAY + YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi, uygulandığı sözcüğe katılımcı / nesne dağılımı yüklemektedir. Dolayısıyla İşlevsel olarak tümceye (b) okuması kodlamaktadır.

4.3 Değerlendirme

Bu tezin çıkış noktasını oluşturan araştırma soruları, bu bölümde çalışmanın bulgularına dayanarak yanıtlanacak, devamında araştırma soruları dışında karşılan bir takım durumlara değinilecektir.

1) Derlem üzerinden ulaşılan çoklu eylemin yapısal ve işlevsel görünümleri betimlendiğinde, TİD çoklu eylem olgusuna dair nasıl bir sınıflandırma oluşturulabilmektedir?

Çalışmada incelenen verilerde görülen ve kullanılan sözcüklere çoklu eylem okuması kodlayan biçimbirim türleri arasında, kısıtlı da olsa alanda yapılmış çalışmalarda daha önce görülmemiş olan bazı türler ile karşılaşılmıştır. Bu durum, mevcut çalışmada kullanılan derlemin, 26 farklı ilden elde edilen veriden daha fazla değişke ve daha fazla doğal veri sunmasına dayanmaktadır. Doğru bir sınıflandırma oluşturmak amacıyla verilerde karşılaşılan çoklu eylem türleri yapısal türler altında gruplandırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, uygun gruplandırmalar yapılarak, bulgularda karşılaşılan türler 3 yapısal türde birleştirilmiştir. İlk tür olan bağımsız yineleme türü, tek çoklu eylem belirleyicisinin kullanıldığı türdür. İkinci yapısal tür ise el dışı yineleme türüdür, bu tür de tek başına kullanılan el dışı çoklu eylem belirleyicilerden oluşmaktadır. Üçüncü tür olan birleşimsel yineleme türü ise, birden fazla çoklu eylem belirleyicisinin birlikte kullanıldığı çoklu eylem türüdür. Çalışma kapsamında oluşturulan sınıflandırma Tablo (11)'de sunulmuştur. Diğer yandan, bulgular Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin çoklu eylem yapılarında işlevsel açıdan ileri sürdüğü üç dağılımsal görünüm açısından incelenmiş ve sınıflandırmada her TİD çoklu eylem türünün taşıdığı anlamsal okumalar belirtilmiştir.

Tablo 11: TİD Çoklu Eylem Sınıflandırması Ve Anlamsal Kodlaması

Yapısal Tür	Çoklu Eylem Türü	Anlamsal Okuma
Bağımsız Yineleme	TEKRARLI	a) ✓ b) × c) ×
	YAY	a) × b) ✓ c) ✓
	DEĞİŞMELİ	a) ✓ b) ✓ c) ✓
	2EL	a) ✓ b) ✓ c) ×
El dışı Yineleme	YANAK ŞİŞİRME	a) ✓ b) ✓ c) ✓
	BEDEN KAYDIRMA	a) ✓ b) × c) ×
Birleşimsel Yineleme	TEKRARLI + YAY	a) × b) ✓ c) ✓
	TEKRARLI + 2EL	a) ✓ b) × c) ✓
	YAY + 2EL	a) × b) ✓ c) ×
	TEKRARLI + BEDEN KAYDIRMA	a) ✓ b) ✓ c) ✓
	TEKRARLI + YANAK ŞİŞİRME	a) ✓ b) × c) ×

DEĞİŞMELİ + YANAK ŞİŞİRME	a) ✓ b) × c) ✓
DEĞİŞMELİ + BEDEN KAYDIRMA	a) × b) ✓ c) ✓
YAY + BEDEN KAYDIRMA	a) × b) × c) ✓
YAY + YANAK ŞİŞİRME	a) × b) ✓ c) ×

İşaret dillerinde yineleme olgusuna el kullanımı açısından bakıldığında, iki el kullanımının iki türde görüldüğü ileri sürülmektedir; (i) tek elli işaretlerin eşzamanlı olarak iki elle üretilmesi ve (ii) iki elin ardıl olarak üretilmesi[5] (Burkova & Filimonova, 2014; Kimmelman, 2018). Ayrıca, iki elli kullanımlar işlevsel olarak sözcüğe yoğunluk ve özne çoğulluğu anlamı katmaktadır (Burkova & Filimonova, 2014; Kimmelman, 2018). Tez kapsamında incelenen verilerde karşılaşılan türler hem katılımcı hem de katılımcı + zaman dağılımı alarak (b) ve (c) okumalarını alabilmektedir. Buna ek olarak, TİD'de iki elin kullanımında (a) okuması da alınabildiği görülmektedir. Sonuç olarak, TİD'de iki elli kullanımların benzer görünümlerde söz konusu çalışmalarandan farklı olarak, işarete çoklu eylem kodladayabildiği ve eylemin kendi içyapısını da etkileyebildiği görülmüştür. Bu sonuca hem incelenen verilerde karşılaşılan örneklerle hem de sağır anadili konuşucusu danışmanların sezdirimleriyle varılmıştır.

2) TİD'de çoklu eylem yapılarında kullanılan el dışı biçimbirimi ele ait biçimbirimlere benzer dağılımsal işlev sergilemekte midir?

Tez kapsamında incelenen verilerde, ele ait çoklu eylem belirleyicileriyle birlikte ve/ya tek başına çoklu eylem kodlayan el dışı biçimbirimlerden oluşan el dışı çoklu eylem belirleyicilerle karşılaşılmıştır. Verilerde karşılaşılan el dışı çoklu eylem belirleyicileri, /-YŞ/, /-BK/ ve /-BS/[6] 'den oluşmaktadır. Ayrıca TİD çoklu eylem yapılarının yaklaşık %14 kadarını kapsamaktadır. Bu oran, çoklu eylem belirleyicilerinde el dışı hareketlerinin çoklu eylem

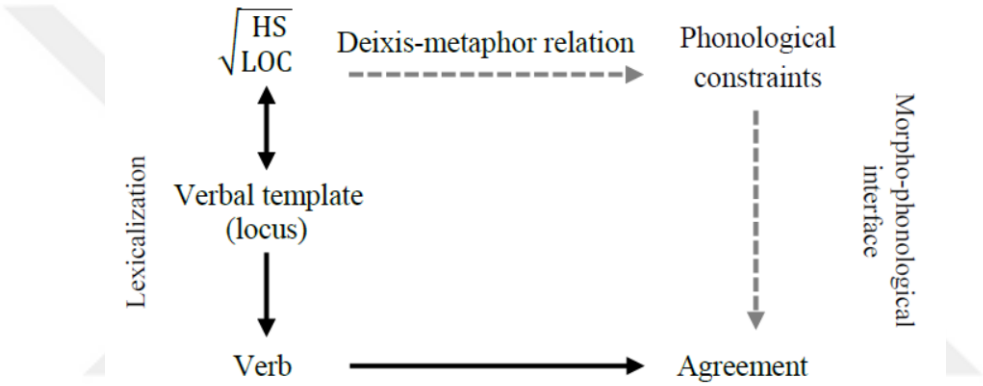
[5] İki elin ardıl olarak üretilmesi, yukarıda bahsedilen çoklu eylem türlerinden /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisidir.
[6] /-BS çoklu eylem belirleyicisinin, incelenen verilerde sadece bir örnekte görülmesi /-BS/ biçimbirminin çoklu eylem yapılarında ne denli etken olduğunu göstermediğinden, ileri sürülen sınıflandırmada ve sonuç kısmında el dışı çoklu eylem görünümlerine yer verilmemiştir.

belirtici olarak etkili olduğunu göstermektedir. El dışı işaretlerinin sözcük türleri sıklıklarına bakıldığında ve /-BK/ ve /-YŞ/ bütün çoklu eylem belirleyiciler ile karşılaştırıldığında, en çok farklı eylem türleri ile kullanılan belirleyiciler olduğu görülmektedir. /-TEK/ = 308, /-DEĞ/ = 113, /-YŞ/ = 34, /-YAY/ = 28, /-BK/ = 6, /-2EL/ = 10. El dışı çoklu eylem belirleyicileri, ele ait belirleyicilerden daha fazla türde kullanılmasının yanı sıra, /-TEK + YAY/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicilerine yakın sayısal verilere sahiptir. El dışı çoklu eylem belirleyicileri, birleşimsel yapılarda iki belirticinin kullanılması durumunda anlamsal kapsamının (*scope*) genişlemesine benzer şekilde bir özellik taşıyor olabilmektedir, ancak daha kesin konuşabilmek için el dışı çoklu eylem belirleyicilerin sözdizim-anlambilim arakesitinde anlamsal kapsamlarının incelenmesi gerekmektedir. El dışı çoklu eylem belirleyicilerinin kullanıldığı eylem türlerine bakıldığında, /-YŞ/ biçimbiriminin en sık süreç eylemleri (*process verbs*) ile kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir örnekte ise kılış eylemi (*action verb*) ile kullanılmıştır (Tablo, 11). Süreç eylemleri, çoklu eylem sürecinde sadece /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi ile kullanılmıştır. Bu ise /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicilerinin süreç eylemlerinin kendi içlerinde barındırdığı çoğulluğa çoğulluk eklemek için etkili bir belirleyici olduğunu ve bu yapıyla sınırlı olabileceğini göstermektedir.

Verilerde karşılaşılan diğer el dışı biçimbirimi olan /-BK/ hareketinin kullanıldığı eylem türlerine bakıldığında, zihinsel eylemler (*mental verbs*), durum eylemler (*state verbs*) ve kılış eylemleriyle kullanıldığı görülmüştür. Bu da el dışı hareketi olmasına rağmen kendi özellikleri ve kullanım alanları olduğunu göstermektedir. Bu biçimbirimin kullanıldığı sözcüklerin sesletim boyutuna bakıldığında, bir örnek dışında bütün işaretlerin vücut bağımlı işaretler olduğu görülmektedir. İşaret dilinin sesletim boyutunda görülen vücut bağımlı işaretler, modaliteye özgü olan işaret alanı sayesinde görülmektedir. Vücut bağımlı işaretler, işaret dilinde çoklu eylem gibi bazı olgularda farklılaşmaya yol açmaktadır. Bu farklılaşmayı daha iyi anlayabilmek adına, işaretlerin sözcüksel sürecine bakılması gerekmektedir. İşaret dilinde

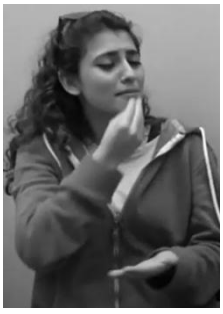
işaretlerin kök şablon ilişkisinin çift yönlü olmasıyla birlikte, işaretin özellik sınırlarını da belirlemektedir. Diğer bir deyişle, sözcüksel kök ve sesbirimsel kök, sözcükselleşme sürecinde sözcüksel şablonla birleştiğinde işaretlenebilir ve kök ile sözcüksel şablon arasında gerçekleşen çift yönlü aşamada, ikisinin özelliği ve sınırlılıkları eylemin çıkağını (*locus*) belirlemektedir (Şekil, 9) (Makaroğlu & İşsever, 2018). Kısaca, bahsedilen kök şablonda var olan çift yönlü aşama, işaretlenecek olan sözcüğün sınırlılıklarını belirlemektedir ve böylece sesbilimsel sınırlılıkların belirlenmesini sağlamaktadır.

Şekil 9: İşaret Dillerinde Eylem Uyumu için Şablon Modeli (Makaroğlu & İşsever, 2018).

Bu doğrultuda TİD'de, YEMEK ve DÜŞÜNMEK gibi işaretlerin üretiminde bazı sınırlılıklar görülmektedir. Resim (28)'ye bakıldığında, eylem uyumunun şablon modeline göre işaret, işaretçinin ağız konumunda oluşturulur ve herhangi bir üretimde bu işaretin konumu değişememektedir. Bu işaretin sadece ağız konumunda üretilebilmesi işaretin sesbilimsel sınırlılığıdır ve vücut bağımlı işaret olarak adlandırılır.

Resim 28: YEMEK

Bu sesbilimsel sınırlılıkların, çoklu eylem yapılarını kısıtladığı görülmektedir. Örneğin, BİLMEK gibi vücut bağımlı işaretlerin konumunda sınırlılık bulunması, yukarıda belirtilen /-YAY/ gibi ele ait çoklu eylem yapılarının kullanılmasına engel olmaktadır. Yani, BİLMEK işareti /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi ile çoğulluk kodlanmasına engel olmaktadır çünkü bu işaret çenede sabit kalmak zorundadır. Bu sınırlılık da, vücut bağımlı işaretlerdeki çoklu eylem yapılarında değişikliklerin sergilenmesine sebep olmaktadır. İncelenen verilere bakıldığında, Makaroğlu (2019)'un çalışmasını destekler şekilde, yukarıda belirtilen tek başına ya da birleşimsel yapılarda /-BK/ kullanımı görülmesine yol açmaktadır. Yani vücut bağımlı işaretlerin çoklu eylem alabilmesi için, işaretin üretiminde konumunu değiştirecek olan /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisi yerine, sabit konumda beden kaydırılarak üretilmesi gerekmektedir. Verilere bakıldığında tek bir örnek dışında, /-BK/'nın vücut bağımlı çoklu eylem işaretlerinde kullanıldığı görülmüştür. /-BK/'nın vücut bağımsız işaret ile kullanıldığı tek örnek olan (70)'e bakıldığında, ÇIKMAK işareti konum itibariyla vücuda bağımlı olmamasına karşın bu işaretin bedenin yana doğru eğilmesiyle üretildiği görülmektedir.

70) ŞİMDİ DÜKKAN ÇIKMAK-TEK-BK ÇOĞALMAK
'şimdilerde bir sürü farklı dükkânlar var.' *(a) √(b) *(c)

[48-019:00:02:09-00:02:10]

Resim 29: ÇIKMAK-TEK-BK

Sesbilimsel sınırlılık ile meydana gelen ve sabit konum içeren işaretlere çoklu eylem yüklemek için /-BK/'nın kullanılmasına ilişkin güzel bir örnek olan Örnek (71), EMİR VERMEK işaretidir. EMİR VERMEK işaretinde 3. Kişi ve 1. Kişi arasında bir uyum söz konusu olduğundan, dış konumdan iç konuma yani işaretçiye gelen bir hareketle sabit konum işaretçide bulunmaktadır. Dolayısıyla bu işarette bulunan sesbilimsel sınırlılık sonucu, işarete çoklu eylem kodlamak için hareket her işaretçiye geldiğinde işaretçinin bedenini kaydırarak /-BK/ uygulamasıyla üretim gerçekleşmektedir.

71) SONRA İŞ ÇIRAK X3EMİR^VERMEKX1-TEK-BK GÖRMEK

'Sonra çırak emir verdi.' *(a) √(b) *(c)

[58-010:00:05:20-00:05:25]

Resim 30: X3 EMİR^VERMEK X1-TEK-BK

3) Çoklu eylemde birden fazla çoklu eylem işaretleyicisinin birlikte kullanılmasında bir sınırlılık bulunmakta mıdır?

Verilerdeki çoklu eylem içeren işaretlerde sesbilimsel eşzamanlılık görülmektedir. Sesbilimsel eşzamanlılık, sesbilimsel parametrelerden herhangi birinin aynı zaman diliminde tek bir seslemde sesletilmesidir (Dikyuva, Makaroğlu ve Arık, 2015). Bulgularda aktarıldığı ve bazı örneklerde de görüldüğü gibi, iki farklı birimi temsil eden el şekillerin aynı seslem içinde sesletilmesiyle görülmektedir. Dolayısıyla Örnek (75b)'de ve Resim (42)'de görülen baskın el ve baskın olmayan elin aynı zamanda üretilmesi, sesbilimsel eşdizimlilik sergilenmesine yol

açmaktadır. Ancak her bir elin farklı sözcüksel birimi üretmesi, sözdizimsel eşzamanlılık içermektedir (bkz. Dikyuva, Makaroğlu ve Arık, 2015). Verilerde karşılaşılan birleşimsel yapılara bakıldığında ise, aynı anda farklı çoklu eylem belirleyicisinin üretilmesiyle gerçekleştirilmektedir ve buna bağlı olarak biçimbirimsel eşzamanlılık içermektedir. Örneğin /-TEK + YAY/ birleşimsel hareketine bakıldığında, işaret hem /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisi hem de /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisini aynı anda üretmektedir, dolayısıyla bir eşzamanlılık söz konusudur. Bu eşzamanlılık olgusu sayesinde birden fazla biçimbirimden oluşan birleşimsel çoklu eylem yapılarına olanak sağlanmaktadır.

Buna ek olarak, verilerde karşılaşılan /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicilerinin kullanımında özellikle bu biçimbirimin sayısı, ele ait hareketinde kullanılan hareket sayısı ile eşzamanlı olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin GELİŞMEK işaretinde iki el ters yönde kademeli olarak ilerlemektedir, /-YŞ/ biçimbiriminin sayısı ve üretimi ise el hareketleri ile uyumlu olarak tekrarlanmaktadır (Resim 30). Bu işaret üç kademeli ele ait hareketle üretildiğinde /-YŞ/ biçimbirimi eşzamanlı olarak üç kez gerçekleşmektedir.

Resim 31: GELİŞMEK$_{YŞ}$

Bu çerçevede incelenen veriler, Makaroğlu (2019) ve Quer (2019)'u destekler şekilde, eşzamanlılık özelliği sayesinde TİD çoklu eylem yapılarında iki çoklu eylem belirleyicisinin birlikte eşzamanlı olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisinin yapısal özellikleri bu eşzamanlılık olgusu sayesinde şekillenebilmektedir. Bununla birlikte sunulan istatistiklere bakıldığında, çoklu eylem yapılarının %14'ünün birleşimsel çoklu eylem belirleyicileriyle üretildiği görülmektedir. Bu da, TİD'de birden çoklu

eylem belirleyicisinin kullanılmasında bir sınırlılık bulunmadığını göstermektedir. Bu birleşimsel yapılara işlevsel boyutta bakıldığında ise, genel olarak iki biçimbirimin kullanımındaki anlamsal kodlamalarda farklılık sergilenebileceği söylenebilmektedir.

4.3.1 Çoklu Eylem Ve Gösterimsellik İlişkisi

Alanda yapılan birçok çalışma çoklu eylem ile gösterimsellik arasında ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir (Rubino, 2005; Fischer, 2011; Kuhn & Aristodemo, 2017). Diğer bir deyişle, çoklu eylem yapılarının mantıksal anlamla beraber görsel olarak da anlamı aktardığını, dolayısıyla çoklu eylemin gösterimsel etkileri de olduğundan bahsedilmektedir. Kimmelman (2018)'e göre işaret dillerinde kullanılan gösterimsellik, yinelemenin evrensel teorisine ve çoklu eylemin betimlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde karşılaşılan çoklu eylem görünümleri ve okumaları incelendiğinde, önceki çalışmaları destekleyecek şekilde, çoklu eylem yapılarında gösterimsellik ilişkisi bulunduğu görülmektedir.

İncelenen TİD verilerine bakıldığında, Kuhn & Aristodemo (2017)'nin LSF için bahsettiği yinelemenin hızlı-yavaş ile yavaşlamayı, yavaş-hızlı ile de hızlanmayı gösterimsel olarak aktardığına dair bulgulara benzer bir bulguya rastlanılmıştır. Çalışma kapsamında Örnek (72) 'de görülen BİSİKLET^KULLANMAK işaretini, işaretçinin yinelemeyi başta yavaş, daha sonra hızlı, daha sonra ise tekrar yavaş bir şekilde ürettiği görülmektedir. Bu da, gösterimsel olarak işaretçinin bisikleti sürerken hızlandığı, sonrasında da yavaşladığı bilgisini aktarmaktadır.

72) AĞLAMAK BİSİKLET^KULLANMAK –TEK (YAVAŞ-HIZLI-YAVAŞ)

'Ağlamaya başladım, hem bisiklet sürdüm hem ağladım.' √(a) *(b) *(c)

[34-019:04:50.44-04:52.63]

Resim 32: BİSİKLET^KULLANMAK –TEK(YAVAŞ-HIZLI-YAVAŞ)

Hızlı ve yavaş yinelemenin gösterimsellik ilişkileri güçlü olmakla birlikte, ikisi de TİD çoklu eylem yapılarında fazlaca görülmektedir. Örnek (73)'de KOŞMAK işaretini hızlı sesleterek, 'topu yakalamak için hızlıca koşup yakaladığı' anlamı yüklenmektedir. Bu tümcede KOŞMAK işareti yinelenirken, hızlı bir biçimde üretilmesi de gösterimsel olarak koşma eyleminin hızlı gerçekleştirildiği bilgisini aktarmaktadır. Dolayısıyla bu iki örneğe ve verilerde bulunan diğer örneklere bakarak, çoklu eylem içerip yinelenen eylemlerde, hızlı ve yavaş yinelemenin bulunması aynı LSF'de olduğu gibi TİD'de de hızlı ve yavaş yinelemenin gösterimsel bir aktarım içerdiğini göstermektedir.

73) BEN GOL KOŞMAK-TEK(HIZLI) YAKALAMAK ATMAK

'Topu attığında koşarak topu yakaladım attım.' √(a) *(b) *(c)

[26-009:00:00:35-00:00:39]

Resim 33: KOŞMAK-TEK(HIZLI)

TİD çoklu eylem yapılarında karşılaşılan ve gösterimsellikle bağlantısı olan bir diğer görünüm ise, işaret alanın kullanımı ile çoklu eylem yapılarında gerçekleşen üretimlerin sözcüğe metaforik bir görünüm aktarmasıdır. Bu konuyu biraz daha açmak gerekirse, TİD zaman - metafor ilişkisinde, işaretçinin önündeki alan *gelecek*, arkasındaki alan *geçmiş* ve bulunduğu yer ise *şimdi* kavramlarına gönderimde bulunmaktadır. Buna ek olarak, işaret dillerinde zaman çizgisi üzerinde biçimbilimsel değişikliklerle zaman dilimleme olanağı bulunmaktadır (bkz. Güçlütürk, 2018). Dikkat çeken nokta ise ileri sürülen sınıflandırmalardır, çoklu eylem yapılarına benzer olarak zaman çizgisi üzerinde zamanı belirtebilmek ya da zamanda dilimleme yapabilmek için işaret dillerinde yavaş hareket, tekrarlanmış hareket, dairesel hareket ve hareket + devinimin gerçekleşmesi gerektiği görülmüştür (bkz., Güçlütürk, 2018).

Bu çalışmada yer alan çoklu eylem belirleyicilerine bakıldığında ise, metaforik zaman kodlamasına benzer olarak, tekrarlama, yavaş ve dairesel hareketlerin kullanılmasıyla beraber bu belirleyicilerin eylemlere zamansal dağılım da kodladığı görülmektedir. Resim (34)'de ASL'de GELECEK işareti tekrarlanmış hareket ile gösterilmektedir, bu işarette hareketin tekrarlanması daha uzun bir süre kodlamaktadır. Resim (35)'de ise (a) okuması alan, çoklu eylem içeren GİTMEK^GELMEK işaretidir, burada işaretin tekrarlanması o eylemin düzenli ya da belirli aralıklarla tekrarlanmasını kodlamaktadır. İki işaret karşılaştırıldığında, hareketin tekrarlanması sürenin uzunluğunu ifade etmektedir, bu sürenin uzunluğu eylem ulamlı bir sözcüğe uygulandığında, 'bir eylemin uzun sürede yapılmasını / tekrarlanması' anlamını kodlamaktadır.

Resim 34: ASL: GELECEK

Resim 35: TİD: GİTMEK^GELMEK

İncelenen verilerde karşılaşılan ve metaforik görünüm sergilediği düşünülen bir başka görünüm ise, işaretin ileriye doğru tekrarlanmasıdır. İleriye doğru yönelim içeren /-YAY$_{ileri}$/[7] hareketi, uzamsal alan üzerinde bir hareket içermesi sebebiyle /-YAY/ çoklu eylem belirticileri türünün içinde yer almaktadır. /-YAY$_{ileri}$/ görünümünün tek başına, /-TEK + YAY$_{ileri}$/ ve /-YAY$_{ileri}$ + YŞ/ birleşimsel yapılarında da kullanıldığı görülmektedir. Verilerde tek ve birleşimsel yapılarda toplamda 10 tümcede /-YAY$_{ileri}$/ hareketinin kullanıldığı görülmektedir. Örnek (74)'de görülen MAAŞ^ÖDEMEK işaretinde, ÖDEMEK işareti gerçekleştiği konumdan ileri doğru[8] gidip ikinci bir konumda tekrarlanır, yine ileri doğru gidip üçüncü bir konumda tekrarlanır. Bu görünüm ise metaforik olarak zaman çizgisinde belirli bir zamanda eylemin gerçekleştiğini ve belirli bir süre sonra tekrar gerçekleşeceğini kodlamaktadır. Yani eyleme bakıldığında, periyodik olarak gerçekleşen 'maaşın ödenmesi'nin, zaman çizgisi üzerinde

[7] Bu görünüm bir tür olmamakla birlikte, /-YAY/ biçimbirimiyle karışmaması adına burada /-YAYileri/ hareketi olarak bahsedilecektir.

[8] Görselde işaretçinin /-YAY/ biçimbiriminde olduğu gibi sağ yöne doğru gerçekleştirildiği görülmektedir, ancak bu işaretin /-YAY/ biçimbirimi içeriyor olması için el şeklinin işaretçinin önüne doğru hizalanması ve yanlamasına bir hareket içermesi gerekmektedir. Bu işaret el şeklinin önüne doğru bir hareket içermektedir, dolayısıyla işaretin ileriye doğru tekrarlandığı söylenebilir.

tekrarlanmasının kodlandığı görülmektedir. /-YAY$_{ileri}$/ hareketinin bu sözcüğe yüklediği anlam: *maaş ödenir, 1 ay sonra tekrar maaş ödenir, sonra 1 ay sonra tekrar maaş ödenir* şeklindedir.

74) MAAŞ BİR AY BİR^AY X1MAAŞ^ÖDEMEKX3-TEK-YAYileri

‘Her ay maaş alıyor.’ √(a) *(b) *(c)

[35-028:02:02.51-02:04.33]

Resim 36:MAAŞ^ÖDEMEK-TEK-YAYileri

Örnek (74)’de olduğu gibi, verilerde karşılaşılan bütün /-YAY$_{ileri}$/ çoklu eylem belirleyicilerinin sözcüklere çoklu eylemi zaman dağılımı ile verdiği görülmektedir. Aşağıdaki şekilde, bu eylemin zaman çizgisindeki görünümü verilmiştir (Şekil, 10).

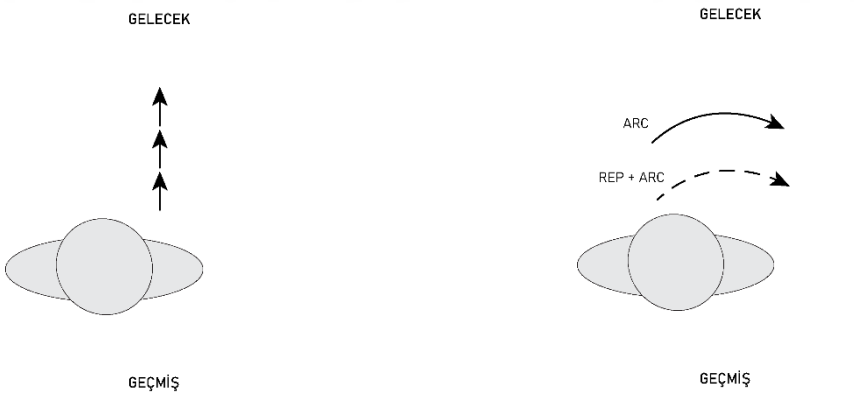
Şekil 10: Eylemin Zaman Çizgisinde Görünümü

Bu görünümün, TİD’de çoklu eylem kodlayan /-YAY/ ve /-TEK + YAY/ çoklu eylem belirleyicilerine benzer şekilde zaman üzerinde bir dağılım kodladığı görülmektedir. Yukarıda verilen örneklere de bakıldığında, /-YAY/ hareketi metaforik olarak zamanın belirlenmesinden

ziyade dağılımı yansıtırken, /-YAY$_{ileri}$/ ise zaman çizgisi üzerinde periyodik bir şekilde tekrarlanan olay / eylem yansıtmaktadır. Şekil (11a & 11b), iki zaman dağılım~~lar~~ını aktarmaktadır, bu şekillerde işaretçi ve işaretçinin işaret alanı ilişkisi gösterilerek, işaret alanında /-YAY/, /-TEK + YAY/ ve /-YAY$_{ileri}$/ hareketlerinin aktarılması sergilenmektedir. Kavramsal metafor kuramı açısından işaretçinin önü gelecek, arkası ise geçmişi temsil etmekte olduğu ve işaret alanında gerçekleştirilen hareketlerin metaforik olarak zamansal kodlama sağladığı görülebilmektedir. Şekil (11a)'daki ileri doğru tekrarlanan işaret ise /-YAY$_{ileri}$/ hareketinin metaforik olarak zaman çizgisinde periyodik şekilde bir olayın gerçekleşmesini aktarmaktadır. Şekil (11b)'ye bakıldığında, metaforik olarak işaret alanında gerçekleşen /-YAY/ ya da /-TEK + YAY/ hareketleri, zaman çizgisinin aksine yanlamasına doğru yapılan bir hareket içerir ve bu çoklu eylem kodlayan hareketler ise işarete (c) okumasını verir, yani zaman ve/ ya da katılımcı ve zaman dağılımı kodlamaktadır.

Şekil 11: a) YAY$_{ileri}$ Türlerinde Zaman Görünümü, b)YAY ve TEK + YAY Zaman Görünümü

Bu çerçeveden verilere ve çoklu eylem olgusuna bakıldığında, çoklu eylem olgusunun uzamsal alanda kullanımı hem işaret ile kavramın gösterimsellik ilişkisini artarmakta hem de zamansal açıdan metaforik görünümüne yol açmaktadır. Bu görünümde ise, "Çoklu eylem yapısının metaforik yapı üzerine bir etkisi var mı?" sorusu karşımıza çıkmaktadır. Yoksa, "Metaforik yapı çoklu eylem olgusundaki yapısal görünümü mü etkilemektedir?" Buradan yola çıkıldığında, uzamsal alanda çoklu eylem yapılarının işaret alanı üzerinde bulunan metaforik

yapı ile örtüşmesi sebebiyle /-YAY$_{ileri}$/, /-YAY/ ve /-TEK + YAY/ hareketlerinin var olmasına yol açma ihtimali olduğu düşünülebilir ancak kesin konuşmak için çoklu eylem ve zamansal metafor etkileşimin daha detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir.

4.3.2 Araştırma Kapsamında Karşılaşılan Kimi Gözlemler

4.3.2.1 Eylemcil Yapılarda Çoklu Eylem

Börstell (2011) yinelenen eylemcil yapılarda en sık; çoklu eylem, süren olay, jenerik olay ve yoğunlaştırma kodladığını ortaya koymuştur. Çoklu eylemin iç ve dış çoğulluklarını barındırdığını ileri sürmektedir. Çalışmasında incelediği verilerde AYNI ve TEKRAR işaretleriyle birlikte alıntılamayı, yani başka birisinin sözlerini aktarmadaki yinelenen eylemcil yapıları karşılaşmıştır; ancak Börstell (2011)'e göre bu sözcüklerin / işaretlerin tam eylemcil olarak görülmesi tartışmalıdır. Böyle olmasına rağmen bu işaretlerin yinelenmesini dikkate almıştır. Çalışmasında yer verdiği bu yarı eylemcil yapıların görünümlerine kısaca değinilecek olursa; (i) sözlerin aktarılmasında SSL'de aktarılan sözcük ya da öbek en az iki kere tekrarlanmaktadır, ayrıca tekrarlanma sayısınca el-dışı yineleme olan /swe/ buna eşlik etmelidir. (ii) yineleme içeren AYNI işareti ise verilerde AYNI++ ve AYNI+++ şeklinde iki biçimde görülmüş, yani bu işaret iki ya da üç defa tekrarlanmıştır ve sayısınca el dışı yineleme ile beraber sesletilmiştir. (iii) verilerde sadece üç kez kullanılmış ve yinelenmiş AYNI işareti, 'bahsedilen olayın aynı biçimde birçok defa tekrarlanması' anlamını kodlamaktadır. TEKRAR işareti yinelendiğinde yinelenen AYNI sözcüğü ile aynı anlam kodlamaktadır ve AYNI işareti gibi 2 ya da 3 tekrarlamaya eşlik eden /swt/ ile görülmektedir.

Bu çalışmanın kapsamında incelenen verilerde Börstell (2011)'in çalışmasında görülen yarı-eylemcil yapılarına benzer şekilde, yineleme ile çoklu eylem alan işaretler karşılaşılmıştır. Bu çalışmada karşılaşılan yarı eylemcil işaretler şöyledir; VAR, AYNI ve TEKRAR. Bu bölümde, verilerde karşılaşılan bu işaretlerin görünümleri aktarılacaktır.

4.3.2.1.1 Eylemcil Yinelemesi: VAR İşareti

Börstell (2011)'in çalışmasında, VAR işaretinin yinelenmesine dair bir bilgi verilmediğinden, verilerinde böyle bir örnekle karşılaşılmadığı düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde, yinelenen VAR sözcüğü ile fazlaca karşılaşılmıştır. Yineleme içeren VAR işareti, verilerde 27 kez görülmüştür, ancak /-TEK/ ile görülen işaretlerin çoklu eylem taşımadığı, yoğunluk gibi yinelemenin farklı işlevlerini taşıdığı görülmüştür. Bu çalışma çoklu eyleme odaklandığı için, /-TEK/ içeren VAR işaretlerine yer verilmeyecektir. Verilerde yinelenen ve çoklu eylem alan VAR işareti dört farklı biçimde görülmektedir; /-YAY/, /-TEK + YAY/, /-DEĞ/ ve /-TEK + BK/. Bu dört farklı biçim aşağıdaki örneklerde görülebilir (75a-d).

75) a. YEMEK VAR2-YAY YARAMAZ

'Çeşitli yemek var ama yaramıyor.' *(a) √(b) *(c)

[22-016:00:08:26-00:08:27]

Resim 37: VAR2-YAY

b. ESKİ GİBİ^DEĞİL ESKİ HİÇ VAR-TEK+O-YAY YETMEK

'Eskiden böyle değildi, eskiden hiç yoktu şimdi var.' *(a) √(b) *(c)

[06-003:00:03.30-03:33.37]

Resim 38:VAR-TEK+O-YAY

c. BİRAZ EKSİ İŞARET YANLIŞ VAR-DEĞ

‘İşaret dili bilgisinde bazı eksiklikleri var.’ *(a) √(b) *(c)

[58-004:09:11.19-09:13.52]

Resim 39: VAR-DEĞ

d. DİĞER VAR-TEK-BK

‘Başkalar da var.’ *(a) √(b) *(c)

[61-015:03:46.66-03:49.37]

Resim 40: VAR-TEK-BK

Bulgularda bulunan VAR işaretindeki görünümlere tek tek bakılacak olursa, /-YAY/ ile üretilen VAR işareti (75a), bütün verilerde sadece bir kez görülmüştür ve bu işaret görsel (41)'de de görülebileceği gibi VAR işaretinin bir değişkesi durumundadır. Genel olarak kullanılan ve diğer örneklerde de yer alan VAR işaretinin birinci değişkesi, vücut bağımlı bir işarettir dolayısıyla sesbilimsel sınırlılıklardan dolayı bu işaretler /-YAY/ hareketi ile üretilemez. Yani, böyle bir kullanımın VAR işaretinin bu değişkesi ile kullanımı mümkündür. Buradaki /-YAY/ kullanımı, 'birden fazla çeşitte yapılmış yemeklerin var olduğunu' anlatmaktadır. Dolayısıyla VAR işareti ile beraber kullanılan /-YAY/'in (b) okuması aldığı söylenebilir. İkinci biçim ise (75b), verilerde sadece beş kez kullanılmıştır. Bu biçim yukarıda bahsedilen eşsüremli üretimle, baskın olmayan elin göndergeyi kodladığı yapılara bir örnektir. Bu örneğe ait resimde (Resim, 42) görülebileceği gibi, eşzamanlı olarak baskın el VAR işaretini tekrarlamaktadır. Yinelenen VAR işareti zaman üzerinde bir kodlama gerçekleştirirken, baskın olmayan el O İŞARETİNİ /-YAY/ hareketi ile gerçekleştirerek katılımcı dağılımı kodlamaktadır. İkisinin birleşimi ile *birçok farklı kampın farklı zamanlarda var olması* anlamını aktararak (c) okumasını almaktadır. Üçüncü biçim ile (75c), verilerde sadece bir kez karşılaşılmıştır. Resim (43)'de görülebileceği gibi, baskın olan el ve baskın olmayan el sırasıyla VAR işaretini gerçekleştirmektedir, bu ise *farklı hataların var olduğu* anlamını kodlamaktadır ve dolayısıyla (b) okumasını almaktadır. Son olarak dördüncü biçim ise (75d), verilerde sadece bir kez görülmüştür. Resim (44)'te görülebileceği gibi, bu işaret de VAR /-TEK/ hareketi ile üretilmektedir ve VAR işareti tekrarlanırken beden sağ yöne doğru eğilerek /-BK/ görünümünü sergilemektedir. Bu tümcenin

/-TEK + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi ile üretilmesi, eylemlerde görülen /-TEK + BK/ birleşimsel yapıları ile aynı şekilde işarete (b) okuması vermektedir.

4.3.2.1.2 Eylemcil Yinelemesi: AYNI İşareti

Börstell (2011)'in çalışmasında AYNI işareti üç kez görülmüştür. Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde, yineleme içeren AYNI işareti 13 kez görülmüştür. Verilerde yinelenen AYNI işareti dört farklı biçimde görülmektedir; /-TEK/, /-YAY/, /-TEK + YAY/ ve /-YAYileri/. Bu dört farklı biçime aşağıdaki örnekler verilmiştir (76a-e).

76) a. BEN ÇİLE ZEYTİN ÇALIŞMAK AYNI-TEK

'Ben hep aynı çileyle zeytinle çalıştım.' √(a) *(b) *(c)

[17-002:00:04.64-00:04.96]

Resim 41: AYNI-TEK

b. AMCA DEDE GENETİK-TEK KALP DAMAR AYNİ-YAY

'Kalp sorunu, amcam, dedem akrabalarımda aynı genetik bu.' *(a) *(b) √(c)

[10-002:08:07.37-08:11.75]

Resim 42: AYNI-YAY

c. ESKİŞEHİR İKİ AYNI-TEK-YAY

‘Eskişehir’de aynı ikisi.’ *(a) *(b) √(c)

[42-005:00:54.07-00:55.57]

Resim 43: AYNI-TEK-YAY

d. ÜÇ SENE SONRA AYNI-İLERİ

‘Üç sene sonra bir şey değişmedi.’ √(a) *(b) *(c)

[58-010:06:11.70-06:14.81]

Resim 44: AYNI-İLERİ

Bulgularda yer alan AYNI işaretinin görünümlerine tek tek bakılacak olursa, tümce (76a)'da görülen /-TEK/ ile üretilen AYNI işareti, işaretin tekrarlanmasıyla gerçekleşmektedir. Bu yinelemenin tümceye kattığı anlama bakıldığında, 'çalışma durumunun aynı şekilde devam ettiği' bilgisini aktarmaktadır, dolayısıyla da (a) okuması almaktadır. Bu görünüm bize /-TEK/ yinelemesinin eylem ulamlı sözcüklerde olduğu gibi eylemcil yapılarda da aynı şekilde çoklu eylem kodladığını ve aynı okuma sağladığını göstermektedir. Tümce (76b)'de görülen AYNI işareti /-YAY/ ile gerçekleştirildiğinde, aynı eylem ulamlı sözcüklerdeki etki görülmektedir. Yani, bu tümcede zaman ve katılımcı dağılımı anlamını kodlamaktadır, dolayısıyla (c) okumasını almaktadır. Tümce (76c)'de görülen AYNI işareti, üçüncü yineleme aracı olan /-TEK + YAY/ ile kullanıldığında aynı eylemlerde olduğu gibi katılımcı ve zaman kodladığı görülmektedir, dolayısıyla (c) okuması almaktadır. Son örnek olan (76d)'de ise /-YAYileri/ hareketi kullanılmıştır, bu görünümün metaforik olarak süreyi ifade ettiği görülmektedir ve tümceye (a) okuması kodlamaktadır.

Bu bölümde aktarılan eylemcil yapılarda görülen /-TEK/, /-TEK + YAY/, /-YAY/, /-DEĞ/, /-YAYileri/ ve /-TEK + BK/ kullanımlarının bu eylemcil yapılara çoklu eylem kodladığı aktarılmıştır. Elde edilen bulgular, SSL ile karşılaştırılacak olursa, Börstell (2011) SSL'nin çoklu eylem kodlayan yapılarının /-DEĞ/ ve /-TEK/ olduğunu, eylemcil yapılarda çoklu eylem kodlamalarının ise /-TEK + SWE/[9] olduğunu ortaya koymuştur. TİD'de ise, temel çoklu eylem

[9] SWE SSL'de çoklu eylem yapılarında görülen bir el dışı biçimbirimidir.

belirleyicileri olan /-TEK/, /-TEK + YAY/, /-YAY/, /-DEĞ/, ve /-TEK + BK/ hareketlerinin, hem eylem ulamlı sözcüklerde hem de eylemcil yapılarda çoklu eylem kodlamak için kullanıldığı görülmüştür. SSL'de görülen /-SWE/ tekrarlama sayısı da, /-TEK/'e eşlik eden sayıda gerçekleştirilen bir ağızlama hareketidir, bu el dışı yineleme türü çoklu eylem yapılarında kullanılmamaktadır; sadece eylemcil yapılarda bulunmaktadır. TİD'de ise eylemcil yapılarda herhangi bir ağızlama görülmemektedir.

4.3.2.1.3 Eylemcil Yinelemesi: TEKRAR İşareti

Çalışmada incelenen son eylemcil türü de TEKRAR işaretidir. Börstell (2011)'in çalışmasında, TEKRAR işareti beş kez görülmüştür. Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde, TEKRAR işaretine dört kez rastlanmıştır. Verilerde yinelenen TEKRAR işareti iki farklı biçimde görülmektedir; /-TEK/ ve /YAVAŞ/. Bu iki farklı biçim aşağıdaki örnek tümceler üzerinden görülebilir (77a & 77b).

77) a. FAZLA SEVMEK YEMEK TEKRAR-TEK

'Yemeği çok seversem tekrar yiyorum.' √(a) *(b) *(c)

[48-002:01:15.95-01:17.54]

Resim 45: TEKRAR-TEK

b. REÇETE^YAZMAK VERMEK TEKRAR-YAVAŞ ONBEŞ GÜN GELMEK

‘Reçete yazdı verdi, 15 gün sonra tekrar geleceğim.’ √(a) *(b) *(c)

[17-002:05:47.62-05:52.02]

Resim 46: TEKRAR-YAVAŞ

Bulgularda karşılaşılan TEKRAR işaretindeki görünümlere tek tek bakılacak olursa, Örnek (77a)’daki TEKRAR işareti /-TEK/ ile üretildiğinde, eylem ulamlı sözcüklerde olduğu gibi bir olayın tekrar tekrar yapıldığını, dolayısıyla çoklu eylem görünümünü sergilemektedir. Verilerde bulunan bu tümcede ise, yemek yeme eyleminin tekrarlandığı anlamını yüklenmektedir, dolayısıyla (a) okuması alınmaktadır. Örnek (77b)’de görülen YAVAŞ kullanımı, gösterimsel olarak ‘sürenin uzun bir süre olduğu’nu ifade etmektedir. Yani, bu tümcede bekleme eyleminin süresinin uzun ve tekrarlayan bir eylem anlamı olduğunu kodlamakta ve (a) okumasını almaktadır.

4.3.2.2 Dağılımsal İşlemci Olarak Çoklu Eylem Belirleyicileri

Bu bölümde, TİD’deki çoklu eylem belirleyicilerin birleşimsel çözümlemesi yapılacaktır. Geenhoven (2004)’e göre, olay çokluğu taşıyan yapılar yalın belirtisizlerin olaya göre değişmesine izin verip vermemesine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Örnek (78) 'deki, iki İngilizce tümcenin her ikisi de tekil belirsiz bir kitabı içerir. Örnek (78a)'da iki okuma alınması mümkündür - her bir okuma alt olayı farklı bir kitapla ilişkilendirilebilir; aksine Örnek

(78b)'de, hiçbir farklı okuma alınamaz, bütün olaylar aynı kitabı içermelidir. Bu zıtlık Örnek (79)'da daha belirgin hale gelmektedir. 'Tek bir çileği birden fazla yemenin mantıksızlığı' Örnek (79b)'nin kabul edilebilirliğini bozmaktadır.

78) a. John read one book every week. √birçok kitap √tek bir kitap
'John her hafta bir kitap okudu.'
b. John read one book repeatedly. *birçok kitap √tek bir kitap
'John tekrar tekrar bir kitap okudu.'

79) a. Every three seconds, John ate one strawberry. √birçok çilek √tek bir çilek
'John her 3 saniyede bir çilek yedi.'
b. *John ate one strawberry repeatedly.
'John bir çileği tekrar tekrar yedi.'

(Kuhn & Aristodemo, 2017:15-16)

Diller arası görünüme bakıldığında İngilizceye benzer şekilde Çeçen (Yu, 2003), Batı Grönland (van Geenhoven, 2004), İspanyolca (Laca, 2006) ve Kaqchikel Maya Henderson, 2017) dâhil olmak üzere birçok dilde çeşitli çoklu eylem belirleyicisinin, yalın belirsizlikte farklılığa yol açamadığı gözlemlenmektedir (Kuhn & Aristodemo, 2017). LSF'de ise zaman dağılımı üzerinden bakıldığında, HER GÜN sözcüğü ile çoklu eylem belirleyicisi /-TEK/ arasında anlamsal açıdan bir karşıtlık bulunmaktadır; ilki yalın belirsizliğin farklılaşmasına izin verirken, ikinci /-TEK/ belirleyicisi böyle bir farklılığa izin vermez. Örnek (80a)'daki tümce, 'her gün farklı bir kelime unutulduğunda' doğrudur, ancak Örnek (80b), 'aynı kelimenin birden fazla unutulmasını' gerektirir (Kuhn & Aristodemo, 2017).

80) a. EVERY-DAY JEAN ONE WORD FORGET √birçok sözcük √tek bir sözcük
'Every day, Jean forgot one word.'
'Jean her gün bir sözcük unuttu.'
b. JEAN ONE WORD FORGET-TEK *birçok sözcük √tek bir sözcük
'Jean forgot one word repeatedly.'
'Jean tek bir sözcüğü sürekli unuttu.'

(Kuhn & Aristodemo, 2017:18)

Özne dağılımında da benzer farklılıklar sergilenmektedir. ‘Her’ sözcüğü yalın belirsizliğin farklılaşmasına izin verirken, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi izin vermez. Örnek (81a)’da ‘her bireyin farklı bir kelimeyi unuttuğu’ okumasını alınmaktadır. Buna karşılık, Örnek (81b)’de / -DEĞ / çoklu eylem belirleyicisinin kullanımında ‘her öğrencinin aynı kelimeyi unuttuğu’ okumasını alınmaktadır.

81) a. STUDENT EACH FORGOT ONE WORD √birçok sözcük √tek bir sözcük
‘Each student forgot one word.’
‘Her öğrenci bir sözcük unuttu.’
b. STUDENT İX-YAY FORGOT-DEĞ ONE WORD *birçok sözcük √tek bir sözcük
‘The students forgot (the same) one word.’
‘Öğrenciler bir sözcük (aynı sözcük) unuttu.’

(Kuhn & Aristodemo, 2017:18)

Kuhn & Aristodemo (2017) bu çözümlemelere dayanarak, /-TEK/ ve /-DEĞ/ biçimbirimlerinin eylem ulamına ait olan sözcüğe olay çokluğu anlamı verdiğini ancak dağılım işlemcisi olarak görev almadığını belirtmektedir. HER ve HER GÜN sözcükleri ise, olay yüklemcilleri olarak dağılımsal işlemci görevini almaktadır.

Bu çalışma kapsamında ise, verilerde karşılaşılan HER GÜN yüklemcisinin kullanıldığı yapılar ve aynı yapıların yüklemcil bulunmadan /-DEĞ/ ve /-TEK/ çoklu eylem belirleyicileri ile üretilmiş tümcelerinin anlamsal boyutları, dağılımsallık açısından sağır danışmanlara sorulmuştur. Elde edilen görüşler üzerine, TİD’de HER GÜN yüklemcisinin kullanımı LSF’de olduğu gibi tümceye dağılımsal bir anlam yüklemekte olduğu, Örnek (82a)’daki gibi bir kullanımda ise *sormak* eyleminde ‘farklı soruların’ ya da ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması anlamı’ yüklenebildiği bulgusuna varılmıştır. Kuhn & Aristodemo (2017) çalışmasının aksine, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımı aynı yüklemcil yapılarda olduğu gibi ‘farklı soruların’ ya da ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması’ anlamını yükleyebilmektedir. /-TEK/ kullanımında ise ‘farklı sorular’ okuması kalkarak, sadece ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması’ anlamı yüklenmektedir.

82) a. HER GÜN AİLE SORMAK √ farklı sorular √ aynı soru

b. AİLE SORMAK-DEĞ √ farklı sorular √ aynı soru

c. AİLE SORMAK-TEK * farklı sorular √ aynı soru

Yukarıdaki örnekler LSF'nin aksine, TİD'de zaman dağılımı açısından bakıldığında, HER GÜN sözcüğü ile çoklu eylem belirleyicisi /-TEK / arasında anlamsal açıdan bir karşıtlık bulunduğu görülmektedir: HER GÜN sözcüğü belirsizliğin farklılaşmasına izin verirken, /-TEK/ böyle bir farklılığa izin vermez. /-TEK/'in aksine, /-DEĞ/ HER GÜN sözcüğüne benzer şekilde belirsizliğin farklılaşmasına izin vermektedir. Ancak daha kesin bir iddia ortaya koymak ve hangi çoklu eylem belirleyicisinin hangi dağılımsal işlemci özelliğini aldığını söyleyebilmek için ileri bir çalışma gerekmektedir.

5. **SONUÇ**

Çoklu eylem olgusu; yineleme olgusunun altında yer alan ve eylem ulamına ait sözcüklerde yineleme belirleyicilerinin kullanımıyla sözcüğe zaman, katılımcı / nesne ve konum çoğulluğu ve dağılım kodlanmasıyla gerçekleşmektedir. İşaret dili üzerine yapılan çoklu eylem çalışmaları, daha yeni olmakla birlikte henüz detaylı olarak çalışılmamıştır. Bununla beraber, TİD üzerine yapılmış olan bir çoklu eylem sınıflandırması bulunmamaktadır. Bu çerçevede, çalışmanın çıkış noktası olan sınıflandırmanın önerilmesi ve çoklu eylem yapılarının özelliklerinin betimlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 64.000 sözcüklük derlem incelenmiş ve doğal üretimden oluşan veride kullanılmış olan yineleme örnekleri belirlenmiştir. Devamında çoklu eylem içeren sözcüklerin belirlenip yapısal ve işlevsel özellikleri incelenerek araştırma soruları cevaplanmıştır.

Bu çalışma kapsamında sunulan TİD çoklu eylem sınıflandırması Tablo (12)'de verilmiştir. TİD'de karşılaşılan çoklu eylem kullanımlarına bakıldığında, TİD'deki bağımsız

yapılar, birleşimsel yapılar ve ele ait - el dışı birleşimsel çoklu eylem yapılarının bulunduğunu söylemek mümkündür. İşlevsel açıdan bakıldığında ise, alanyazında bulunan diğer çalışmaları destekler nitelikte zaman, katılımcı / nesne ve zaman + katılımcı / nesne dağılımı kodlandığı görülmektedir. Bununla beraber, çoklu eylem belirleyicileri tek (a okuması), iki (a + b okumaları) ve üç (a + b + c okumaları) okumayı birden kodlayabilmektedir

Makaroğlu (2019) çalışmasında, diğer çalışmalardan (Kuhn & Aristodemo, 2017; Quer, 2019) farklı olarak TİD'de görülen çoklu eylem yapılarında el dışı çoklu eylem belirleyicisi bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu çalışmanın önemli bulgularından birisi de, Makaroğlu (2019)'un çalışmasını destekler niteliktedir; incelenen verilerde, çoklu eylem yapılarında sıklıkla el dışı biçimbirimlerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca /-YŞ/ çoklu eylem belirleyicisinin tek başına daha fazla eylem türünde görülmesi, etkin bir çoklu eylem belirleyicisi olduğunu göstermektedir.

Türk İşaret Dilinde incelenen çoklu eylem durumlarında karşılaşılan çoklu eylem belirleyicileri, tez kapsamında sunulmuştur. Ancak karşılaşılan yapılardaki birleşimler ve / ya da tercihler konusunu incelemek için ileri çalışmalarda, TİD çoklu eylem yapılarındaki sözcüksel görünüş, tümcesel görünüş, yüklemcil türler ve dağılım konularının ayrıntılı bir biçimde veritabanında çalışılması gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

Aksan, Y., & Aksan, M. (2008). A typology of pluractional forms in Turkish. In *Essays on Turkish Linguistics: Proceedings of the 14th International Conference on Turkish Linguistics, August 6-8* (p. 33).

Aoki, H. (1963). Reduplication in Nez Perce. *International Journal of American Linguistics*, *29*(1), 42-44.

Applegate, R. B. (1976). Reduplication in Chumash. *Hokan Studies. The Hague: Mouton*, 271-283.

Aronoff, M. (1988). Head operations and strata in reduplication: A linear treatment. *Yearbook of Morphology*, *1*, 1-15.

Aronoff, M., Meir, I., & Sandler, W. (2005). The paradox of sign language morphology. *Language*, *81*(2), 301.

Aronoff, M., & Padden, C. (2011). Sign language verb agreement and the ontology of morphosyntactic categories. *Theoretical linguistics*, *37*(3-4), 143.

Bakker, P. (2003). *Reduplication in Saramaccan* (pp. 73-82). Battlebridge.

Baxter, A. N. (1988) A Grammar of Kristang, Canberra: Australian National University.

Bergman, B. (1983). Verbs and adjectives: morphological processes in Swedish Sign Language. *Language in sign: An international perspective on sign language*, 3-9.

Bergman, B. & Dahl,.(1994). Ideophones in sign language? The place of reduplication in the tense-aspect system of Swedish sign language. *Tense, aspect and action: Empirical and theoretical contribution to language typology*, 397-422.

Börstell , C. (2011). Revisiting Reduplication. *Toward a Description of Reduplication in Predicative Signs in Swedish Sign Language. Stockholm*.

Börstell, C., Lepic, R., & Belsitzman, G. (2016). Articulatory plurality is a property of lexical plurals in sign language. *Lingvisticæ Investigationes*, *39*(2), 391-407.

Brentari, D. (1996). Trilled movement: Phonetic realization and formal representation. *Lingua*, *98*(1-3), 43-71.

Brentari, D. (1998). *A prosodic model of sign language phonology*. Mit Press.

Brentari, D. (2005). The use of morphological templates to specify handshapes in sign languages. *Linguistische Berichte*, *13*, 145-177.

Brentari, D. (2011). Sign language phonology. *The handbook of phonological theory*, 691-721.

Brooks, B. (1991). Pluractional verbs in African languages. Afrikanische Arbeitspapiere, 28, 157-168.

Broselow, E. I. (1983). Salish double reduplications: subjacency in morphology. *Natural Language & Linguistic Theory*, *1*(3), 317-346.

Burkova, S. I., & Filimonova, E. V. (2014). Reduplikatsija v russkom zhestovom yazyke [Reduplication in Russian Sign Language]. *Russkij yazyk v nauchnom osveshchenii*, *28*, 202-258.

Bybee, J. L. (1985). *Morphology: A study of the relation between meaning and form* (Vol. 9). John Benjamins Publishing.

Cabredo-Hofherr, P. C., & Laca, B. (Eds.). (2012). *Verbal plurality and distributivity* (Vol. 546). Walter de Gruyter.

Campbell-Taylor, E. (2016). *The Samoan Reduplication System* (Doctoral dissertation, Yale University).

Chapman, S., & Derbyshire, D. C. (1991). Paumari. *Handbook of Amazonian languages*, *3*, 161-352.

Chu, K. N. K. (2017). *Reduplication in Hong Kong Sign Language*. BA thesis, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong.

Cohn, A. C. (1989). Stress in Indonesian and bracketing paradoxes. *Natural language & linguistic theory*, *7*(2), 167-216.

Collins, C. (2001). Aspects of plurality in ǂHoan. *Language*, 456-476.

Cormier, K., Fenlon, J., & Schembri, A. (2015). Indicating verbs in British Sign Language favour motivated use of space. *Open Linguistics*, *1*(open-issue).

Couvee, S., & Pfau, R. (2018). Structure and grammaticalization of serial verb constructions in Sign Language of the Netherlands—A corpus-based study. *Frontiers in psychology*, *9*, 993.

Crevels, E. I. (2006). Verbal number in Itonama.

da Cruz, A. (2014). Reduplication in Nheengatu. In *Reduplication in indigenous languages of South America* (pp. 115-141). Brill.

Cusic, D. D. (1981). Verbal plurality and aspect. Ph.D. diss, Stanford University.

Dikyuva, H., Makaroğlu, B., & Arık, E. (2015). Türk İşaret Dili dilbilgisi kitabı [Turkish Sign Language grammar book]. *Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*.

Downing, L. J. (2000). Morphological and prosodic constraints on Kinande verbal reduplication. *Phonology*, *17*(1), 1-38.

Downing, L. J. (2005). Tone in some African reduplicative systems. *Studies on reduplication*, (28), 89.

Downing, L. J. (2006). The prosody and syntax of focus in Chitumbuka. *ZAS papers in linguistics*, *43*, 55-79.

Edward, M. (2014). The phonology and the morphology of the Ghanaian sign language. In *Atelier International sign language workshop at the Université Félix Houphouët-Boigny, Abidjan, Cote d'Ivoire on 24th July*.

Emmorey, K. (2002). *Language, Cognition, and the Brain.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Publishers.

Emmorey, K. (ed.) 2003. Perspectives on Classifier Constructions in Sign Languages. Lawrence Erlbaum, Mahwah, New Jersey

Engberg-Pedersen, E. (1993). Space in Danish Sign Language: The semantics and morphosyntax of the use of space in a visual language.

Everett, D., & Kern, B. (1997). Warì. Descriptive Grammars.

Faller, M. (2008, November). pluractionality in Cuzco Quechua. In *a handout of a paper presented at the Workshop for Nominal and Verbal plurality*.

Fenlon, J., Schembri, A., Johnston, T., & Cormier, K. (2015). 10 Documentary and Corpus Approaches to Sign Language Research. *Research methods in sign language studies: A practical guide*, 156.

Fenlon, J., Schembri, A., & Cormier, K. (2018). Modification of indicating verbs in British Sign Language: A corpus-based study. *Language*, *94*(1), 84-118.

Fischer, S. D. (1973). Two processes of reduplication in the American Sign Language. *Foundations of language*, *9*(4), 469-480.

Fischer, O. (2011). Cognitive iconic grounding of reduplication in language. *Semblance and signification*, *55*, 81.

Van Geenhoven, V. (2004). For-adverbials, frequentative aspect, and pluractionality. *Natural language semantics*, *12*(2), 135-190.

Geraci, C., Bayley, R., Cardinaletti, A., Cecchetto, C., & Donati, C. (2015). Variation in Italian Sign Language (LIS): The case of wh-signs. *Linguistics*, *53*(1).

Gomez, G. G., & van der Voort, H. (Eds.). (2014). *Reduplication in Indigenous Languages of South America*. Brill.

Gan, L. E. (2018). Repetition in Hong Kong Sign Language. *Unpublished manuscript.* University of Amsterdam.

Granger, S., Hung, J., & Petch-Tyson, S. (Eds.). (2002). *Computer learner corpora, second language acquisition, and foreign language teaching* (Vol. 6). John Benjamins Publishing..

Güçlütürk, Y. **(**2018). Türk İşaret Dilinde Zamana İlişkin Kavramsal Metaforlar. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri.* Dilbilim Derneği Yayınları: Ankara

Hardy, H. K., & Montler, T. R. (1988). Imperfective gemination in Alabama. *International Journal of American Linguistics*, *54*(4), 399-415.

Harrison, K. D. (2000). *Topics in the Phonology and Morphology of Tuvan* (Doctoral dissertation, Yale University).

Harrison, S. P. (1973). Reduplication in Micronesian languages. *Oceanic Linguistics*, *12*(1/2), 407-454.

Haspelmath, M. (2002). *Understanding morphology*. New York: Oxford University Press

Henderson, R. (2011, September). Pluractional distributivity and dependence. In *Semantics and Linguistic Theory* (Vol. 21, pp. 218-235).

Henderson, R. (2017). Pluractionality in mayan. *The Mayan Languages. London: Routledge*.

Hurch, B., & Mattes, V. (Eds.). (2005). *Studies on reduplication* (No. 28). Walter de Gruyter.

Hurch, B., Kajitani, M., Mattes, V., Stangel, U., & Vollmann, R. (2008). Other reduplication phenomena. *Manuscript, University of Graz.[http://reduplication. uni-graz. at/, accessed April 25, 2013]*.

van der Hulst, H. (1993). Units in the analysis of signs. *Phonology*, *10*(2), 209-241.

İdris, A. A. (1981). The Semantic Structure of Verbal Reduplication: A Case Study of Reduplication in Amharic, Hindi, Malay, Salish and Siroi.

Inkelas, S. (2005). Morphological Doubling Theory: Evidence for morphological doubling in. *Studies on reduplication*, (28), 65.

Johnston, T. (2010). From archive to corpus: Transcription and annotation in the creation of signed language corpora. *International journal of corpus linguistics*, *15*(1), 106-131.

Johnston, T. (2018). A corpus-based study of the role of headshaking in negation in Auslan (Australian Sign Language): Implications for signed language typology. *Linguistic Typology*, *22*(2), 185-231.

Johnston, T., & Schembri, A. C. (1999). On defining lexeme in a signed language. *Sign language & linguistics*, *2*(2), 115-185.

Kim, H. S. (2003). A new look at partial reduplication in Korean. *Studies in Phonetics, Phonology, and Morphology*, *9*(2).

Kimball, G. (1988). Koasati reduplication Geoffrey Kimball. In *In Honor of Mary Haas: From the Haas Festival Conference on Native American Linguistics* (p. 431). Walter de Gruyter.

Kimmelman, V. (2009). Parts of speech in Russian Sign Language: The role of iconicity and economy. *Sign Language & Linguistics*, *12*(2), 161-186.

Kimmelman, V. (2012). Doubling in RSL and NGT: Towards a unified explanation. *MIT Working Papers in 2012*, *65*, 57–81.

Kimmelman, V. (2013). Doubling in RSL and NGT: a pragmatic account. In M. Balbach, L. Benz, S. Genzel, M. Grubic, A. Renans, S. Schalowski, … A. Zeldes (Eds.), *Information Structure: Empirical Perspectives on Theory Vol. 17. Interdisciplinary Studies on Information Structure: ISIS: working papers of the SFB 632* (pp. 99–118). Potsdam: Universitätsverlag Potsdam.

Kimmelman, V. (2015). Distributive quantification in russian sign language. *Presentation at Formal and Experimental Advances in Sign Language Theory, Barcelona, Spain*.

Kimmelman, V. (2018). Reduplication and repetition in Russian Sign Language. R. Finkbeiner, U. Freywald (eds.), *Exact Repetition in Grammar and Discourse* (pp. 91–109). Berlin: De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110592498-004 [preprint pdf].

Kimmelman, V., Klomp, U., & Oomen, M. (2018). Where methods meet: Combining corpus data and elicitation in sign language research. *M. Bono, E. Efthimiou, S.-E. Fotinea, T. Hanke, J. Hochgesang, J. Kristoffersen, J. Mesch, &Y. Osugi (Eds.), Proceedingsofthe8thWorkshopontheRepresentationand*.

Klima, E. S., & Bellugi, U. (1979). *The signs of language*. Harvard University Press.

Klomp, U. (2019). Conditional Clauses in Sign Language of the Netherlands. *Sign Language Studies*, *19*(3), 309-347.

Kouwenberg, S., & LaCharité, D. (1999). Iconicity in Caribbean Creole reduplication: Inflection versus derivation. *Actes de l'ACL congrès annuel. Ottawa*.Johnston & Schembri, 1999

Kuder, A., Filipczak, J., Mostowski, P., Rutkowski, P., & Johnston, T. (2018). What corpus-based research on negation in Auslan and PJM tells us about building and using sign language corpora. In *Proceedings of the 8th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Involving the Language Community* (pp. 101-106).

Kuhn, J. (2019). Pluractionality and distributive numerals. *Language and Linguistics Compass*, *13*(2), e12309.

Kuhn, J., & Aristodemo, V. (2017). Pluractionality, iconicity, and scope in French Sign Language. *Semantics and Pragmatics*, *10*.

Kulikov, L. (2005). Reduplication in the Vedic verb: Indo-European inheritance, analogy and iconicity. Studies on reduplication, 431454.

Laca, B. (2006). Indefinites, quantifiers, and pluractionals. What scope effects tell us about event pluralities. In L. Tasmowski & S. Vogeleer (eds.), *Non-definiteness and plurality*, 191-217. Amsterdam: Benjamins.

Lasersohn, P. (1995). Locating the ambiguity. In *Plurality, Conjunction and Events* (pp. 81-127). Springer, Dordrecht.

Lepic, R., Börstell , C., Belsitzman, G., & Sandler, W. (2016). Taking meaning in hand: iconic motivations in two-handed signs. *Sign Language & Linguistics*, *19*(1), 37-81.

Liddell, S. K. (1990). Four functions of a locus: Reexamining the structure of space in ASL. *Sign language research: Theoretical issues*, 176-198.

Liddell, S. K. (2003). *Grammar, gesture, and meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.

Lillo-Martin, D., & Meier, R. P. (2011). Response to commentaries: gesture, language, and directionality. *Theoretical Linguistics*, *37*(3/4), 235-246.

Lima, S. O. D. (2008). *A estrutura argumental dos verbos na língua Juruna (Yudja): da formação dos verbos para a análise das estruturas sintáticas* (Doctoral dissertation, Universidade de São Paulo).

Maas, U. (2005). Syntactic reduplication in Arabic. *Studies on reduplication*, 395-429.

Macdonald, R. R., & Soenjono, D. (1967). Indonesian reference grammar Washington.

Mak, J., & Tang, G. (2011). Movement types, repetition, and feature organization in Hong Kong Sign Language. *Formational units in sign languages*, 315-38.

Makaroğlu, B., & İşsever, S. (2018). Agreement Verbs in Turkish Sign Language (TİD) from the Perspective of Templatic Morphology. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, *29*(1), 51-86.

Makaroğlu, B., & Quer, J. (2019). A corpus-based approach to clausal negation in Turkish Sign Language. SignNonmanuals Workshop 2, Graz, 3-4 May 2019.

Makaroğlu, B. (2019). *Pluractionality and non-manual behaviors in Turkish Sign Language*. SignNonmanuals Workshop 2, Graz, 3-4 May 2019.

Makaroğlu, B. (2021-kabul edildi). What the frequency list can teach us about Turkish Sign Language?. Poznań Studies in Contemporary Linguistics, 56 (4).

Makaroğlu, B. (2021-kabul edildi). Nonmanual behaviors in pluractionality A view from Turkish Sign Language. Graz Linguistic Studies (GLS), 92.

Marie-Anne, S., & Cuxac, C. (2001, April). Iconicity in sign language: a theoretical and methodological point of view. In *International Gesture Workshop* (pp. 173-180). Springer, Berlin, Heidelberg.

Marlo, M. R. (2002). Reduplication in Lusaamia. *IULC Working Papers*, *2*(1).

Mathur, G., & Rathmann, C. (2006). Variability in verbal agreement forms across four signed languages. In L. Goldstein, D., Whalen, H. & Best, C. (eds), *Laboratory phonology 8*, Vol. 2, 287-313. New York: Mouton de Gruyter.

McCarthy, J. J., & Prince, A. S. (1995). Faithfulness and reduplicative identity.

McCarthy, J. J., & Prince, A. (1999). Faithfulness and identity in Prosodic Morphology. The Prosody-Morphology Interface, ed. by René Kager, Harry van der Hulst and Wim Zonneveld, 218-309.

McDonald, R. R., & Darjowidjojo, S. (1967). Indonesian reference grammar. *Washington, DC*.

Meier, R. P. (2002). Why different, why the same? Explaining effects and non-effects of modality upon linguistic structure in sign and speech. *Modality and structure in signed and spoken languages*, 1-25.

Meier, R. P. (2006). The form of early signs: Explaining signing children's articulatory development. *Advances in the sign language development of deaf children*, 202-230.

Meier, R. P. (2012). Language and modality. *Sign language. An international handbook*, 574-601.

Meir, I. (2010). Iconicity and metaphor: Constraints on metaphorical extension of iconic forms. *Language*, *86*(4), 865-896.

Meir, I., Padden, C., Aronoff, M., & Sandler, W. (2006). Re-thinking sign language verb classes: the body as subject. In *Sign Languages: Spinning and Unraveling the Past, Present and Future. 9th Theoretical Issues in Sign Language Research Conference, Florianopolis, Brazil* (Vol. 382).

Meir, I., Padden, C. A., Aronoff, M., & Sandler, W. (2007). Body as subject. *Journal of Linguistics*, *43*(3), 531.

Merlan, F. (1982). *Mangarayi*. Routledge.

Metzger, M. (1995). Constructed action and constructed dialogue in American Sign Language. *Sociolinguistics in Deaf communities*, 255-271.

Miller, C. (1994). Simultaneous constructions and complex signs in Quebec Sign Language. *Perspectives on sign language usage*, 131-148.

Mithun, M. (1999). Athapaskan–Eyak–Tlingit family. *The languages of native North America. Cambridge University Press, Cambridge, UK*, 346-367.

Müller, A., & Sanchez-Mendes, L. (2008). Pluractionality in karitiana. In *Proceedings of SuB* (Vol. 12, pp. 442-454).

Neidle, C. J., Kegl, J., Bahan, B., MacLaughlin, D., & Lee, R. G. (2000). *The syntax of American Sign Language: Functional categories and hierarchical structure*. MIT press.

Newkirk, D. E. (1998). On the temporal segmentation of movement in American Sign Language. *Sign language & linguistics*, *1*(2), 173-211.

Newman, P. (1980). The classification of Chadic within Afroasiatic.

Newman, P. (2000). The hausa language. *An Encyclopedic Reference Grammar. New Haven*.

Notarrigo, I. (2017). *Les marqueurs de (dis) fluence en langue des signes de Belgique francophone (LSFB)* (Doctoral dissertation, PhD thesis, Université de Namur).

Oda, O. (2010, August). Pluractionality in Konso. In *Workshop on Pluractionality, Leiden* (Vol. 26).

Oomen, M., & Pfau, R. (2017). Signing NOT (or not): A typological perspective on standard negation in Sign Language of the Netherlands. *Linguistic Typology*, *21*(1), 1-51.

Padden, C. A., & Perlmutter, D. M. (1987). American Sign Language and the architecture of phonological theory. *Natural Language & Linguistic Theory*, *5*(3), 335-375.

Padden, C. A. (1990). The Relation Between Space and Grammar in ASL Verb Morphology. *Sign language research: Theoretical issues*. 118-132. Gallaudet University Press. Washington.

Pfau, R., & Quer, J. (2010). Nonmanuals: Their prosodic and grammatical roles. *Sign languages*, 381-402.

Pfau, R., & Steinbach, M. (2005). Backward and sideward reduplication in German Sign Language. *Studies on reduplication*, 569-594.

Pfau, R., Steinbach, M., & Woll, B. (2012). Tense, aspect and modality. In R. Pfau, M. Steinbach, & B. Woll (Eds.), *Sign language: An international handbook* (pp. 186–204). Berlin, Boston: Walter de Gruyter GmbH.

Pfau, R., & Steinbach, M. (2016). Modality and meaning: Plurality of relations in German Sign Language. *Lingua*, *170*, 69-91.

Piriyawiboon, N. (2017, July). Reduplication in Spoken Thai and Thai Sign Language. In *The 4th Ratchasuda International Conference on Disability* (pp. 26-27).

Pott, A. F. (1862). *Doppelung (Reduplikation, Germination): als eines der wichtigsten Bildungsmittel der Sprache, beleuchtet aus Sprachen aller Welttheile*. Meyer.

Quer, J. (2019). Reduplication revisited: verbal plurality and exhaustivity in the visual-gestural modality. *Sensos-e. 2019 Sep 16; 6 (1); 5-17*.

Rathmann, C., & Mathur, G. (2003, January). Unexpressed features of verb agreement in signed languages. In *Mediterranean Morphology Meetings* (Vol. 4, pp. 235-250).

Rodrigues, A. D. I., & Cabral, A. S. A. C. (2012). Tupian. The indigenous languages of South America: A comprehensive guide, vol. 2.

Rose, S. (2003b). Triple take: Tigre and the case of internal reduplication. *Department of Linguistics, UCSD. San Diego Linguistic Papers. Issue 1*. Paper 5.

Rubino, C. (2001). Iconic morphology and word formation in Ilocano. *Typological studies in language, 44*, 303-320.

Rubino, C. (2005). Reduplication: Form, function and distribution. *Studies on reduplication*, 11-29.

Salanova, A. P. (2014). Reduplication and Verbal Number in Mẽbengokre. In *Reduplication in indigenous languages of South America* (pp. 247-272). Brill.

Sandler, W., & Lillo-Martin, D. (2006). *Sign language and linguistic universals*. Cambridge University Press.

Sandler, W. (1989). Sequentiality and simultaneity in American Sign Language phonology.

Schembri, A., Cormier, K., & Fenlon, J. (2018). Indicating verbs as typologically unique constructions: Reconsidering verb 'agreement'in sign languages. *Glossa: a journal of general linguistics*, *3*(1).

Schlenker, P. (2014). Iconic features. *Natural Language Semantics*, *22*(4), 299-356.

Shaw, P. A. (2005). Non-adjacency in reduplication. *Studies on reduplication*, 161-210.

Sinclair, J. (1991). Corpus, concordance, collocation. Oxford University Press.

Sinclair, J. (2005). Corpus and Text - Basic Principles. In Developing Linguistic Corpora: a Guide to Good Practice, ed. M. Wynne. Oxford: Oxbow Books: 1–16. [Online]. Available: http://ahds.ac.uk/linguistic-corpora/

Singh, R. (2005). theory of reduplication'. *Studies on reduplication*, (28), 263.

Sloos, M., & Van Engelenhoven, A. (2011). Input-Reduplicant correspondence in Leti. *Linguistics in the Netherlands*, *28*(1), 112-124.

Sloetjes, H. and P. Wittenburg. 2018. *ELAN (version 5.2)*. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics. Retrieved from https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/

Soucková, K. (2011). *Pluractionality in Hausa*. Netherlands Graduate School of Linguistics.

Spaelti, P. (1997). *Dimensions of variation in multi-pattern reduplication* (Doctoral dissertation).

Sutton-Spence, R., & Woll, B. (1999). *The linguistics of British Sign Language: an introduction*. Cambridge University Press.

Thompson, J. J. (2009). On verbal number in Upriver Halkomelem. Ms. University of British Columbia.

Thompson, R., Emmorey, K., & Kluender, R. (2006). The relationship between eye gaze and verb agreement in American Sign Language: An eye-tracking study. *Natural Language & Linguistic Theory*, *24*(2), 571-604.

Urbanczyk, S. (2006). Reduplicative form and the root-affix asymmetry. *Natural Language & Linguistic Theory*, *24*(1), 179-240.

Wilbur, R. B. (2005). A reanalysis of reduplication in American Sign Language. *Studies in reduplication*, 593-620.

Wilbur, R. B. (2009). Productive reduplication in a fundamentally monosyllabic language. *Language Sciences*, *31*(2-3), 325-342.

Wood, E. J., & Garrett, A. (2002). The semantics of Yurok intensive infixation. In *Proceedings from the fourth Workshop on American Indian Languages* (pp. 112-126).

Wood, E. J. (2007). The semantic typology of pluractionality. University of California, Berkeley dissertation.

Xrakovskij, V. S. (1997). Semantic types of the plurality of situations and their natural classification. *Typology of iterative constructions*, *3*, 64.

Yu, A. C. L. (2003). Pluractionality in Chechen. *Natural language semantics*, *11*(3), 289-321.

Özet

Çoklu eylem, yineleme belirteçlerinin kullanımıyla sözcüğe anlamsal boyutta çoğulluk ve dağılım gibi bilgilerin kodlanmasıyla meydana gelen bir dilbilgisel kategoridir. Kullanılan çoklu eylem belirleyicileri sözcüğe anlamsal boyutta kişi, sayı, yer ve zaman dağılımları kodlamaktadır. Güncel çalışmalarda çoklu eylem konusuna bir eğilim bulunmasına rağmen, kapsamlı bir çoklu eylem sınıflandırması bulunmamaktadır. Bu çalışmada, derlem tabanlı bir inceleme gerçekleştirilerek, TİD'deki çoklu eylem olgusuna dair yapısal ve işlevsel açıdan bulgular ileri sürülerek, TİD çoklu eylem sınıflandırması sunulmuştur. Yapısal olarak TİD'de bağımsız, el dışı ve birleşimsel olarak birçok çoklu eylem belirleyicisi bulunmaktadır. Bağımsız türler /-TEK/, /-YAY/, /-DEĞ/ ve /-2EL/ çoklu eylem belirleyicilerinden oluşmaktadır. El dışı türler~~de~~ ise /-YŞ/ ve /-BK/ çoklu eylem belirleyicilerini içermektedir. Birden fazla belirleyici içeren birleşimsel türde ise, /-TEK + YAY/, /-TEK + 2EL/, /-YAY + 2EL/, /-TEK + BK/, /TEK + YŞ/, /-DEĞ + YŞ/, /-DEĞ + BK/, /-YAY + BK/ ve /-YAY + YŞ/ çoklu eylem belirleyicileri bulunmaktadır. İşlevsel olarak ~~ise~~ Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin ortaya koyduğu anlamsal sınıflandırma açısından incelendiğinde, TİD'de çoklu eylem belirleyicileri, tek türün yanı sıra, (a) ve (b), (b) ve (c) ya da üç türünün hepsinin kodlanmasını sağlayabilmektedir. Diğer dillerle karşılaştırıldığında, TİD'deki el dışı biçimbirimlerinin de çoklu eylem belirleyicisi olarak ele ait biçimbirimler kadar etkili olduğu görülmektedir.

ABSTRACT

Pluractionality is a grammatical category that is formed by encoding information such as plurality and distribution in the semantic dimension with the use of reduplication markers. The pluractionality markers encode person, number, place and time distributions in the semantic dimension of the word. Although there is a trend towards pluractionality in current studies, there is no extensive classification on pluractionality. In this study, a classification on TID pluractionality is presented by portraying structural and functional findings obtained from the corpus-based examination on pluractionality in TID. Observing the structure of pluractionality in TİD there are many independent, non manual and combinatory pluractional markers, in TID. The independent type consists of /-REP/, /-ARC/, /-PC/ and /-2HND/ pluractional markers. The non-manual type includes /-PC/ and /-BS/ pluractional markers. As for the combinatory type which consists of at least two markers, it consists of /-REP + ARC/, /-REP + 2HND/, /-ARC + 2HND/, /-REP + BS/, /-REP + PC/, /-ALT + PC/, /-ALT + BS/, /-ARC + BS/ and /-ARC + PC/ pluractional markers. On a functional level, the semantic behaviours were examined in terms of the semantic classification put forward by Kuhn and Aristodemo (2017), TİD pluractional markers enable all three types, the marker can enable the readings (a) and (b), (b and (c), or all three readings. Compared with pluractional structures in other sign languages, non-manual pluractional markers in TİD are as effective as manual pluractional markers.